

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE İLETİŞİM KAYGISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

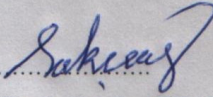
Hazırlayan
Arzu KÖSELER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. R. Cengiz AKÇAY

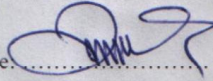
Çanakkale- 2006

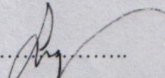
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

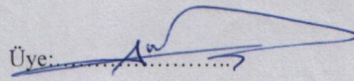
Arzu KÖSELER'e ait "Lise Öğrencilerinde İletişim Kaygısı" isimli çalışma
Jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan:.....
Prof. Dr. R. Cengiz AKÇAY (Danışman)

Üye:.....
Doç. Dr. Halil IŞIK

Üye:.....
Yrd. Doç. Dr. Çavuş ŞAHİN

Üye:.....
Yrd. Doç. Dr. Selçuk UYGUN

Üye:.....
Dr. Mustafa Aydın BAŞAR

Enstitü Müdürü
Yrd.Doç.Dr. Mehmet ŞAHİN

ÖZET

Bu araştırma, genel lise öğrencilerinde varolan iletişim kaygısını ve nedenlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma genel liselerde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlandırılmıştır.

Betimsel tarama modelinde yapılan araştırmanın verileri görüşme tekniği uygulamasıyla toplanmıştır. Araştırmanın belirlenen amaca ulaşması için gerekli olan veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme soruları ile elde edilmiş, 5 genel liseden seçilen 50 öğrenciye veri toplama aracı olan görüşme formu uygulanmıştır.

Görüşme formu birinci bölümde, öğrencilerin iletişim kurma biçim ve zorluklarını, ikinci bölümde öğrencilerin iletişim sürecinde yaşadıkları kaygıları, üçüncü bölümde öğrencilerin iletişim kaygılarının kaynaklarını, dördüncü bölümde öğrencilerin iletişim kaygılarının yenilmesine yönelik önlem ve önerilerini belirleyici sorulardan oluşmuştur. Görüşme formunda verilen cevaplara ilişkin işaretlemeler ve yapılan açıklamalarla veriler sınıflandırılmıştır. SPSS programına uygun hale getirilen verilerin analizinde sorgulanan özelliklerin miktarlarını belirlemeye yönelik olarak frekans (f) ve yüzde (%) değerleri tablolar halinde incelenmiştir. İletişim kaygısına ilişkin sorgulanan özelliklerin görülme dereceleri ile ilgili olarak aritmetik ortalama (\bar{x}), kız ve erkek öğrencilerin iletişim kaygı derecelerine yönelik verilerde ise (t) testi istatistik işlemlerinden yararlanılmıştır.

Görüşme formunda yer alan sorulara öğrencilerin verdikleri yanıtlar ve açıklamalardan elde edilen bulgulara göre, iletişim kaygısının kız öğrencilerde erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık, iletişim kaygısının yaratacağı sorunların yenilmesi konusunda kız öğrenciler, erkeklere göre daha fazla alternatif çözümlerin etkisine inanmaktadırlar. Kız ve erkek, her iki öğrenci grubunun iletişim kurmada en fazla zorluk yaşadığı kişiler, aile bireyleridir. Aile dışında öğrencilerin en fazla iletişim kurma zorluğu yaşadığı grup, öğretmenleridir ve bu zorluk kız öğrencilerde daha fazla görülmektedir.

Öğrenciler iletişim kaygılarıyla baş edebilecekleri yönünde bir düşünce içindedirler. Ancak dışarıdan destek almaları aile, arkadaş ya da öğretmen desteği ile sınırlı kalmaktadır. Öğrencilerin profesyonel anlamda psikolojik yardım alma düzeylerinin ve isteklerinin düşük olması, ileride bir kısım başka sorunların çıkmasına da neden olabilir. Bu anlamda, öncelikle öğrencilere yönelik profesyonel yardım sağlayacak okul rehberlik birimlerinin güçlendirilmesi ve kadrosu bulunmayan okulların rehber öğretmenlerle kadrolandırılması gerekmektedir.

ABSTRACT

This research has been made by the aim of determining the existent communication anxiety among the general high school students. The research has been restricted with the students that have education in general high schools.

The present research is in descriptive scanning model and its data have been collected by the application of interview technique. The necessary data in order to reach the determined aim of the researcher have been obtained by interview questions which were developed by the researcher and the data collecting tool, the interview forms, have been carried out to 50 students chosen from 5 general high schools.

The interview form is consisted of the questions about the students communicating manners and difficulties in the first section, their anxieties during the communication period in the second section, their communication anxieties sources in the third section and the diagnostic questions about preventive measures and suggestions aimed at to overcome the students communication anxieties. The data have been classified with the markings and the explanations being done related to the given answers on the interview form. In analyzing the data that were brought to an appropriate for SPSS programme, frequency (f) and percentage (%) values aimed at to determine the quantities of the interrogated special features have been examined in case of tables. It has been utilized as arithmetic mean (\bar{x}) related to the occurring degrees of the interrogated special features connected with communication anxiety and (t) test statistic on data aimed to the male and female students communication anxieties.

According to the answers given by the students that are situated on the interview form and according to the findings that are obtained from the explanations, communication anxiety is seen to be more higher in female students than males. In contrast to this, female students believe the effect of alternative solutions more than males about to overcome the problems created by communication anxiety. Both male

and female, in two student groups, members of the family are the ones whom the students experience the most difficulty in the communication . Except the family, the teachers are the group that the students have the most difficulty in communication.

The students believe that they are able to cope with communication anxieties. But having support from the outside is restricted only with family, friend and teacher support. The lowness of student levels and desires about psychological help in professional meaning will probably cause another problems in the future. In that context, first of all it is needed to strengthen school guidance units in order to provide professional help for students and to provide guidance teachers as personnel in schools that have no position on the permanent staff.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
SEMBOLLER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ÖNSÖZ.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. 1. Problem Durumu.....	1
1.1.2. İletişim Süreci ve Öğeleri	3
1.1.3. İletişim Engelleri.....	7
1.1.4. İletişim Ortamları	9
1.1.5. Ailede İletişim.....	9
1.1.6. Eğitimde İletişim	12
1.1.7. Bir Kaygı (Korku) Olarak Endişe.....	16
1.1.8. İletişim Kaygısı	21
1.1.9. İletişim Kaygısı İle İlgili Kavramlar.....	26
1.1.10.İletişim Kaygısının Nedenleri.....	33
1. 2. Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları	44
1. 3. Araştırmanın Önemi.....	45
1. 4. Araştırmanın Sayıtlıları	46
1. 5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	46
1. 7. İlgili Araştırmalar.....	47

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli.....	52
2.2. Çalışma Evreni ve Örneklem.....	54

2.3. Verilerin Toplanması	54
2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Analizi	55

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

3.1. İletişim Kurma Biçim ve Zorluklarına İlişkin Bulgular.....	57
3.2. İletişim Kurma Biçim ve Zorluklarına İlişkin Yorumlar.....	63
3.3.Öğrencilerin İletişim Sürecinde Yaşadıkları Kaygılara İlişkin Bulgular.....	64
3.3.1. Endişeli Durumlarda Ortaya Çıkan Davranışlar.....	65
3.3.2. Öğretmenlerle İletişim Kurma Engelleri.....	66
3.3.3. Öğrencilerin Kişilerarası İletişim Kurma Engelleri	68
3.4. Öğrencilerin İletişim Sürecinde Yaşadıkları Kaygılara İlişkin Yorumlar.....	69
3.5. Öğrencilerin İletişim Kaygılarının Kaynaklarına İlişkin Bulgular...	70
3.5.1.Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, Kişisel Özelliklere İlişkin Bulgular	70
3.5.2.Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, İletişim Kurulanlara İlişkin Bulgular.....	72
3.5.3.Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, Öğretmen Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	74
3.5.4. Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, Okul Ortamının Özelliklere İlişkin Bulgular.....	77
3.5.5. Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, Aile Ortamının Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	79
3.6. Öğrencilerin İletişim Kaygılarının Kaynaklarına İlişkin Yorumlar...	81
3.7. İletişim Kaygısının Öğrenci Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular.	83
3.8. İletişim Kaygısının Öğrenci Üzerindeki Etkilerine İlişkin Yorumlar	85
3.9. Öğrencilerin İletişim Kaygısının Yenilmesine Yönelik Önlemler ve Önerilerine İlişkin Bulgular.....	85

3.10. Öğrencilerin İletişim Kaygısının Yenilmesine Yönelik Önlemler ve Önerilerine İlişkin Yorumlar.....	89
--	----

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar	91
4.2. Öneriler	94

KAYNAKÇA	96
-----------------------	----

EKLER

EK 1. Görüşme Formu Örneği

SEMBOLLER ve KISALTMALAR LİSTESİ

%	: Yüzde Değer
Çev	: Çeviren
f	: Frekans
P	: p değeri
s.	: Sayfa
t	: t-testi sonucu elde edilen değer
Sd	: Serbestlik Derecesi
Ss	: Standart Sapmaların Ortalaması
\bar{X}	: Aritmetik Ortalama

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Öğrencilerin Kolaylıkla İletişim Kurabilme Dereceleri Bakımından Dağılımı.....	58
Tablo 2: Öğrencilerin Kolaylıkla İletişim Kurabilme Dereceleri Arasındaki İlişki Testi.....	58
Tablo 3: Öğrencilerin Kolaylıkla İlişki Kurdukları Kişiler Bakımından Dağılımı.....	58
Tablo 4: Öğrencilerin Kişilerle Kolaylıkla İletişim Kurma Dereceleri Arasındaki İlişki Testi.....	59
Tablo 5: Öğrencilerin Cinsiyetler Bakımından İletişim Zorluğu Yaşama Derecelerine Göre Dağılımı.....	60
Tablo 6: Öğrencilerin Cinsiyetler Bakımından İletişim Zorluğu Yaşama Dereceleri Arasındaki İlişki Testi.....	60
Tablo 7: Öğrencilerin İletişim Kurma Zorluğu Yaşadığı Kişiler.....	61
Tablo 8: Öğrencilerin İletişim Zorluğu Yaşadığı Konulara Göre Dağılımı....	62
Tablo 9: Öğrencilerin Endişeli Durumlarda Yaşadıkları Davranışlar Bakımından Dağılımı.....	65
Tablo 10: Öğrencilerin Öğretmenlerle İletişim Kurma Engelleri.....	67
Tablo 11: Öğrencilerin Kişisel İletişim Engellerinin Cinsiyetler Bakımından Görünümü.....	68
Tablo 12: Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Kişisel Özelliklerin Etkileri....	71
Tablo 13: Öğrencilerin İletişim Kaygılarında İletişim Kurulan Kişi Özelliklerinin Etkileri.....	73
Tablo 14: Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Öğretmen Özelliklerinin Etki Derecesi.....	75
Tablo 15: Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Öğretmenlerin Etkili Olan Özellikleri.....	75
Tablo 16: Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Okul Ortamı Etkenlerinin Etki Derecesi Bakımından Dağılımı.....	77
Tablo 17: Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Ailesel Etkenlerinin Etki Derecesi Bakımından Dağılımı.....	79

Tablo 18: Öğrencilerin İletişim Kaygılarının Etkileri.....	83
Tablo 19: İletişim Kaygılarını Azaltma Alternatiflerinin Varlığı.....	86
Tablo 20: Öğrencilerin İletişim Kaygılarını Azaltmalarında Geliştirdikleri Alternatifler ve Sıklık Derecesi.....	86
Tablo 21: İletişim Kaygılarını Azaltmalarına İlişkin Görüşleri.....	88
Tablo 22: Öğrencilerin İletişim Kaygısını Azaltma Yolları.....	88

ÖNSÖZ

Kaygı insan yaşamının her döneminde varolan kaçınılmaz bir duygudur. Yerinde ve zamanında yaşandığında güdüleyici olabilen bu duygu, aşırıya kaçtığı durumlarda kişilerin en başta insanlarla ilişkilerini, çalışma verimini, kısacası yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. İnsanlarla iletişim kurma, duygu ve düşüncelerin sözlü ya da sözsüz iletimi yaşamın her alanında zorunlu olmakta ve günümüzde bu zorunluluk daha da artmaktadır. Buna karşılık bazı bireylerde yaşanan iletişimden kaçma, insanlarla iletişim kurmada korku ve kaygı hissetme varolan bir durumdur. Bu durumda çoğu zaman iletişim daha başlamadan bitmekte ve kişiler kendilerine yöneltilen iletiler karşısında büyük zorlanmalar yaşamaktadırlar. Lise çağlarında, ergenlik döneminin sıkıntılarıyla birleşince önemi daha da artan iletişim kaygısının ilerideki yıllara etkisinin büyük olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma ile, lise 2. sınıf öğrencilerinin yaşadıkları iletişim kaygısı ve nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma, iletişimde yaşanan sorunlarda; öğrenci, öğretmen ve yöneticilere katkı sağlamak amacıyla. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan veri toplama aracı olan görüşme formu; Balıkesir ili genel lise 2. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Bu araştırmanın I.Bölümünde; problem, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıklar ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. II.Bölümde olan yöntemde ise, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanması bulunmaktadır.

Araştırmanın III. Bölümünde; verilerin çözümü sonunda elde edilen bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlar bulunmaktadır. IV.Bölüm araştırmanın son bölümü olup, bulgular sonunda ulaşılan sonuçlar ve bu bulgulara dayalı olarak geliştirilen önerilerden oluşmaktadır.

Bu araştırma bir çok kişinin katkısı ve desteğiyle yürütülmüştür. En başta bu araştırmanın planlanması ve oluşum aşamalarındaki katkılarından dolayı sayın hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. R. Cengiz AKÇAY'a teşekkürlerimi sunarım. Değerli katkılarıyla araştırmanın gelişmesinde ve tamamlanmasında büyük emeği geçen ve bana yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Öğr.Gör.Dr. Mustafa Aydın BAŞAR'a destek ve yardımlarından dolayı sonsuz teşekkür ediyorum. Yine değerli hocalarım Doç.Dr. Halil IŞIK ve Doç.Dr. Ahmet AYPAY' a teşekkür ederim. Sağladığı kolaylıklarla bana yardımları olan sayın okul müdürüm Ayhan ŞİMŞEK'e de teşekkür ediyorum.

Bu günlere ulaşmamda emekleri olan anne-babama ve çalışmamın her aşamasında olumlu düşünceleriyle beni destekleyen, sıkıntılarımı paylaşan, ışığım olan sevgili eşim Erdem KÖSELER'e ayrıca yaşından beklenmeyecek bir fedakarlıkla anlayış gösteren canım oğlum Arda Efe KÖSELER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çanakkale-2006

Arzu KÖSELER

BÖLÜM I

GİRİŞ

Günümüzde iletişim ve iletişimde yaşanan sorunların önemi ile insan yaşamına etkileri göz önüne alındığında toplumumuzdaki bireylerin birbirleriyle sağlıklı ve etkili iletişim kurmalarının gerekliliği de karşımıza çıkmaktadır. Sağlıklı iletişimi engelleyen olumsuzlukların başında kişilerarası iletişimde yaşanan kaygı korku ve endişelerin de yer aldığı görülmektedir. Bireylerin, ergenlik döneminde bu çağın getirdiği sorunlarla birlikte iletişim kaygısını (korkusu) daha yoğun yaşayabilecekleri söylenebilir. İnsan ilişkilerinde olumsuzluklara yol açabilen iletişimdeki kaygıların gençlerde çevreden gelen nedenlerinin olduğu ve bu nedenler arasında aile, okul ve öğretmen faktörlerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

İletişim, Lâtincede bölüşmek anlamına gelen (communis) kelimesinden çıkarılmış bir terimdir. Bu kaynaktan bakıldığında iletişim; bilgi, fikir davranış gibi kapsamın bireyler yahut gruplar arasında bölüşülmesini sağlamak için yapılan çabalar olarak tanımlanabilir (Bursalıoğlu 1994: 117). İletişim sözünün ilk çağrışımı, insanlar arasında duygu, düşünce ve bilgilerin her türlü yolla başkalarına bildirimini olmaktadır (Kuzu 2003: 158).

Genel olarak iletişim, bireyler, kümeler ve toplumlar arasında söz, yazı, görüntü, el kol hareketleri gibi simgeler aracılığıyla düşünce, dilek ve duyguların karşılıklı iletilmesini sağlayan bir etkileşim sürecidir (Dilmaç 2004: 373). Daha yalın bir ifadeyle iletişim kısaca bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak tanımlanabilir (Dökmen 2001: 19).

Köknel'e göre iletişim ise başkalarıyla birlikte olma, bağlantı sağlama, bilgiyi ya da haberi paylaşma, yayma, çoğunluğa genelleme, herkesin paylaşmasını ve yararlanmasını sağlama, herkese pay verme anlamına gelir (1997: 34). Kişiler

arası iletişimin diğerk bir tanımına göre de başkalarını tartıp, varılan yargıya göre davranma sanatıdır (Usluata 1991: 48).

İletişimden söz edebilmek için şuk koşulların bulunması gereklidir (Köknel 1997: 35):

1. Karşılıklı olarak bağlantıda bulunan iki iletişim birimi,
2. Bu iki birim arasında bilgi, haber alışverişi,
3. Bu alışverişin iki iletişim birimi üzerinde de etkili olması ve davranış değişikliğine yol açması.

Tubbs ve Moss (1974), bir iletişimin "kişilerarası iletişim" sayılabilmesi için şuk üç ölçütün gerekli olduğunu belirtmişlerdir (Dökmen 2005: 24):

1. Kişilerarası iletişime katılanlar, belli bir yakınlık içinde yüz-yüze olmalıdır,
2. Katılımcılar arasında tek yönlü değil, karşılıklı mesaj alışverişi olmalıdır,
3. Sözkonusu mesajlar sözlü ve sözsüz nitelikte olmalıdır.

Biz insanlar içinde bulunduğumuz durumu, duygularımızı düşüncelerimizi, iç dünyamızı, beklentilerimizi, algılamalarımızı vs. karşımızdakilere iletmek isteriz. Çünkü insanoğlu kendi varoluşunun başkaları tarafından algılanmasını ve bilinmesini ister (Arkış 2004: 50). Tüm yaşamı boyunca, psikolojik olarak insanın, varlığını bildirme ve varlığının farkındalığının kendisine bildirilmesi ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç içindeki insan, sözlü veya sözsüz çeşitli iletişim yollarına kaçınılmaz olarak başvurur. Her türlü iletişim insanın psikolojik gereksinmelerinin sonucudur (Kuzu 2003: 158). Beden ve ruh sağlığı birbirinden ayrı düşünölemeyeceğinden psikolojik gereksinimleri karşılanmış insanlar sağlıklı iletişim becerileriyle sağlıklı bir toplumun da temelini oluştururlar.

İnsanlararası iletişimler temel olarak duygu düşünce alışverişini yürütme düzenleridir. Burada ana öge“anlatmak”tır. İletişimi kuran ve başlatan kişi kendisini, duygu ve düşünce dünyasını, ilişkilerini, ilişkilerinin kendisindeki karşılıklarını

açıklamak ve karşısındakine iletmek ister. Kişilerin anlatma eylemlerinin iletişim açısından amacı “anlaşılma”dır (Baltaş 1997: 19). Bununla birlikte bir insanın diğer bir insanla iletişime geçmesinin sayılamayacak kadar çok nedeni olduğu söylenebilir. İnsanlar genellikle bir ihtiyacını karşılamak için iletişimde bulunurlar. Bunun yanında şu nedenlerinde iletişim kurmada etkili olduğu söylenebilir (Özbek 2001: 2):

1. Tanıma: İnsanlar daha önceden tanıdıkları kimselerle daha kolay etkileşimde bulunurlar.
2. Çekici bulma: İnsanın içerisinde çekici bulduğu kişiye karşı daha çok iletişim kurma isteği olduğu söylenebilir.
3. Zorunluluk: Bazen bazı işlerimizi görmek için bazı insanlarla iletişim kurmak zorunluluğu doğar.
4. Benzer özelliklere sahip olma: İlgi alanları birbirine yakın olan insanların daha kolay iletişim kurdukları söylenebilir.

1.1.2. İletişim Süreci ve Öğeleri

İletişim süreci, kimin, neyi, kime, nasıl ve ne ile söylediğidir. İletişim sürecinin temel öğeleri kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüttür. İletişim öğeleri şema ile şu şekilde gösterilebilir (Küçükahmet 2004: 194):

İletişim sürecinde ilkin iletişimi başlatan bir kişiye gereklilik vardır. Buna verici denir. Vericinin gönderdiği iletiyi alacak kişiler de alıcıdır. Vericiden alıcıya iletiyi götüren aracı ise taşıyıcıdır. Alıcı iletiyi aldığı anda bir eyleme geçer. Bu eylemin niteliğini, niceliğini alıcıya bildiren bilgiye de dönüt denir (Başaran 1996: 64).

Kaynak (verici), iletişimi başlatan, bilgi, duygu veya beceriye sahip olup, bunları başkalarına ileterek bir amacı gerçekleştirmek isteyen kimsedir (Dilmaç 2004: 375). Kaynak, hedeflediği kişiye erişmek için, öncelikle iletişimin taşıyacağı duygu, düşünce ve bilgiyi dil dediğimiz simgesel sistem aracılığıyla kodlar. Özünü ve biçimini koruyacak doğru kodlama yapılmadığı zaman, duygu ya

da bilgi yerine farklılaşarak ulaşacak ya da ulaşamayacaktır (Kuzu 2003: 1). Kaynak kişinin zihnindeki anlam ve duyguları alıcıya anlatmadaki başarısını pek çok etmen etkiler. İletişimi etkileyen etmenler arasında, kaynak kişinin geçmiş yaşantıları, kendisi, alıcı ve ileteceği fikir ya da konu hakkında edinmiş olduğu bilgi ve becerileri; kendisine, alıcıya ve ileteceği fikre ilişkin kişisel tutum, yetişmiş olduğu ve halen içinde bulunduğu sosyal ve kültürel ortam sayılabilir (Özgüven 2001: 27).

Mükemmel bir iletişimin gerçekleşmesi, bilgi kaynağından çıkan bilginin bilgi hedefinde de aynı olması demektir. İstenilen belirtkenin alınması sırasında istenmeyen belirtkelerin araya girmesi, istenilen iletinin algılanmasını güçleştirmektedir (Yavuz 1999: 101). Sözlü iletişim sırasında kaynaktan çıkan ve fizyolojik kanallarla alıcının beynine ulaşan iletilerin getirdiği bilginin çözülüp anlaşılması, insan için tehdit edici ya da tehlikeli bir durum yaratabilir. Kaynak alıcıya aşağılayıcı, kırıcı, örseleyici sözler söyleyebilir, kötü haberler verebilir, korku ve ürküntü doğuran olaylar anlatabilir. Alıcıyı öfkeliendirecek ya da utandıracak anılar aktarabilir. Bu durumda alıcı ne yapacağına, nasıl davranacağına karar veremezse, kararsızlığın yarattığı çatışmaya bağlı olarak kaygı düzeyi yükselir (Köknel 1998: 49).

Bir yaşantıya ait duygu ve düşüncenin kodlanarak sözlü, sözsüz veya yazılı bir anlatımla alıcı kişiye ulaşmasını sağlayan sembollere mesaj denir (Baltaş 1997: 29). İletişimin amacı, iletişim birimleri arasında bilgi, haber alışverişini sağlamak olduğundan kaynakla alıcı arasındaki bu bilgi, haber alışverişi iletiyle (mesaj) gerçekleşir (Köknel 1998: 44). Mesajın anlaşılmasında daha önce yaşanmış olan benzerliklerin bulunması ile olumlu ve olumsuz düşüncelerin varlığı iletişimi büyük ölçüde etkiler.

Kaynak ve hedef birimler arasında yer alan ve işaret haline dönüşmüş mesajın gitmesine olanak sağlayan yola, geçite, kanal adı verilir (Cüceloğlu 1997: 73). Alıcı ise vericinin gönderdiği anlamı anlamasını istediği karşıtıdır. Alıcının, vericinin gönderdiği anlamı anlaması iletişimin ön koşuludur (Başaran 1998: 68). Bu yüzden iletişim sürecinde alıcı konumunda olan kişi önem taşımaktadır.

Etkili bir iletişim için, kaynağın aktardığı duygu ve düşüncelerin alıcı tarafından kaynağın amacına, beklentilerine, isteğine uygun biçimde çözülüp anlaşılması, bunlara uygun biçimde davranışta bulunması gerekir. Böylesi sağlıklı bir iletişimin kurulup sürdürülmesi için kaynakla alıcının birbirlerini, kişilik yapılarını ve çevre koşullarını da içeren bir bütün olarak değerlendirilmeleri gereklidir (Köknel 1997: 375). Bu bütünlük iletişimin çift yönlü olarak devamını ve niteliğini doğrudan etkilemektedir.

Geribildirim(Dönüt), kaynaktan gelen mesaja alıcının gösterdiği tepkinin tekrar kaynağa ulaşması sürecidir (Dilmaç 2004: 378). Çok yönlü bir süreç olan iletişimde geribildirim, mesajın doğru olarak anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etme, duruma göre mesajın içeriğini düzeltme ve tamamlayıcı sözcüklerle açıklama olanağı verdiği için etkileşim sürecinin önemli bir ögesi kabul edilmektedir (Özgüven 2001: 21-22). Geri bildirim kalitesi, iletişimin hem devamını, hem de yönünü belirler. Alıcı tarafından geri bildirim verilmemesi, iletişimi bozan ve engelleyen bir faktördür (Baltaş 1997: 32).

İletişim, dolayısıyla konuşma topluluğun bireylerini birbirine bağlayan bir bağıdır. Bir araya gelen iki kişinin etkileşiminin çok kolay olacağı düşünülürse de kişiler arasında her zaman rahat ve başarılı bir etkileşim meydana gelmeyebilir. Kişilerarası iletişimde karşılaşılan bu güçlükler aşağıda belirtilmiştir (Özgüven 2001: 26-27):

1. Kaynak kişinin zihnindeki fikir ve duyguların alıcıya olduğu gibi iletilememesi.
2. İletişime taraf olan kişilerin farklı algılara sahip olması,
3. Etkileşimde güvensizlik
4. Mesaj aynı olduğu halde alıcı ve verici kişi için aynı anlamı ifade etmemesi,
5. Mesajı iletme aşamasında yaşanan bireysel ayrılıklar.

Toplumumuzda bu güçlüklerin de etkisiyle iletişimden kaçan, çevreyle ve ortamla kolay iletişim kurup sürdüremeyen bazı bireyler bulunmaktadır. Çevreden gelen sosyal iletilerin çoğu, bu kişiler tarafından zarar verici birer etken olarak algılanabilir. Bu gibi durumlarda insanlarla etkileşime girmede isteksizlik ve iletişimden kaçma davranışları görülebilir. Temelinde duygu ve düşüncelerini korkusuzca ortaya koymanın başkaları tarafından dışlanma ve onaylanmama gibi durumlarla sonlanacağı ya da reddedilecekleri korkusunun yer aldığını söylemek mümkündür.

İletişime girmek istemeyen insanlarda, kişilerarası ilişkilerde genellikle karar verme, girişimcilik ve sorun çözme becerilerindeki eksiklikler nedeniyle kişiliğin yeterince ortaya konamaması ve performansın gösterilememesi yüzünden olumsuzluklar yaşanabilir. Oysa başarının yolu bilginin paylaşılmasından geçer. İnsanlar sessiz kalmak yerine bildiklerini başkalarıyla paylaşırlarsa, deneyimleri tecrübesizlere yardımcı olur ve sorunların çözümü daha kolay olur. (Roebucks 2000: 9). Bu yüzden iletişimde başarılı olanların genellikle kendisine güvenen, saygılı, iş birliği ve paylaşmaya istekli kendisinin veya başkalarının sorunlarına dönük ve çözüm arayan kişiler oldukları görülür. (Bilen 1983: 9). Sorunlarını anlatan veya kendini açan birey, nasıl bir yaklaşım gösterildiğine ve bu gösterilen yaklaşımın iletişimi engelleyici veya kolaylaştırıcı özelliklerine göre farklı şekillerde etkilenmektedir. Sorunlara, yaklaşım türlerini 5 başlık altında toplayabiliriz. Bunlar (Ersever 1988: 186):

1. Yargılama
2. Çözümleme
3. Rahatlama
4. Soru sorma
5. Açılımlı yaklaşım

Yargılama, çözümleme, rahatlatma ve soru sorma iletişimi engelleyici, açılımlı yaklaşım ise kolaylaştırıcı unsur taşır.

İçeriği ne olursa olsun, bir sorunu çözmek için insanların düşünce alışverişinde bulunmaları, bir başka deyişle, iletişim kurmaları gerekir (Cüceloğlu 1997: 12). Tüm sorunları çözebilmenin en iyi yolu "iyi bir iletişim kurmak" tan geçer. İyi bir iletişim kendini tam anlamıyla ifade edebilmek ve karşınızdaki kişiyi anlayabilmektir (Burkovik 2005: 118). İletişim sorunlarını çözmeden doyumlu bir yaşam sürdürmek olanaksızdır. Yeni kişilerle tanışmaktan korkan, utanan, tanıştığı kimselerle anlamlı ilişkiler geliştirmesini beceremeyen bir kimse, bu yüzden yalnızlık içinde olduğunu bilse de; daha anlamlı ve derin ilişkiler geliştirmek için ne yapması gerektiğini bilmeyebilir. Böyle bir kişinin, sağlıklı bir kişilik gelişiminin yanısıra iletişim becerileri de geliştirmesi gerekir (Cüceloğlu 1997: 14). Bu nedenle etkili bir iletişim için öncelikle kişilerarası iletişimde varolan engellerin bilinmesi ve ortadan kaldırılması gerekmektedir. İletişim engelleri insanların birbirleri ile kurdukları ya da kuracakları iletişimin niteliğini doğrudan etkilemektedir.

1.1.3. İletişim Engelleri

İletişim engelleri, bir mesajın verilmesini ve alınmasını olumsuz yönde etkileyen tüm faktörlerdir (Ergin 1998: 223). Sağlıklı bir iletişimin kurulmasını engelleyen bazı hususlar aşağıda belirtilmiştir (Demirel 1996: 25; Bursalıoğlu 1994: 119,120; Özdemir 2000:104,105,106):

Psikolojik Engeller: Kaynak ile alıcının görüş çerçeveleri, duygu ve heyecanları, yargı ve saplantıları,

Semantik Engeller: Konuşma dilindeki karışıklık ya da inceliklerin neden olduğu, fark ve anlaşmazlıklar,

Statü: Kaynak ve alıcının sosyal ve formal statüleri, akademik ve mesleki gelişme farklılıkları,

Korunma: Kaynağın bazı yükümlülüklerin altına girmesi durumunda önceden hazırlayacağı savunma mekanizmaları,

Alan: İletişim merkezi ve birimler arasındaki uzaklık,

Hiyerarşi: Katı bir hiyerarşik sınıflama nedeninden dolayı kanalların tıkanıklığı,

Uyutma: Kanalların ve iletimdeki organların mesajları ihmal etmesi ya da önemsiz sayması,

Sınırlama: Mesajların iletim sırasında bazı araçlar gereği sınırlaması ve gizli tutulması.

Eren(1998)'e göre de, iletişimi engelleyen bir çok faktör vardır. Bunların bir kısmı fiziksel ve teknolojik bir kısmı ise sosyo-psikolojik niteliktedir. Eğitim açısından önemli olan sosyo- psikolojik faktörler şunlardır (Ada ve Çetin 2002: 171-172):

1. Kişisel engeller
2. Dil güçlükleri
3. Dinleme yetersizliğinden doğan güçlükler
4. İfade açıklığının bulunmamasından doğan engeller
5. Geri beslemeden doğan güçlükler.

Gordon'a göre de iletişimin 12 engeli aşağıdaki gibi verilmiştir (Gordon 2005: 44,45,46):

1. Emir vermek, yönlendirmek
2. Uyarmak, gözdağı vermek
3. Ahlak dersi vermek
4. Öğüt vermek, çözüm ve öneri geliştirmek
5. Öğretmek, nutuk çekmek, mantıklı düşünceler önermek
6. Yargılamak, eleştirmek, suçlamak
7. Ad takmak, alay etmek
8. Yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak
9. Övmek, aynı düşüncede olmak, olumlu değerlendirme yapmak
10. Güven vermek, desteklemek, avutmak, duygularını paylaşmak
11. Soru sormak, sınamak, sorguya çekmek, çapraz sorgulamak
12. Sözünden dönmek, oyalamak, alay etmek, şakacı davranmak, konuyu saptırmak.

Kişilerarası ilişkilerde ve toplumsal yaşamın her alanında büyük önemi olan iletişimde zaman zaman sıkıntılarla veya engellerle karşılaşılması, gündelik yaşamda bir takım sorunlar yaratmakla kalmayıp, gelecekteki düşünce ve eylemlere de etki etmektedir (Duman ve diğerleri 2003:1). İletişimsizlik, çocuk ya da gençlerin kendilerini ifade edebilmelerine engel olduğu gibi ileriki yaşlarda da bir çok sorunu beraberinde getirmektedir (Öz 2000: 65). Bir insanın çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılarının yetişkin dönemine yansımaları arasında, insanlarla birlikteyken yaşanan korku, önyargılardan kaynaklanan sürekli bir kızgınlığın birikimi sonucu oluşan düşmanca eğilimler, bu eğilimlere eşlik eden suçluluk ve değersizlik duyguları ve günlük yaşamın olağan sorunlarına ilişkin yaşanan sonu gelmez kaygılar sayılabilir (Geçtan 1995: 48).

1.1.4. İletişim Ortamları

İletişim sürecini etkileyebilecek nitelikleri olan ve iletişim durumu içinde bulunan kişi, nesne ve olayların tümüne "iletişim ortamı"adı verilir. Her insan ilişkisi bir ortam içinde yer alır (Cüceloğlu 1997: 76). Aşağıda kişilerarası iletişimde bireylerin en çok etkilendikleri ve zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri ortamlar arasında yer alan aile ve eğitim ortamları iletişim boyutunda ele alınmıştır.

1.1.5. Ailede İletişim

İletişim, önce aile üyeleriyle başlar, sonra kendisi için anlamlı olan diğer kişilerle sürdürülür (Özgüven 1998: 52). Birey doğuştan getirdiği niteliklerin sınırları içinde bu insanlarla etkileşerek toplumun kabul ettiği değer sistemini zaman boyutu içinde öğrenip yetişkinliğe hazırlar. Bu aşamaya gelmesi için görev üstlenen kurumlardan ilki olan aile çocuğa ilk temel değerleri, insanlar hakkındaki görüşlerini, onlarda ne düzeyde ve nasıl yaşayabileceğinin yollarını öğretir. Aile çocuğun sevgi ihtiyacını koşulsuz verdiği takdirde, onda güven duygusunu, saygıyı ve saygınlığı, değer verme ve benlik kavramını geliştirir (Bilen 1983: 14). Bu niteliklerin bulunduğu sağlıklı bir ailede, aile üyeleri, birbirleri ile olan ilişkilerde ve belirli rol

ve sınırların oluşturulmasına katkıda bulunur ve kendi sınırının nerede başlayıp nerede bittiğini doğru olarak algılar. Sağlıksız aile ise üyeleri birbiri ile az konuşan, açık iletişim içinde olmayan, aileyi ilgilendiren konularda birlikte konuşup çözüm aramayan ve birbirine gerçek bir yakınlık duymayan kişilerden oluşan aileler olarak nitelendirilmektedir (Özgüven 2001: 34-35).

İnsanın içinde bulunduğu çevreye uyum sağlayabilmesi, sağlıklı, mutlu ve başarılı bir hayat sürdürebilmesi için sosyal gelişim oldukça önemlidir. Sosyal yönden gelişmiş bir kişi her yaşta çevresindeki diğer insanlarla sorun yaratmadan, çatışmasız olarak yaşamasını bilir. Sosyal gelişim açısından yeterince gelişmemiş bir kişi ise toplumda birlikte yaşadığı insanlarla sağlıklı iletişim kuramaz. Konuşma ve tartışma becerileri gelişmediği için kurduğu iletişim kısa sürede sürtüşme ve çatışmaya dönüşebilir. Çocuğun sosyal yönden iyi gelişmesi, onun yetişkinlik yıllarındaki sosyal yaşantısını da etkileyeceğinden, çocukluk yıllarından itibaren çocuklara sosyal yönden gelişmelerine imkan sağlayan uygun bir ortam sağlanmalıdır (Çağdaş ve Seçer 2002: 4,5). Bu ortamların sağlanmadığı ailelerin çocuklarında özellikle sosyalleşmenin daha çok arttığı ergenlik döneminde, geçmiş deneyimlere de bağlı olarak, gençlerde iletişime girmede kaygı, isteksizlik ile birlikte sosyal etkileşimlerinde başarısızlıklar görülebilir. Sosyal gelişim süreci içinde yaşanan bazı engellerin de bu başarısızlıklarda etkili olduğu söylenebilir.

Yavuzer(1996), iyi bir sosyal uyumu engelleyen etkenleri şu şekilde belirtmiştir:

1.Sosyal davranış biçimlerinin zayıf olduğu ailelerde çocuklar, ev dışında bu doğrultuda güçlü motivasyona sahip olsalar bile, iyi bir sosyal uyum gösteremezler.

2.Eğer ailelerde çocukların kendilerini özdeş tutacakları modeller zayıfsa, ev dışındaki sosyal uyumları ciddi biçimde engellenir.

3.Sosyal uyum için motivasyon azlığı çoğunlukla ev içi ve ev dışında edinilen ilk sosyal deneyimlerin azlığından doğar.

4.Bütün kötü koşullara karşın, çocukların iyi bir sosyal uyum gösterebilmeleri için güçlü motivasyonları olabilir. Bu durumda onların bu öğrenmeyi gerçekleştirecek küçük bir yardıma ve rehberliğe gereksinimleri vardır.

Çocuğun içinde yetiştiği toplum, onun duygularının ifade biçimini olduğu kadar, benlik bilincini de biçimlendirir. Çocuklarının duygu ve düşüncelerini doğal ifadesi içinde kabul eden anne babalar kendine güveni olan, girişimci ve insan ilişkilerinde başarılı bireyler yetiştirirken, çocuklarını olumsuz yönde sürekli eleştiren, kısıtlayan, onların duygu ve düşüncelerini doğal bir biçimde ifade etmesini engelleyen anne babalar pısırik, içine kapalı alıngan bireyler yetiştirirler (Cüceloğlu 1997: 120). Böyle bir ortamda büyüyen bir çocuk, diğer insanlarla olan ilişkilerinde onlar kadar gergin ya da atak olmaya cesaret edemeyecek, başkalarından daha kolayca incinecek ve kendini korumada daha beceriksiz olacaktır (Horney 1997: 78). Korku ve nefret yaratan, özsaygısını sınırlandıran bir ortamda büyüyen çocuk, çevresine karşı şiddetli suçlayıcı duygular içindedir. Bununla birlikte, yalnızca bu duyguları ifade edememekle kalmaz, aynı zamanda eğer yeterince gözü korkutulmuşsa bu duygularını bilinç düzeyine çıkartmaya bile cesaret edemez. Bunun nedeni kısmen basit cezalandırılma korkusu, kısmende ihtiyacı olan sevgiyi yitirme korkusudur (Horney 1997: 216).

Birey, çocukluk evresinde ailesine karşı alıcı durumdayken, ergenlikle bu tutumun değiştiği, ergenin aileden uzaklaşmaya başladığı görülür. Ergen, yaşam hakkında kendi düşünce ve duyuş biçimlerini anlayabilmek için ailesinden uzaklaşmaktadır. Ergenin bu tür davranışının temelinde, başkaları tarafından beğenilmek, kabul edilmek isteğiyle, şiddetli bağımsızlık arzusu ve yetişkinlere kendini bağımlı kılan bağlardan kurtularak kendi kişiliğini kanıtlama gereksinimi bulunmaktadır. Ergenin özerkliği için sürdürdüğü bu savaşım, yalnızca ailesine karşı değil tüm otoriteye karşıdır (Yavuzer 1996: 311).

Barnes(1985), ergen ve ailesi arasında açık iletişimin derecesiyle rol alma, bireyselleşme ve ahlaki değer sisteminin gelişmesi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu bildirmektedir (Köker ve diğerleri 1994: 75). Bu bakımdan ailesinde

yaşanan açık iletişimlerle ebeveynlerinin kendisine örnek oldukları çocuk ya da ergenlerin, sosyalleşme sürecinde daha başarılı ilişkiler yaşayacağı düşünülebilir.

1.1.6. Eğitimde İletişim

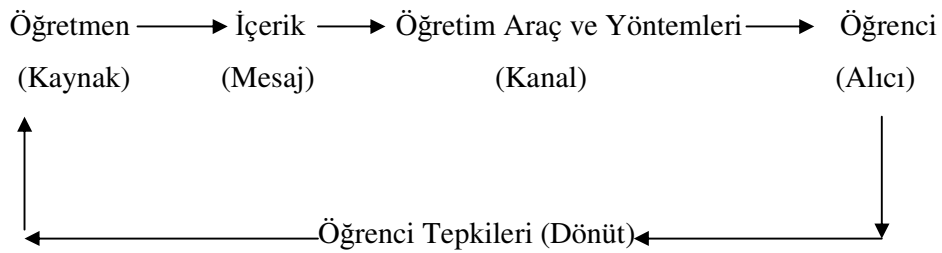
Eğitim bireye, aileden bütün insanlığa ve evrene doğru yayılıp gelişen sevgi ve bilgi aktarmaktır. Amaç seven, sayan, güvenli, bilgili, başarılı, verimli ve doyurucu bir yaşam sürdürecektir kişiler yetiştirmektir (Porgalı 2003: 3). Aileden sonra eğitim kurumları bireyin sosyalleşmesinde önemli bir yer tutar. Eğitim de bir iletişim sürecidir. İletişimde bulunmaksızın, eğitim yapmak imkânsızdır. Son yıllarda yapılan çalışmalar bilgi geçişini iletişim kuramlarına dayandırma konusunda yoğunlaşmıştır (Küçükahmet 1994: 15). Çünkü eğitim kurumları gibi karmaşık bir yapıya sahip örgütlerde hedeflerin somut etkinliklere ve başarılı sonuçlara dönüştürülebilmesi iletişimle mümkün olacaktır (Ünal ve Ada 1999: 106).

En önemli sosyalleşme ortamlarından biri olan okul, iletişim tarzının gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kişi birçok beceriyi, okulda edinmektedir. Dolayısıyla okul eğitiminde kişinin yüz yüze geldiği tutum ve davranışların onun ilişki ve iletişim biçimine de etkisi büyük olacaktır (Duman ve diğerleri 2003: 2). Bu bakımdan okul ortamı hem etkilendiği, hem de başkalarını etkileyebildiği bir toplumsal ilişki ortamıdır (Yörükoğlu 1996: 170). Okul, öğrenciler için yeni bilgiler öğrendiği ve öğretildiği bir yer olduğu kadar, insan ilişkileri ile ilgili becerilerini geliştirecekleri bir ortamdır da. Okul sosyalleşme için adeta bir deney yeridir (Kulaksızoğlu 2004: 96). Öğrenciler üzerinde bu kadar önemli etkileri olan eğitim kurumlarının iletişim sürecindeki işlevliliğinin eğitim ve öğretim çalışmalarını doğrudan etkileyeceği düşünülmektedir.

Açık bir sistem olan eğitim örgütlerinin girdisi ve çıktısı insandır. İletişim, insan örgütünün kan dolaşımıdır. Eğitim örgütlerinin başarılı olmasında iletişim süreci önemli bir role sahiptir. Öğrenme iletişimden ayrı düşünülemeyeceğinden iyi bir öğrenme iyi bir iletişimin ürünüdür (Küçükahmet 2004:192). Yeni öğrenmeler yeni bilgi ve beceriler edinmeyle olacağından iletişim gerçekleşmedikçe öğrenme de

gerçekleşmeyecektir. Sınıf içi iletişimde öğretmen kaynağı; öğrenciler ise alıcıyı; öğretmenin öğrencileriyle paylaşmak istediği düşünce, duygu ve becerilerin yer aldığı içerik mesajı; öğretim araç ve yöntemleri kanalı; öğrenci tepkileri ise dönütü yansıtmaktadır. İletişim süreci ile sınıf içindeki öğrenme-öğretme süreci aşağıdaki gibi bir benzerlik göstermektedir (Ergin 1998: 228).

Şekil 2. Öğretme-Öğrenme Süreci İle İletişim Sürecinin Benzerliği

Öğrenciye amaçlandığı gibi mesajın iletildiğini ya da iletmediğini bildirme anlamına gelen dönüt verme, öğretimin ya da iletişimin önemli öğelerinden biridir. Mesajla aktarılmak istenen bilginin, amaçlandığı gibi öğrenci tarafından alındığı öğrenciye bildirildiğinde, dönüt verildiğinde iletişim tamamlanmış olur. Dönüt verilmediğinde, öğrencinin bilgiyi tam olarak alıp almadığını anlamak olası değildir. Onay dönütlerine yer verilmediğinde ve uygun olmayan davranışların düzeltilmesine ilişkin uyarma ve eleştiri niteliğinde ya da onun yerine yapma gibi dönütler verildiğinde, bilginin aktarılması engellenir (Özyürek 2001: 56,57). Bu şekilde yaşanan iletişim eksikliği ya da kötü iletişim eğitimin kalitesini düşürmektedir. Fakat çoğu öğretmen ya öğrencilerle nasıl iletişim kurulacağını bilemez ya da tek taraflı iletişim kurarak iletişimi baştan engeller (Porgalı 2003: 12). İletişim zorluğunun kişinin kendisinden ya da çevresinden kaynaklanan pek çok sebebi vardır. Eğitim sürecinde etkili bir iletişim için öncelikle sınıf ortamında görülen iletişim engellerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sınıf ortamında iletişimi engelleyen bir takım faktörlerde şöyle sıralanabilir (Küçükahmet 2004: 214; Ergin 1998: 223):

Öğretmen veya öğrencinin ;

1. İletişime girme amacını tam olarak algılayamaması
2. Bedensel ya da psikolojik özre sahip olması
3. Barınma, beslenme ihtiyaçlarını yeterince karşılayamaması
4. Birbirlerine güvenmemesi
5. Güvenli bir gelecek ortamının olmaması
6. Ortak yaşantı alanlarının az olması
7. Sevilmemesi, sayılmaması

Eğitim sisteminde kaynak durumunda olan öğretmenler tarafından zaman zaman yapılan eleştiriler, kabul edici, değer verici, örseleyici olmayan bir ortamda yapıldıkları zaman alıcı durumunda olan öğrencilerde korku ve endişe yaratmazlar. Bunun tam tersi olduğu durumlarda ise öğrencilerde korku ve endişelerin yol açtığı iletişimden kaçma ve rahatlıkla iletişime girememe görülür. Hemen hemen tüm çocukların büyüme çağlarında katıldıkları ve zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri eğitim kurumu ve içindeki kişilerin ne yazık ki kendileri de psikolojik, kötü muamele veya duygusal ezime neden olabilmektedirler. Aşırı disiplin, korkutarak kontrol etme ve utandırma yöntemleri çocukların fizyolojik güven gereksinimlerini engeller (Yavuzer 1999: 188). Bunun gibi bazı temel ihtiyaçların karşılanmaması ve engellenmesi ise çocuk ve gençlerde iletişimi olumsuz etkileyerek iletişim kurmada kaygı ve korku duymalarına neden olabilir.

Gerçekte iletişim, oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir kavramdır. Sınıf içi iletişim sadece öğretmen ile öğrenci arasında değil, öğrenciden öğrenciye, öğrenciden öğretmene ve çevreden hepsine dönük bir süreci kapsar. Bunlardan sadece birine yönelik olan tek yönlü iletişim sıkıcı ve yararsızdır. Bu nedenle öğretmen, iletişimin doğası, niteliği ve doğurguları konusunda bilgili olmalıdır. Öğrencinin kaygılarını azaltan, derse katılımını güçlendiren ve güdüleyen bir iletişim tarzı benimsenmelidir (Aydın 1998: 8). Öğretmenin sınıfta olumlu bir hava yaratması

öğrencilerin derse daha etkin katılımını sağlar. Öğretmeni ile iyi iletişim kuran öğrenci beklediği ileti ve dönütleri aldığı anda olumlu davranışlarını artırır. Sergilenen bu tutum ve davranışlar sınıf içerisinde oluşan öğretmen öğrenci etkileşimine olumlu olarak yansımaktadır (Dilmaç 2004: 386). Okullarda yaşanan, bu tür iletişimlerin varlığı ve devamı ile eğitim öğretimde daha olumlu sonuçlar almak mümkündür.

Sınıf, toplumsal bir çevre olarak ele alındığında, bütün toplumsal çevrelerde olduğu gibi insan ilişkilerinin önemi yadsınmaz. Öğrenci yakınlık duyduğu, kendisine değer veren ve dostça davranan bir öğretmenin sınıfında olduğunda, kendini çok daha rahat hissedecektir. Öğretmen ve öğrenci arasında kurulan karşılıklı güven ve saygıya dayalı sıcak ilişkilerin kurulduğu sınıflarda üretkenlik artacak, disiplin sorunları azalacak ve eğitimsel amaçlara ulaşma düzeyi yükselecektir (Açıkgöz 1992: 9). Bunun için bir öğretmenin öğrencilerini olduğu gibi kabul etmesi, onlara saygı duyması, içten ve samimi davranıp onları anlamaya çalışması, öğrencilerin kendilerini baskı altında hissetmeden duygu ve düşüncelerini dile getirmelerine fırsatı verebilmesi gerekir. Bu da öğretmenin kendi özsaygı düzeyinin ve iletişim becerilerinin gelişmiş olması ile sağlanabilir.

İletişimin en önemli ögesi dil olduğundan, öğretimde açık, anlaşılır öğrenci seviyesine uygun herkesin aynı şeyi anlayacağı şekilde dili kullanmalıdır. Öğretmenin dil ile iletişim konusunda yetişmiş olmasını gerektiren nedenler bulunmaktadır. Bunlar (Ünal ve Ada 1999: 107):

- 1.Öğrencilere doğru ve etkili mesaj iletmek
- 2.Öğrencilerden gelen mesajları doğru algılamak
- 3.Öğrenciler arasındaki iletişimi geliştirmek ve yönlendirmek
- 4.Öğretmenlerle öğrenciler arasındaki iletişimi geliştirmek

Öğrenilenler, kişinin birikimini(potansiyelini) oluştururken, öğrenilenlerin belli bir amaca yönelik kullanılması da performansı ortaya koyar. İnsanın performansının en iyi olduğu durum, onun o alanda var olan potansiyelinin tümünü eyleme dönüştürebildiği durumdur. Ancak çeşitli iç ve dış etkenler nedeniyle gerçek

potansiyelinin performansa dönüşmesi zaman zaman güçleşir. Bu etkenlerden biri de kaygıdır (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp). Çünkü kaygı, öğrencinin zihinsel potansiyelini yansıtmamasını engelleyen bu nedenle öğrenmeyi ve kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir unsurdur (Aydın 1998: 105). Okullarda normal zekaya sahip olduğu halde varolan kaygı ve endişelerinden dolayı utanıp, sıkılan bildiklerini rahatça söyleyemediği için başarısız olarak nitelendirilen öğrencilerin varlığı bilinmektedir. Bu nedenle eğitim sistemlerinde, iletişim faktörünün özellikle toplumun geleceğinin belirlenmesindeki etkisi ve öneminden dolayı bireylerin bu kaygı ve korkularının aşılması son derece önemli bir durumdur.

1.1.7. Bir Kaygı(Korku) Olarak Endişe

Korku deyiminin ortaya çıktığı Latince Anguista sözcüğü bunaltı anlamına gelmektedir. Knapp'ın deyişiyle: korku, insanın insan aşamasına ulaşabilmesi için ödediği bedeldir (Zulliger 1997: 17). Korkunun tıbbi dilde kullanılan terimi fobi (phobia), Yunanca korku, kaçış, dehşet, panik anlamına gelen phobos sözcüğünden gelir. Bu sözcüğü ilk olarak 1700 yılında Locke kullanmıştır (Köknel 1999: 219). Korku kişinin kendi düşüncelerinin sebep olduğu bir duygudur. Bu düşüncelerin içeriğinde “tehlike” olduğu için korku reaksiyonu verilir. Bu nedenle aynı durumla karşılaşan değişik kişiler, farklı düşünceleri neticesinde farklı reaksiyonlar verebilirler (Gençöz 1998: 9).

Kaygı (anksiyete) (anxiety), sözcüğünün kökü eski Yunanca anxietas olup, endişe, korku, merak anlamına gelir. İlk olarak Çiçero tarafından kalıcı, sürekli bir endişe eğilimi ve yatkınlığı anlamında kullanılmıştır (Köknel 1998: 119). Günlük dilde kaygı kavramı daha çok endişe yerine kullanılırken, ülkemizde psikiyatri uzmanları bunun yerine orijinal terimi (anxiety), Türkçe'ye benzer biçimde anksiyete olarak kullanılmaktadırlar (Dağ 1999: 180).

Alfred Adler, kaygıyı insanların güçsüz, yetersiz kaldıkları durumlarda ortaya çıkan duygulanım bozuklukları olarak tanımlamış, kaygının aşağılık duygusu içinde

yer aldığını belirtirken, Carl Gustav Jung, kaygıyı ortak bilinç altından gelen gelen akılcı olmayan baskılar, korkular, imgeler ve tasarımlar tarafından bilincin saldırıya uğraması olarak kabul etmiştir (Köknel 1998: 120).

Sullivan'a göre ise kaygı kişilerarası ilişkilerde onaylanmamayı yaşamaktan ortaya çıkan, şiddetli, hoş olmayan bir gerginlik durumudur (Nijhawan 1972:10). Işık (1996)'a göre kaygı iç ve dış dünyadan kaynaklanan bir tehlike olasılığı ya da kişi tarafından tehlikeli olarak algılanıp yorumlanan herhangi bir durum karşısında yaşanan bir duygudur. Kişi kendisini bir alarm durumunda ve sanki bir şey olacaktı gibi bir duygu içinde hisseder (Alisinanoğlu ve Ulutaş 2000: 15).

Freud, kaygının içgüdü ve dürtülerden kaynaklanan gücün bastırılması sonucu ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Freud'a göre kaygının işlevi, olası bir tehlide ve tehlikeye karşı benliği uyarmak ve savunma düzenlerine işlerlik kazandırmaktır (Köknel 1998: 20). Kaygı (Anksiyete) çok genel bir tanımla; bir iç çatışmadan ortaya çıkan ısrarlı, sıkıntı veren bir psikolojik durum olarak tanımlanabilir. Kaygı konusunda derinlemesine araştırma yapan psikologlar, herhangi bir tek ya da kesin tanımı kabul etmemektedirler. Kaygı kızgınlık, korku ya da üzüntünün yaşanmışlığıyla ayırdedilen pek çok duygunun bir karmaşasıdır (Nijhawan 1972: 7). Kaygının tam kapsamlı kavramı Fromm-Reichmann(1960), tarafından ileri sürülmüştür. Anksiyetenin, cezalandırmanın, kınamanın, sevginin geri çekileceğinin, kişilerarası ilişkinin karmaşık hale gelmesinin, yalnızlık ya da ayrılığın olacağından endişe edilen korkuyla bağlantılı olduğunu savunur. Bu bağlamda kendisine cezayı getirecek olan herhangi bir durum ya da davranışın olacağı endişesi kaygıyı (anksiyete) ortaya çıkarır (Nijhawan 1972: 10). Aynı zamanda, konuşmak isteyip de, kendini gerginlik ve sıkıntı içinde hissedip bu konuda bir şeyler yapmayan kişilerde de kaygı ortaya çıkar (Jersild 2005: 42). Bu nedenle kişi, kaygı oluşturan ve tehlikeli olarak algıladığı çeşitli toplumsal durum ya da ortamlardan mümkün olabildiğince kaçınarak kaygının ortaya çıkmasına engel olur (Dilsiz ve Sungur 1996: 43).

Kaygının tanımlanmasında sosyal ve kültürel etmenlere daha büyük önem verildiği görülmektedir. Genel olarak bireyi olumsuz etkileyen duyguların kişide kaygı meydana getirdiği söylenebilir (Varol 1990: 6). Kaygı ya da endişe soruna bir tepkidir. İnsanlar işlerin pek iyi gitmediğini veya belki bir durumun pek hoş bir şekilde sonuçlanmayacağını anladıkları zaman kaygılanırlar (Tallis 2003: 4). Kaygı kişinin birey olarak varlığının tehdit edilmesine veya kendisine ve başkalarıyla olan ilişkilerine ait tutumlarının tehlikeye girmesine gösterdiği bir tepki olarak ortaya çıkabilir (Jersild 2005: 41). Doğal olarak insanlar, tehlikeli olarak değerlendirdikleri durumlardan mümkün olduğu kadar uzak kalmak, eğer bu durumun içindelerse kaçmak, kendilerini korumak isterler. Dolayısıyla korku içerdiği, tehlike düşüncesi neticesinde, beraberinde korunma, kaçma davranışı getiren bir duygudur (Gençöz 1998: 10).

Kaygının kolaylıkla karıştırılabileceği bir duygu, özgül nedeni kişinin kendisi tarafından bilinen, yani kaygıdaki gibi bilinçsiz olmayan korkudur (Dağ 1999: 180). Korkuyla kaygıyı ayırt etmeye yardımcı olabilecek ipuçlarından bir tanesi, olayların nitelikleri ve bunlara dayalı olarak doğurabilecekleri çeşitli olası sonuçlar hakkında yapılacak değerlendirmelerdir (Özer 2002: 9). Aralarındaki en önemli fark korku, bilinçli olarak tanınan, belirli bir tehlike (genel olarak dış baskı veya tehlike) karşısında ortaya çıkan heyecansal bir tepkidir. Kaygı ise kişi tarafından bilinmeyen, belli olmayan, objesiz tehlikelere karşı verilen heyecansal bir tepkidir, bireyin kendi varlığı için gerekli olan değerlerin, tehdit edilmesi halinde yaşadığı doğal içsel bir durumdur. Korkuda tehdit dışarıdandır, benliğin bütünü tehlike altında değildir. Kişi tehlikeyi bilir ve bununla uğraşmak için kaçma veya savaşma biçiminde bir davranış gösterebilir ve korku veren durum ortadan kalktığında rahatlar. Kaygı daha genel bir durumdur, korkudan daha şiddetli ve daha da uzun sürelidir (Alisinanoğlu ve Ulutaş 2000: 15)

Kaygı ve korku sıklıkla beraber olsa da, bu iki durumu birbirinden ayıran bazı özellikler vardır (Erol ve Öner 1999: 53):

Korku ve Kaygıyı Birbirinden Ayıran Özellikler

Korku

Kaygı

Özgül tehdit odağı bulunur	Tehdit kaynağı belirsizdir
Korku ve tehdit arasında anlaşılabilir ilişki vardır	Kaygı ve tehdit arasında belirsiz ilişki vardır
Genelde dönemsel olur	Uzamıştır
Gerilim sınırlanmıştır	Yaygın rahatsızlık vardır
Tehdit belirlenebilir	Nesnesiz olabilir
Tehdit belirtileriyle artar	Başlangıcını belirlemek zordur
Tehditin uzaklaşmasıyla azalır	Sürekli
Sonlanması fark edilebilir	Sonlanması belirsizdir
Tehdit sınırlanabilir	Belirgin sınırları yoktur
Ani tehdit vardır	Tehdit nadiren acildir
Aciliyet taşır	Dikkat artmıştır
Mantıklıdır	Kafa karıştırıcıdır

Korku ve kaygı arasındaki ilişki çok karmaşıktır. Kaygı sıklıkla korkuyu izler, ancak kaygı deneyimleri de kaygının geri döneceğine ilişkin bir korku oluşturabilir. Kaygı da korku da iç ve dış nedenlerle oluşabilir. Her ikisinde de artmış uyarılma durumu ve buna uygun fizyolojik belirtiler vardır (Erol ve Öner 1999: 15). Kaygılı ve gergin insanda gözlenebilen bu belirtiler şunlardır (Cüceloğlu 1997: 293): Nefes darlığı, mide ağrısı, terleme, nefes alıp vermede düzensizlik, aşırı tepkide bulunma, kesik kesik alma, titreme, gerginlik, el ve ayakları soğukluğu, kalp çarpıntısı, sürekli yorgunluk, aniden sinirlenme, sürekli baş ağrısı, bel ağrısı ve boyun kaslarının gergin olması.

Özet olarak, olaylar karşısında duygularımızın niteliğini ve yoğunluğunu asıl belirleyen, olayların kendilerinden çok, kişinin onlara yüklediği anlamlardır. Kişi olaya, fiziksel bir risk yada tehdit anlamı yüklüyorsa, kendisini korkutuyor; kişiliğine bir risk ya da tehdit anlamı yakıştırıyorsa kendini kaygılandırıyor olacaktır. Korku ve kaygıyı asıl ayırt ettiren ölçüt olaydan çok, olaya verilen anlamların niteliğine bağlı olduğuna göre, kişi bir olay karşısında kendisini hem korkutup hem de kaygılandırabilir (Özer 2002: 11).

Endişe de korku ile yakından ilişkilidir. Korku, gerçek çevresel tehditlere verilen yapıttır ve davranışsal bir “kaç ya da savaş” yanıtı ile sonuçlanır. Endişe de korkular bir şeyden dolayı ortaya çıkabilir ve bilişsel bir işlev ya da yanıt olarak sonuçlanır. Endişe yaratan uyarıcılar, korkudan kaynaklanabilir (Rothblum ve Cole 1997: 68). Endişenin genel bir huzursuzluğa yol açtığı, dikkati ve performansı etkilediği ve hayatımızdaki hayal kırıklıkları ve yaşadığımız hüsranslarla uğraşmanın etkisiz bir yolu olduğu için endişenin etkilerini azaltmak büyük önem taşımaktadır. Endişe, başarısızlık ve reddedilme korkularına dayalıdır. İnsanların yaşadığı bu tehdit ya da korku, kişinin toplumda insanlar tarafından nasıl algılandığına dair inanışları ile açıklanır (Rothblum ve Cole 1997: 72). Endişenin yol açtığı bazı duygular kişiyi oldukça zorlayabilir. Endişeden kaçmak için belli başlı dört yol vardır: endişeyi rasyonelleştirme, inkar etme, uyuşturma, endişeyi ortaya çıkarabilecek düşünce, duygu, ortam ve dürtülerden kaçınma (Horney 1997: 42).

Endişe insanı her türlü insani ilişkiden alıkoyar, sakin bir hayat yaşama ve dünyaya verimli bir katkıda bulunma umudunu yok eder. Bir harekete girişecekleri sırada ilk tepkileri her zaman endişe duymak olan bazı insanlar vardır. Bu gibi kimselerin hayatla ve başka insanlarla o kadar az temasları vardır ki, her türlü değişiklik onlarda korku uyandırmaktadır. Bu özellik, bu gibi insanların kişilik gelişmesini göze çaracak derecede engellemektedir (Adler 1994: 382). Bu gibi durumlarda insanlar mutlu olamayacaklarından, hedeflerine ulaşamayıp başarısız olacaklarından korktukları için endişelenir ve huzursuzluk duyarlar. Hayal ettikleri karşılık ile ettikleri arasında fark olduğu için endişelenirler. Böylece insanlar korkmayı ve başarısızlık ile başarısızlığa ve hüsrana yol açabilecek hedef merkezli faaliyetlerden kaçınmayı öğrenirler (Rothblum ve Cole 1997: 68). Bu korku kimselerin bilmemesi gerektiğini düşündükleri bir olumsuz özellikleri olduğuna inandıkları için oluşur. Bu korku aynı zamanda insanların olmak istedikleri gibi değerlendirilmiş olmamalarının verdiği sıkıntının üstesinden gelinmediğinden dolayı da oluşur (Lauster 1996: 28). İnsan kızgın olduğu için diğer insanlardan korkar, insanlardan korktuğu içinde onlara kızar. Kızgın insan, “nasıl olsa beni engelleyecekler ya da reddedecekler” beklentisi içinde öylesi davranışlarda bulunur ki çoğu kez gerçekten engellenir. Bu kez “istenmediğimi zaten biliyordum”

biçiminde yaşanan bir duygu, kızgınlıkları daha da pekiştirir ve böylece bir kısır döngü oluşur (Geçtan 1995: 55).

Cüceloğlu'na göre (1997), insanlar düşündüklerini ancak psikolojik olarak rahat oldukları ortamlarda açıklayabilecekler. İnsanlar, önemsenerek dikkatlice dinlenildiklerinde konuştuğu açılıp rahatlar; küçümsenerek söylediklerinden koz olarak bir şeyler çıkarılmaya çalışıldığında konuşmak istemezler (Cüceloğlu 1997: 166). Bizler zihnimizi olumlu veya olumsuz şekilde kullanabiliriz. Beynin en olumsuz kullanma şekli; korku ve endişe ile yaşamasıdır. Hayatta başarılı olmak isteyen hedefine kilitlenen insanların en büyük düşmanı: korku ve endişedir. Nice insan korku ve endişe yüzünden hedeflerinden, ideallerinden, sevdiklerinden mahrum kalmıştır (Aydoğdu 2002: 49). Korkunun baskın olduğu yerde insanlar siner, sessizleşir ve yaratıcılıklarını kaybederler. Korku, çalışma ortamı için de uygun bir güdü kaynağı değildir (Cüceloğlu 1997: 163). Korkunun hâkim olduğu sistemlerde kendine güven, yaratıcılık ve sosyalleşmekten söz etmek mümkün değildir. Her şeyden önce sağlıklı bir iletişim, olumsuz varsayım ve inançların ortadan kaldırılmasını gerektirir (Çelik 2003: 127). Bu nedenle eğitim sistemlerinde öğrencilerin zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri okul ve sınıf ortamlarının iletişimdeki olumsuzluklardan arındırılması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, yukarıda yapılan açıklamalarında ışığında, yakınlık ve anlam benzerliklerinden dolayı kaygı, korku ve endişe terimleri bundan sonraki bölümlerde ayrı ayrı kullanılmak yerine kaygı sözcüğü altında birleştirilerek kullanılacaktır.

1.1.8. İletişim Kaygısı

Araştırmalar hem etkili bir öğrenmenin hem de demokratik bir havanın yaratılması açısından öğretmenin sınıf içinde öğrenciyi iletişim sürecine etkin olarak katmasının gerekliliğini vurgularken sınıf içerisinde zaman zaman iletişime zorla giren ya da iletişime girmekten kaçınan; kısacası, iletişim kaygısı yaşayan öğrenciler ile karşılaşmaktadır. McCrosky, iletişim kaygısını “başka bir kişi ya da kişilerle

ilişki kurmaktan ya da iletişim kurma olasılığının belirmesinden kaynaklanan bireysel korku ya da kaygı düzeyi” olarak tanımlamaktadır (Ergin 1998: 236; Borzi 2001: 193).

Bir başka kaynakta da iletişim kaygısı; “güçlü kaçma eğilimleri meydana getiren, başka kişi veya kişilerle iletişim görevine karşı gösterilen olumsuz tepkidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Beatty 2001: 368). İletişim kaygısı başka bir kişiyle etkileşime girme esnasında tetiklenir, kaygı iletişimcinin algılamalarından ve onun psikolojik tepkilerinden belli olur. Kaygı duyan iletişimci, davranışlarıyla ve kaygıya ilişkin duyguları saklama teşebbüsleriyle sık sık kendini ele verir. Titreyen eller, yerinde duramama, doğrudan dinleyiciyle göz temasında bulunamama, soluk soluğa kalma görünümü ve boğaz üzerinde oluşan kırmızı lekeler açığa vurmalarıdır (Beatty 2001: 369). İletişimde kaygı çoğu zaman kişinin yetersiz bir iletişimci olarak algılanmasına neden olur. Fordham ve Gabbin (1996), bu sorunun iletişim becerisi olmamasından değil, kaygıdan kaynaklandığına dikkat çekmişlerdir. Bir bireyin gönüllü olarak iletişim becerilerini göstermek zorunda olduğunu ileri sürüp; aksi takdirde diğer insanların, onun gerçekten sahip olduğu becerinin ölçüsüne bakmadan olumsuz kişisel özellikler algılayacaklarını belirtmişlerdir (Borzi 2001: 194). Mc Croskey, iletişim kaygısında, kaygıyı etkileyen bazı çok önemli değişkenler var oldukça, sürüp giden ve çok büyük dalgalanmalara maruz kalmayan, göreceli olarak kalıcı bir kişilik özelliği olduğunu göstermiştir (Borzi 2001: 193). Mc Croskey ve Bond çocuğun suskunluğuna neden olan yedi faktörden söz etmektedirler (Ergin 1998 : 237). Bunlar;

1. Düşük zihinsel beceriler,
2. Konuşma becerisi yetersizliği,
3. Sosyal içe dönüklük,
4. İletişim endişesi,
5. Düşük sosyal özgüven,
6. Sosyal yabancılaşma,
7. İletişim normlarındaki kültürel ve etnik ayrılıklardır.

Bu faktörlere bağılı olarak iletişim kaygısı olan bireyler sosyalleşmekten uzaktırlar bu nedenle başkaları ile birlikte bulunmak, topluluk içine girmek istemezler. Bu insanlar topluluk içerisine girmek zorunda kalırlarsa ya da bir topluluğa girmeleri zorunlu olur da zorlanırsa durumluk kaygı dzeyeleri yükselir. Buna bağılı bedensel, ruhsal belirtiler ortaya çıkar. Kızarma, ellerde titreme, terleme, sesin titremesi, ilk ortaya çıkan belirtiler arasında yer alır (Köknel 1998: 187). Bu tür kaygı tepkimeleri bireyde çok daha fazla enerji masrafını gerektirir. Enerji iletişim kaygısında korku bileşenleri ile mücadele etmekte gereklidir. Sonuçta kişinin performans düzeyi ve motivasyonu olumsuz olarak etkilenmiş olur (Beatty 2001: 370).

Sosyalleşmenin en st düzeye ulaştığı ergenlik döneminde birey, sosyal ortamda kendi yerini alma kaygısı yaşamaktadır. Ergenlik dönemindeki yaşantılar gencin akademik yaşamını, meslek seçimini, yetişkinlikte sosyal konumunu ve toplumsal rollerindeki başarısını belirleyen en önemli etkenlerdir (Koçak 2001: 1). Ergenlik ağındaki gençler arkadaşlarından, ğretmen ve ebeveynlerinden yakın ilgi ve kabul görmek isterler. Ergenlik döneminin en belirgin özellikleri arasında dikkat çekme ve beğenilme isteği vardır. Bu ihtiyaçların karşılanmasını istemelerine rağmen çoğu zaman bir toplulukta odak noktası olmak, eleştirilmek ve komik duruma düşmek korkusu sosyal ortamlarda kaygıya neden olabilmektedir (Koçak 2001: 3). Kaygı ve gerginliklerini içe kapanma ve iletişimden kaçınma ile ortaya koymaya çalışırlar. Bazı gençlerin arkadaş toplantılarında kenarda kaldıkları gözlenir. Arkadaşları ile tartışmaya katılamaz veya katıldığında fikri dinlenmez. Bu gençler muhtemelen bir güvensizlik nedeni ile veya bir i çatışma yüzünden yeterince kendilerini ifade edememektedirler (Kulaksızoğlu 2004: 97). Özellikle yakın çevresinden kabul görmeyen gençler kendilerini engellenmiş hissedebilir. Fizyolojik olarak değişen, toplum tarafından eskisinden farklı yerlere konulan, kendine ilişkin bir çok soruyu cevaplamaya, değişimleri anlamaya, kendini tanımaya çalışan ergenin tüm bunları tek başına yaşaması, özümlemesi ve anlamlandırması düşünülemez. Ergen yaşadıklarını, hissettiklerini, korkularını, kaygılarını, umutlarını, planlarını, ebeveynlerine yaşıtlarına ya da öğretmenlerine açıklamak, paylaşmak, sorunlarına zm aramak, ihtiyaı içerisindedir (Gültekin

2001: 233). Fakat altta yatan bir çok sebep bu ihtiyaçların karşılanmasını güçleştirebilir. Gençlikte görülen bu kaygıların birçoğunun altında değersizlik, benlik saygısında azalma ve yalnızlık duygularına karşı geliştirilmiş tepkiler yer almaktadır.

Çocukluğun sonları ile yetişkinliğin başları itibariyle sosyal kaygıları en çok göze çarpan gençlerin, düzenli olarak değerlendirici sosyal görevlerin üstesinden gelmeleri gerekir. Sınıfta sorulara cevap verme, grup içinde çalışma, müzik ve sporla ilgili faaliyetleri yürütme gibi. İlave olarak, yetişkinliğin başlarında ebeveynler çocukları için sosyal etkileşimlerinin sorumluluğunu daha fazla üstlenmezler, böylece, sosyalleşme fırsatlarının başlaması genç yetişkinin günlük görevlerine ilave olur. Yetişkinliğin başlarıyla başarılan kendinin farkında oluş ve bir konuyu her noktasına gereken ilgi ve önemi göstererek ele alıp değerlendirmedeki bilişsel gelişmelerle birleşen bu istemler sosyal kaygının ortaya çıkışı için bir aşama hazırlar (Velting ve Albano 2001: 128). Sosyalleşmenin gerektirdiği yeni tanışmalar, tanımadığı insanlar arasında olma, karşı cinsten insanların olduğu bir gruba girme, grup içerisinde konuşmak zorunda olma genci heyecanlandırır. Heyecanlandığında, yüzü kızarır ve kendini tam olarak ifade edemez. Bazen sırf yüzünün kızarmasını istemediği için grupta konuşmaktan kaçınır. Bu nedenle liselerde sınıfta konuşmaktan, derse kalkmaktan, sözlü sınavı olmaktan çekinen gençler çoktur (Kulaksızoğlu 2004: 97).

Bir öğrencinin iletişimdeki kaygılarının, eğitim yaşantısına etkilerine ek olarak; iletişim kaygısı yüksek olan öğrenciler sınıf tartışmalarına olasılıkla daha az katılır, öğretmenden daha az açıklama ister, ya da özel hocalardan daha az yardım ararlar (Borzi 2001: 194). Bu tip öğrenciler, kariyerlerinde olasılıkla daha az ilerler ve olasılıkla sınıfta daha az konuşurlar. Çoğunlukla sınıfın arkasında bir yer seçmek ve küçük boyutlu sınıflardan kaçınmak gibi davranışlar sergilerler (Elias 1999: 1). Çocuğun eğitim ve sınıf yaşantısının her noktasına yayılan kaygının etkileri son zamanlarda bilimsel olarak kabul edilene kadar, özellikle aileden kabul görme ya da cezalandırılmayla ilgili endişe ve korkular uzun zamandır bilinirken, öğretmenler de okulda çocuk üzerinde çok daha fazla etki yapmışlardır

(Nijhawan 1972: 7). İletişim kaygısının etkileri hakkında çok şey söylemek mümkündür. Muhtemelen en net ve açık etki şudur; aşırı korkuya kapılan kimseler, insanlar arası etkileşimden çekilir ve kaçınırlar. Bütün geçmiş deneyimleri olumsuz olan ve korkuya kapılan kimse riske girmek istemez. Gerald Phillips bu kavramı şöyle adlandırır “Ağzı sıkılık (ketumluk) sendromu” Phillips, ağzı sıkılığı şöyle tarif eder: “sözlü ve sosyal iletişimden kaçınma; tahrik edilmedikçe iletişimde isteksizlik; sessiz olmaya hevesli; rahatça konuşmaya meyilli olmayan; çekingen” (Beatty 2001: 370).

İletişim kaygısının duygusal, eğitimsel ve sosyal sonuçları bulunmaktadır. Çekingenlik ve suskunluk, çocuğun arkadaşlık kurmak için gerekli olan becerilerini etkiler. Bu tür öğrenciler gelecekteki mesleklerine yönelik çalışma yapma isteklerini sözlü iletişimi çok az gerektiren işlerle sınırlama eğiliminde olurlar (Ergin 1998: 238). İletişim kaygısı kişide özgüveni, saygıyı ve kişilik duygusunu etkiler. Kendisine olan saygısı azalırken, toplumsal etkileşimdeki korkusu, ketumluğu ve kaçınması gittikçe artar (Beatty 2001: 370).

İletişim kaygısını önleme ya da azaltma için öğrencilere yönelik sunulacak önlemler ise şu şekilde belirtilebilir (Beatty 2001: 371):

1.Öğretmenler öğrencilere, toplumsal ortamlara girme ya da nasıl davranılacağını bilememe gibi konularda, kendilerini ifade etmede yardımcı olmalıdır,

2.Öğrenciler toplumsal yeteneklerini kolaylaştıran programlara teşvik edilmelidir (sınıflarda dramaya dayanan konuşma programları),

3.Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlı, onların korkularını azaltıcı programlar düzenlenmeli ve uygulanmalıdır. Bu faaliyetler çeşitli aktiviteler ve oyunlar vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Burada amaç; iletişimde problem yaşayan öğrencilere diğer öğrencilerin duygu, düşünce, istek ve haklarla kendisinden pek farklı olmadıklarını ispatlamaktır,

4.Okul ortamında öğretmenler, danışmanlar ve yöneticiler daima anlayışlı ve kabul edici bir atmosferi oluşturmaya çabalamalı ve öğrencileri kişisel haklara sahip birer kimse olarak kabul görmelidir,

5.Okul ortamında öğrenciler gösterdikleri iletişim çabaları karşısında desteklenmeli, gerektiğinde ödüllendirilerek teşvik edilmelidir,

6.Öğretmen eğitimi programları yukarıda sayılan aktiviteleri gerçekleştirecek olan eğitimcileri tecrübe ve bilgi açısından donatacak türden olmalıdır.

Bütün bu ölçütler öğrencilerin iletişim korkusunu veya meydana gelecek etkilerini azaltmasına rağmen, yüzde yüz etkili olmayacak veya mevcut problemler ortadan kalkmayacaktır. Bu nedenle iletişimdeki kaygıların giderilmesinde aşağıdaki önerilerin de faydalı olabileceği düşünülmektedir (Beaty 2001:371-372):

1.Öğretmenler kaygılı öğrencilerin problemlerini açığa vuracak aktiviteleri onlara yaptırırken zorlamamalıdır. Bir öğrenciyi topluluk önünde konuşmada korkutmak veya heyecanlandırmak muhtemelen korkusunu artıracak, bu da iletişimden kaçma eğilimlerini kuvvetlendirecektir.

2.Öğretmenler kendine güveni olmayan öğrencilerinin ilgi ve yeteneklerini, onlara güvenlerini ifade etmelidirler. Kendilerine önemli ve değerli oldukları hissi verildiği zaman öğrencilerde önemli değişiklikler gözlenir.

3.Öğretmenler kendilerini psikanalistler gibi görmemeli fakat daha şekilsel sistematik duyarlılığı azaltıcı programlarda birçok konularda gereklidir. Öğretmenler şayet profesyonel yardım gerektiriyorsa, en azından gönderilmesi gereken servislerin farkında olmalıdırlar.

1.1.9. İletişim Kaygısı ile İlgili Kavramlar

Sosyal Fobi- Tanımadık insanlarla karşılaştığı ya da başkalarının gözünün üzerinde olabileceği, bir ya da birden fazla toplumsal ya da bir eylemi gerçekleştirdiği durumdan belirgin ve sürekli bir korku duyma olarak tanımlanır. Kişi küçük duruma düşeceği ya da utanç duyacağı bir biçimde davranacağından korkar (ya da anksiyete belirtileri gösterir) (DSM 4 TR 2001: 197). Temelde başka

insanların bulunduğu ortamlarda hata yapma, diğer kişiler karşısında küçük düşme korkusudur. Yani sosyal çevre içinde yaşarken açığa çıkan korku halidir (Burkovic 2005: 15).

DSM III-R' de sosyal fobi “başkalarınca değerlendirileceği bir yada birden çok durumdan sürekli korkma; utanç duyacağı ya da rezil olacağı biçimde davranabileceğinden veya bir şey yapacağından korkma “olarak tanımlanmış, örnekleri arasında da toplum önünde konuşurken konuşmasını sürdüremeyecek olma, başkaları olduğu bir sırada yazı yazarken elde titreme olması, sosyal durumlarda soruları yanıtlayamayacak ya da aptalca şeyler söyleyecek gibi olma durumları sayılmıştır (Göka ve Cinemre 1996: 8). Yani sosyal fobili insan; tanımadığı insanların önünde aşağılanmasına veya utanmasına sebep olacak biçimde davranacağından; yüzünün kızaracağından, titreyeceğinden aşırı derecede korkan, kaygı duyan insandır.

Sosyal fobi kavramı ilk defa 1903 yılında Fransız psikiyatrist Janet tarafından tanımlanmıştır. Şimdiki formuyla ise ilk defa, 1966 yılında İngiliz psikiyatrist ve davranış terapistleri Marks ve Gelder tarafından ortaya konmuştur (www.psikologum.com/editor.asp?=27).

Sosyal fobinin temel özelliği, başkaları tarafından gözlemlenme olasılığının bulunduğu ortamlarda kişinin korku veya kaygı yaşamasıdır (Özgül ve Sungur 1998: 129). Kaygıya yol açan uyarı, sosyal bir ortamda olduğunda ve utanmaya yol açtığından sosyal fobi tanısı üzerinde durulmalıdır. Sosyal fobide kişinin başlıca korkusu başkalarının yanında küçük düşeceği, sıkıntı ya da utanç duyacağı bir biçimde davranacağı ile ilgilidir. Bu kişiler başkalarıyla etkileşimde bulunmalarını gerektiren ya da bir eylemi başkaları yanında yerine getirmeleri gereken durumlardan korkarlar ve bundan olabildiğince kaçmaya çalışırlar. Çocuk ve ergenlerde görülen belirtiler sıklıkla, sınıfta arkadaşlarının önünde konuşma ya da tahtaya yazı yazma öğretmen ya da karşı cinsten arkadaşları ile konuşma, toplu

halde yemek yeme ile ilgilidir. Ayrıca böylesi toplumsal durumlarda yaşadıkları kaygıyı diğer insanların anlayacağından ve gülünç duruma düşeceklerinden korkarlar. Korktukları durumla karşılaştıklarında sıklıkla kaygının bedensel bulgularını yaşarlar (Karacan ve diğerleri 1996: 28-29).

Sosyal kaygı ve sosyal fobi birbirlerine oldukça yakın kavramlardır. Bazı insanlar diğerlerine göre, kişilik özelliklerinin bir sonucu olarak, daha fazla sosyal kaygı yaşama yatkınlığına sahiptirler. Bireyler arası ilişkilerde kaygı nedeniyle öyle paniğe kapılırlar ki bu bireyler sosyal fobi tanısı almaktadırlar (Öztürk 2004: 22). Bu sorunu yaşayan insanlar eleştirilme, beğenilmeme ve küçük düşürülme kısacası kaygı yaşama sorunlarından kurtulmak için sosyal ortamlara girmekten kaçınırlar. Kişiler arası ilişkilerde ve her türlü sosyal yaşamda kendini açıkça ortaya koyamama kişinin göstereceği performansı da düşürür.

Yapılan çalışmalarda genelleşmiş sosyal fobili kimselerin topluma karşı konuşurken kalp atım hızlarında dakikada ortalama 4-5 atımlık bir artma olmasına karşılık, sınırlı sosyal fobisi olanlarda kalp atışlarında dakikada ortalama 19-20 atımlık bir fark bulunmuştur (Türkçapar 1996: 20). Sosyal fobinin genellikle utangaç, çekingen, kendine güveni düşük, reddedilmeye duyarlı, ama başkaları üzerinde olumlu intiba bırakma arzusu duyan kişilerde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu kişiler başkaları tarafından beğenilmediklerinde bunun sosyal ilişkilerde kayba yol açacak bir durumla sonuçlanacağına inanırlar. Sosyal fobisi olan kişiler hata yapma, gülünç duruma düşme ya da kendilerine yakışmayacaklarını düşündükleri davranışları yapma korkusu içindedirler. Sosyal faaliyetlerde arka plana itilmiş olmaktan, dostça olmayan bir şekilde kendilerine davranılmasından, kontrolü kaybetmekten, panik yaşamaktan, ne söyleyeceğini bilememekten ve bunlara eşlik eden birçok fiziki belirtileri yaşamaktan korkarlar (www.psikologum.com/editor.asp?aid=27). Tüm bunların en yaygın görüldüğü ortamlar ise şu şekilde belirtilmiştir (Özgüven ve Sungur 1998: 130):

- 1.Biriyle tanıştırılma,
- 2.Otorite durumundaki kişilerle birlikte olma,
- 3.Telefonla konuşma,
- 4.Misafir kabul etme,
- 5.Bir iş yaparken başkası tarafından izlenme,
- 6.Kendisine şaka yapılması, takılınması,
- 7.Başkalarının önünde yazı yazma,
- 8.Toplum içinde konuşma.

Sosyal fobide bireyi korkutan çok farklı ortamlar bulunabilir. Bunların ortak özelliği diğer insanlarla en azından aynı ortamın paylaşılmasıyla bir ilişki içinde olunmasıdır. Sosyal fobili kimseler genellikle yalnızken rahattırlar. Bu rahatlığın bozulması yani herhangi bir sosyal ortama girme durumunda kişinin gerçekleştireceği tepkiler çeşitli olmakla birlikte hepsinde bir kaçış söz konusudur. Bu tepkiler;

1. Korkulan ortama girmeme
2. Korkulan ortamı terk etme
3. Göz temasından kaçınma
4. İlgisiz şeyler düşünme
5. Hayallere dalma
6. Konuyu değiştirme v.b

Sosyal fobi oluşumuna ilişkin farklı görüşler bulunmakla beraber, nedenlerini fizyolojik ve psikososyal olarak ikiye ayırmak mümkündür. Sosyal fobiyi oluşturan faktörlerden psikososyal nedenler; çocuğun doğumundan itibaren öncelikle içinde yaşadığı aile, daha sonra da akraba ve aile çevresi ile okul ve arkadaş çevresi olarak sıralanabilir (www.psikologum.com/editor.asp?aid=27). Özellikle gençlerde sosyal fobiye ait özelliklerin daha yoğun yaşanmasıyla ergenlik döneminde kaygı ve sıkıntılar görülebilir. Bu durum gençlerin psikososyal gelişimlerini de önemli ölçüde engelleyebilir.

Kekemelik- Konuşma esnasında, konuşmanın düzenli bir şekilde ilerlemesini bozan duraklama, bazı ses ve sözcükleri yineleme ya da bir heceyi uzatarak söyleme ile gelişen ve bazı kişilerde sosyal ortamlardan kaçınmaya yol açıp, kaygı ve üzüntü konusu olan bir bozukluktur. Ülkemizde yüzde 3 oranında görülmektedir (Vural 2004: 97). Konuşmanın akıcılık ve zamanlama yönünden bireyin yaşına uygun olmayan biçimde bozuk olması olarak tanımlanmıştır. Bu bozukluk seslerin ve hecelerin sık sık yineleme ve uzatılmalarıyla belirgindir. Kekemeliğin uzun süre devam ettiği durumlarda bozukluğun derecesi kişinin içinde bulunduğu duruma göre değişmekte ve karşılıklı konuşma durumunda en ağır şekli gözlenmektedir (Öztürk ve Ümran 2000: 12).

Kekemelikte kişinin ne konuştuğundan çok nasıl konuştuğuna dikkat edildiğinden konuşan kişi de dinleyenler gibi durumu fark ettiğinde, konuşma güçlüğüne kaygı ve endişe de eşlik eder (www.okulpdr.net). Gerginlik ve kaygının veya iletişimde baskının hissedildiği durumların kekelemeyi arttırdığı gösterilmiştir. Kekelemeye bağlı kaygı, kaçınma davranışları ve kendine güvende azalma nedeni ile toplumsal işlevsellik bozulabilir (Karacan 2000: 18-19). Konuşmada tutukluğu olan kişilerin başkalarının bulunduğu ortamlarda konuşurken sıkıntı duymaları ve yoğun biçimde eleştirilecekleri endişesini yaşamaları, genellikle konuşmaları ile alay edilme konusundaki eski deneyimlerine dayanır. Bu nedenle sosyal kaygı ve kekemelik arasında oldukça güçlü bir ilişkinin varlığından da söz edilmektedir (Öztürk ve Ümran 2001: 13).

Kekemelikten dolayı çocukta gelişebilecek özgüven zedelenmesi, sosyal ortamlara girmek istememe ile birlikte sosyal fobi, etrafta konuşmaktan kaçınma, arkadaş ilişkilerinde bozulmalar, ders ve okulda konuşmak istemediği için uyum güçlükleri, içe çekilme, kendini ifade etmekte zorluk, gibi durumlar görülebilir (Vural 2004: 98). Kekemeliği arttıran bazı durumlarda şu şekilde belirtilebilir (Vural 2004: 100):

1. Telefon görüşmeleri,
2. Bir isim söylerken,

3. Önemli bir şey söylemek isterken,
4. Zaman yetersizliğinde,
5. Zor anlayacağı düşünülen birileri ile konuştuğunda,
6. Önemli bir şahıs ile konuşulduğunda,
7. Geniş bir dinleyici kitlesine konuşulduğunda.

Çekingenlik- Çekingenlik, herhangi bir davranışın gerçekleştirilmeden önce kontrol edilip, kısıtlanması anlamına gelmektedir (Öztürk 2004: 23). Çekingenlik, kaygının daha önemsiz değilse bile daha hafif şeklidir. Kişilerin etrafındaki ilişkiler sistemi ne kadar basit olursa olsun, çekingenlik her zaman onların başkaları ile bağlantı kurmaktan kaçınmalarına ya da kurmuş oldukları ilişkileri bozmalarına yol açacaktır (Adler1994: 386). Bu duygu bedeni etkilemektedir. Böyle bir tavır tehlikeli bir durumdan kaçmanın ve yalnızlığın ifadesidir. Gözleri aşağı doğru indirmek ve çekingenlik, insanları birbirinden uzaklaştıran davranış belirtileridir (Adler 1994: 233).

Vural, çekingenliğin nedenlerini şu şekilde açıklar (2004: 53):

1. Sosyal yaşantıların azlığı
2. Yanlış telkinler
3. Özgüvenlerini zedeleyen davranışlar
4. Hatalar yapmamasına yönelik aşırı telkinler
5. Kişi kendisi birşeyler yapmak ister ve bunu başaramazsa
6. Bir işe başlamadan önce başarısızlık korkusu
7. Söylediklerine aldırış edilmemesi
8. Çocuk yada gençten yaşı ve kapasitesi dışında davranışlar
9. Fikirlerinin sürekli eleştirilmesi
- 10.Çocuğun çabasına karşı tepkisiz kalmak onu yüreklendirmemek

Utangaçlık- Kişiler arası ilişkilerde tedirginlik ve gerginlikle belirginleşen öznel bir deneyim olarak ifade edilmektedir. Bu şekilde tanımlandığında utangaçlık belirli bir sosyal kaygı türü olarak görülebilir (Öztürk 2004: 24). Çekingenlik ve

utangaçlık kişiliğin öznel duygu ve düşünceleriyle bunların baskı ve denetim altında tutulması için gösterilen çabadan kaynaklanır. Başkalarının kendisini nasıl değerlendirdiklerini düşünen insan, bu düşünceyle öznel duygu ve düşünceleri arasında çatışır. Bu çatışmanın yarattığı durumluk kaygıdan kurtulmak için çekingen, sıkılğan, utangaç bir davranışı benimser (Köknel 1998: 162).

Günümüzde utangaçlık kişinin yaşamını, iş ve toplumsal performansını olumsuz yönde etkileyen önemli bir problem olarak kabul edilmektedir. Utangaçlığın nedenleri arasında anne- baba ve çocuk etkileşiminin önemli olduğu konusunda genel bir düşünce birliği vardır. Ebeveyni tarafından sürekli azarlanan, aşırı korunup kollanan, insiyatif kullanmasına izin verilmeyen, yetersiz ya da beceriksiz olduğu kendisine hissettirilen çocuklar ileriki yaşamlarında utangaç, çekingen, sosyal ilişkiler kurmakta zorluk yaşayan yetişkinler olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Yüksel 2002: 38).

Zimbardo (1977), utangaçlığın sosyal ilişkiyi etkileme biçimini şu şekilde sıralamaktadır (Yüksel 2002: 40):

1. Utangaçlık yeni insanlarla tanışmayı, yeni arkadaşlıklar kurmayı güçleştirir.
2. Utangaçlık, kişiyi haklarını talep etmekten alıkoyarak fikirlerini ya da değer yargılarını ifade etmesini güçleştirir.
3. Utangaçlık kişinin tepkilerine odaklanmasına neden olur.
4. Utangaçlık, net bir şekilde düşünmeyi ve etkili bir şekilde iletişim kurmayı güçleştirir.
5. Utangaçlık kaygı ve yalnızlık gibi olumsuz duygulara eşlik eder.
6. Utangaçlık sahip olunan olumlu ve güçlü kişisel yönlerin başkaları tarafından da olumlu olarak değerlendirilmesini kısıtlar.

Ergenlerde utangaçlık, içinde bulunulan gelişim döneminin bir özelliği olarak sıklıkla görülür (Özgüven ve Sungur 1998: 131). Gençlerle ilgili olarak yapılan araştırmalarda gençlerin yüzde 70'inin kendilerini çekingen, sıkılğan ve utangaç

olarak değerlendirdikleri ve erkek-kız arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya koyulmuştur (Köknel 1998: 162).

1.1.10. İletişim Kaygısının Nedenleri

İletişim insan varlığının devamını ve gelişimini sağlayan başlıca unsurlardan biri olduğuna göre iletişim sürecinde oluşabilecek herhangi bir aksaklık, kişilerin sağlıklı iletişim kurmalarını engeller. Bireyin en yakın çevresinden başlayarak aile, okul, iş ve sosyal hayatında birçok olumsuzluğa neden olur. Açık ve sağlıklı bir iletişim olmadan karşılıklı anlaşmak mümkün değildir. Bu yüzden iletişimle ilgili sorunların kaynaklarının tesbit edilip çözümlenmesi gerekmektedir. Genç bireylerin yaşamlarının büyük bölümünde etkileşim halinde oldukları aileleri, okul yönetimi ve öğretmenlerinin bu konudaki etkileri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

1. İletişim Kaygısında Aileden Kaynaklanan Nedenler

Çocuğun kişilik oluşumunda genetik özelliklerinin yanısıra çevresel etkenlerin de önemini olduğu bilinmektedir. Çevresel koşulların düzenlenmesinde de anne ve babanın payının azımsanmayacağı gerçeği ise gözardı edilemez (Usta 2004: 1). Aile, normal şartlarda, insanların karşılaştığı ilk sosyal gruptur. Bu bakımdan, fertlerin sosyo-kültürel değerleri ilk öğrenmeye başladıkları yer de aile ortamıdır. Şu halde, ana-baba, toplumsallaşmanın ilk kaynağı ve ilk modelleridir. Çocuklar, hem sosyo-kültürel değerleri ve tutumları hem de bazı özel davranış biçimlerini, ana-babayı örnek alarak öğrenirler (Eroğlu 2000: 144). Kişiliğın oluşmasında, insanın içinde doğup büyüdüğü aile ve ev ortamının etkileri çok yönlüdür. Anne ve babalar, çocuklarını yetiştirirken, kendileri farkında olsun veya olmasın, çocukları, ana-babanın birçok kişilik özelliklerini, ahlaki ve kültürel standartlarını taklit ederek öğrenirler (Eroğlu 2000: 145).

Anne babaların çocukları için yaşam boyu öneme sahip oldukları bilinmektedir (Akyol 2003:1). Çocuk anne ve babasının davranışlarını kendine

model olarak büyüdüğünden çocuk eğitiminde yetişkinlerin sorumlulukları son derece önemlidir. Hatta “çocukların mutsuzluklarının birçoğunun nedeni yetişkin davranışlarıdır” denilirse pek yanlış olmaz (Usta 2004: 3). Özellikle yaşamın ilk yıllarında ana-baba ile ilişkilerin çocuğun ilerdeki yaşamsal davranışlarını etkilediği bilinmektedir. Kişiliğin pek belirlenmemiş bir dönemi olan yaşamın ilk yıllarını olumsuz koşullar içinde geçirmiş olan bireylerin bu yaşantı bozukluklarını yetişkin yaşamlarına yansıttıkları gözlemlenen olguların başında gelmektedir (Geçtan 1981: 151).

Birey ilk iletişim becerilerini en yakın çevresi olan ailede kazanır. Ebeveynlerin evde geçirdiği zaman, çocukla beraber harcanan zamanın niteliği, çocukların davranışlarına karşı anne babanın tutumu, hoş olmayan çeşitli ev deneyimleri çocuğun davranışında önemli bir etkiye sahiptir (Sadık 2002: 108). Sıcak ve destekleyici bir ortam yaratan anne babalar çocuklarına daha doyurucu ilişkiler kurmak için cesaret verirler. Açık ve etkili iletişimin olduğu bir aile ortamından çocuklar olumlu yönde etkilenirler. Etkili iletişimin kurulduğu ailelerde, aile bireyleri birbirleri ile duygularını paylaşır, birbirlerine zaman ayırır, birbirlerine değer verir ve birbirlerini olduğu gibi kabul ederler (Akyol 2003: 1). Anne ve babanın aile içi sosyal ilişkilerde demokratik bir yapıya sahip olmaları halinde, çocuğun biraz daha serbest ve rahat yetişmesini sağladığı, bu rahatlığın sonucu objektiflik kazandığı, rasyonel davrandığı görülmüş ve zamanla daha aktif olduğu ve başkalarıyla kolay ilişki kurduğu tesbit edilmiştir (Eroğlu 2000: 145). Böyle bir ortamda büyüyen, düşüncelerine önem verilen, ailede önemli olduğu kendisine hissettirilen çocukların kendisiyle barışık, eleştiriye açık, insanları olduğu gibi kabul edip seven olumlu bir kişilik geliştirmeleri daha kolay olacağından ilerleyen dönemlerdeki ilişkilerinde de etkileri gözlenebilir. Anne ve babalarıyla iyi ilişki içinde olan genç ya da çocukların gelişmiş özgüvenleri ve problem çözme becerileri kişilerarası ilişkilerinde büyük ölçüde kolaylıklar sağlayabilir.

Toplumumuzda aile sisteminde genellikle otoriter, baskıcı, aşırı koruyucu ve kollayıcı bir yapının yer aldığı; söz dinleyen uysal davranışların kabul edilip,

eleştiren ve otoriteye başkaldıran davranışların istenmediği, bu tür davranışlara yaptırım ve ceza uygulandığı bilinmektedir. Bu tip ailelerde büyükler çocuklarına evde söz hakkı vermezler. Çocuklarını korkutarak, sindirerek egemenliklerini sürdürmek taraftarıdır. Yıllar sonra ise bu tür ailelerin çocukları, çocuk kalarak genç ve yetişkin olamazlar. Gerçek anlamda ise silik, korkak, beceriksiz; kendine güveni olmayan bir yapıyı kazanırlar (Usta 2004: 6). Aile ortamında görülebilen bu olumsuzlukların, çocuklarda daha sonraki dönemlerde, sosyal ortamlardan rahatsız olma, utanma, bildiği şeyleri söylemekten çekinme gibi birtakım iletişime dayalı kaygılara neden olabileceği düşünülmektedir.

İletişimle ilgili kaygıların aileden kaynaklanan olumsuzluklarının başında kaygılı ana-babalarda gelmektedir. Kaygılı ana babalar gerçeği doğru olarak değerlendiremezler ve çoğunlukla algılama yanlışlıklarına düşerler. Böylece endişeli olan ebeveyn korkularını, nevrozlarını çocuklarına aktarabilir (Usta 2004: 5). Geçtan (1980)'a göre, çocukta kaygı çevresinde kaygılı insanların varlığı ile gelişir. Kaygı bulaşıcı bir duygu olduğundan kaygılı ve telaşlı bir annenin bakışları, ses tonu ve genel havası çocuğu etkisi altına alır. Annesinden geçen kaygı sonucu çocuk, zihninde yeni bağlantılar kurarak çevresindeki diğer bazı kişiler ve durumlar karşısında da kaygı duymaya başlar ve bunlardan uzak durmayı öğrenir. Ayrıca hakça uygulanmayan ceza, itici davranışlar gerekli eğitim ve görenekten yoksun ve kişilikleri yeterince gelişmemiş ana babaların birbirine karşıt düşen istekleri ve öğütleri de çocuğun şaşkınlığa düşmesine ve kaygılar geliştirmesine neden olur (Sargın 2001: 77). Çocukluklarında anne babalarının sürekli hoşnutsuzluk, karamsarlık ve günlük yaşamdaki olur olmaz yakınmalarını dinleyerek büyüyen çocuklar gelecekteki yaşamlarında karamsar, güvensiz ve kendilerini yetersiz hisseden bireyler haline gelirler (Kasatura 1998: 86).

Ailesinde, sevgi ortamı içinde büyümeyen, temel güven duygusu gelişemeyen çocuklarda, daha sonraki yıllarda içine kapanık, depresif davranışlar ortaya çıkabilir (Kasatura 1998: 37). Bununla birlikte reddedici ve küçük düşürücü tutumlarda çocuğun kaygılı bir insan olarak gelişmesine katkıda bulunur. Çocukluğu

izleyen ergenlik döneminde de ana-baba ya da diğer yetişkinlerin alaycı tutumları ergenin üzerinde yıkıcı etkiler yaratır (Geçtan 1993: 88).

Ana baba tutumlarını inceleyen bir araştırmada Elder (1971), ana babalarını baskıcı ve katı tutumlu olarak nitelendiren gençlerin yüzde 40'ı benimsenmedikleri, istenmedikleri, duygusu taşıdıklarını belirtmişlerdir. Oysa demokratik ana babası olan gençler arasında istenmediği duygusunu taşıyanlar ancak yüzde 10'dur (Yörükoğlu 1996: 143).

Aileden kaynaklı olumsuzluklara ek olarak çocuklara yönelik aile içerisinde uygulanan şiddetin çocuklarda fiziksel ve ruhsal silinmez izler bıraktığı söylenebilir (Usta 2004: 6). Bizim kültürümüzde ana babaların yeri, çocukları her zaman boyun eğmeye zorlayabilecek otoriter bir güç temeline dayanmaktadır. Bu kültürel tutum var oldukça, ilişkilere bir gölge düşürür (Horney 1997: 216).

Sosyal ortamlarda yeterince bulunmama da iletişim becerilerinin gelişmesini engelleyeceğinden ebeveynler çocuğu sosyal beceriler, ilişki kurma arkadaş edinme gibi konularda yönlendirmelidir. Kendi yaşına uygun faaliyetlere katılımı sağlanmalı ve desteklenmelidir. Çocuğun yaşı dikkate alınarak ne gibi başarılarla gereksinimi olduğu belirlenmeli ve ona göre hareket edilmelidir (Miller 2002: 254). Çocukluk çağından itibaren yaşanan her dönem bir sonrakinin etkileyip izler bırakacağından sosyal yönden olgunlaşmayan bireylerin sağlıklı iletişim kurmaları beklenemez.

2. İletişim Kaygısında Okuldan Kaynaklanan Nedenler

Aileden sonra okul, çocuğun ilk temel toplumsallaşma kurumu niteliğini taşır. İletişim becerilerini kazanıp sağlıklı ilişkiler kurmada okulda en az aile ortamı kadar etkili olmaktadır. Okulun etkilerinin olumsuz olarak kullanıldığı durumlarda öğrencilerde çözümlü güç problemler ortaya çıkabilir.

Yöneticiler, her yaştaki öğrencide sorumluluk duygusunun gelişmesini sağlayacak yerde, aşırı bir denetimle, onlara güvenilemeyeceğini ve hiç bir

zaman sorumluluk alamayacakları duygusu yaratırlar. Okullar bağımsızlığı destekleyecekleri yerde, öğrencilerin öğretmenlerine bağımlılıklarını güçlendirir. Bu durum, onların insan ilişkilerinde, kendi kendini yönlendirebilme, kendi sorumluluğunu alma, kendi kararlılığını sağlama, kendini denetleme ve değerlendirme beceri ve yöntemlerini bilmemelerinden kaynaklanır (Gordon 2005: 7).

Okullarda sessiz ve edilgen bir sınıf topluluğu, aktif ve gürültülü bir sınıf topluluğuna yeğlenmektedir. Böyle bir toplulukta öğretmen aktif ve çok konuşur, çok konu işler durumda iken öğrenci pasif ve sessiz ama öğrenme azdır. Oysa öğretmenin başatlığı ve otoriter disiplini öğrencide kaygı yaratmaktadır (Kılıççı 1992: 13). Kuralları hiç bozmayan uslu ve çekingen öğrenciler, öğretmenlerce beğenilir, sevilir. Bu özellikler gencin ruh sağlığının yerinde olduğunu göstermez. Arkadaşsız, çekingen, ürkek, aşırı saygılı bir genç okulda sorun yaratmaz, ama kendisi çok sorunlu bir kişi olabilir (Yörükoğlu 1996: 182).

Sert ve otoriter bir tutumla yönetilen okullarda hakim olan katı disiplin anlayışı öğrencilerin korku nedeniyle fikirlerini rahatlıkla söylemelerini engeller. Bir okul müdürü okulun tüm genel havasını olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Çok katı bir yönetici okulunu kışlaya yakışan sıkı bir yönetimle yönetir ve bundan övünç duyar. Bu sıkı tutum herkesin moralini bozabilir (Yörükoğlu 1996: 187). Aykırı davranışlara çok sert ve katı kurallar uygulanarak öğrenciler bu konuda disiplin adı altında incitilmemelidir (Çağlayan 2004: 73). Okul müdürlerinin aşırı disiplinle yönettikleri okullarda öğrenciler; okuldaki idarecilerle, öğretmenlerle ve hatta arkadaşları ile iletişimlerinde kendilerini rahat hissetmezler. Aileden de gelen kınama, ayıplama, eleştiri, sorgulama ve yargı dolu iletiler varsa öğrenci iletişime girmekten kaçınır hale gelebilir.

Okul çevresi iletişim kaygısının önlenmesinde hayati bir öneme sahiptir. İletişim kaygısı, destekleyici bir sınıf ortamı ile, ard arda gelişim gösteren sözlü etkinliklerle ve iletişim kaygısı olan öğrencilerin ne gibi davranışlar gösterdiği

konularında öğretmenlerin yetiştirilmesiyle önlenebilir ya da en aza indirilebilir (Küçükahmet 2004: 213).

3. İletişim Kaygısında Öğretmen Den Kaynaklanan Nedenler

Öğretmen, öğrenciyi geleceğe hazırlayan, öğretilen bilginin faydaya dönüşmesinde en önemli rehberliği üstlenen kişidir (Çağlayan 2004: 19). Öğrenciler zamanlarının büyük bir çoğunluğunu okulda öğretmenleri ve arkadaşları ile geçirmektedir. Dolayısı ile öğretmen-öğrenci ilişkisinin diğer ilişki türlerine göre eğitimin niteliği ve öğrencilerin akademik başarıları üzerinde daha büyük bir etki yarattığı bilinen bir gerçektir. Öğretmenler, çocukların gelişiminde büyük öneme sahiptirler. İyi bir öğretmene sahip olmak çocukların kendine güvenlerini, öğrenme becerilerini artırabilirken; kötü bir öğretmene sahip olmak çocukların kendine güvenlerini ve öğrenme becerilerini yok edebilir. Aslında iyi ve kötü öğretmen olmadığı gibi iyi ve kötü öğrenci de yoktur. İyi ve kötü ile belirtilmek istenen öğretmen-öğrenci arasındaki iletişimin niteliğidir. Okulda öğretmenler ve öğrenciler arasında karşılıklı güven – değer - diyaloga dayalı bir iletişim kurmak çok önemlidir (Çingir 2004: 1). Örneğin, aşırı otoriter tutumlara sahip bir öğretmenin masum öğrenci hatalarına bile bağışlanamaz ölçüde sert tepkiler göstermesi, sorunların anlaşılmasını güçleştirir (Sadık 2002: 106).

Okul ortamında öğrenci- öğretmen, öğrenci- öğrenci etkileşiminin en fazla gerçekleştiği yer sınıf ortamıdır. Bu ortamda öğrenciler arkadaş ve öğretmenleriyle eğitsel ve öğretimsel boyutta pek çok iletişimde bulunurlar. Öğretmen bu iletişim boyutunda sınıf içi davranış ve ilişkileri düzenleyen bir lider konumundadır. Öğretmenin kişiliği, yaptıkları, söyledikleri ve davranışlarının öğrenci üzerinde etkisi büyüktür. Hal ve hareketleriyle öğrencilere tam bir rehber olan öğretmenin demokratik, adil ve insancıl olması öğrenci davranışlarının yön bulması adına büyük önem taşımaktadır. Öğrenci öğretmen ilişkisinin niteliği, akademik başarıyı ve öğrenci davranışını etkilemektedir. Öğrenciler cana yakın ve arkadaş olan öğretmenleri yeğlemektedir. Öğretmenlerin daha sempatik olmaları ve öğrenciler için daha olumlu roller üstlenmeleri halinde; öğrencilerin okula ve öğretmenlere

karşı daha olumlu yargılar taşıyor olmaları da kuşkusuz çok önemlidir (Celep 2002: 26). Sınıftaki korku ve kaygı kaynaklarından biri olabilen otoriter öğretmen, öğrenciyi korkutur. Öğretmenin onları arkadaşları önünde sıkıntıya sokabileceğini düşünmeleri, öğrencilerde kaygı yaratır. Öğretmen, her sözü ve eyleminin farklı farklı öğrencileri nasıl etkileyeceğini önceden düşünüp, uygun davranmalıdır (Başar 2001: 77).

Öğrenme ortamının öğretmen merkezli ya da öğrenci merkezli olması, sınıfta öğretmen ve öğrenci davranışlarını etkileyen bir başka unsurdur. Öğretmen merkezli sınıflarda öğretmen baskındır, daha çok konuşur, rekabetçi bir ortam söz konusudur. Öğrencinin fiziksel ve sözel etkinliği sınırlıdır (Akar 2003: 29). Dolayısıyla bu tip sınıflarda karşılıklı etkileşim ve iletişimde sınırlılıklar da görülebilir.

İletişim karşılıklı etkileşime ve beraberliğe dayanır. Eğer öğretmen sınıfta genel olarak ya da sorunlar karşısında tek taraflı iletişim kurmayı tercih ediyorsa sorun hiçbir şekilde çözülmeyecek, öğretmenin olmadığı zamanlarda kendini üretmeye devam edecektir. Böyle bir öğrenci öğretmen ilişkisinde daima öğrenci ve öğretmen arasında aşılamayacak bir mesafe ve büyüyen bir yabancılaşma yaşanacaktır (Porgalı 2003: 2). Öğrencilerin sınıf ortamında ve öğretmenleriyle kuracakları iletişimlerde kaygı duymaları bu yaşananların doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aydın'a göre (1998), sınıf ortamındaki kaygının nedenleri şu şekilde sıralanabilir(105-106-107):

1. Öğrencinin başarısızlık endişesi. Başarısızlık endişesi temelde öğretmenin kişiliği ve eğitim anlayışından kaynaklanmaktadır
2. Yüksek başarı beklentisi. Öğretmenin sınıf düzeyinin üzerinde hedefler belirlemesi, bu hedeflere ulaşmak için zorlanan öğrencilerde moral ve motivasyon bozukluğuna yol açabilir.
3. Öğretim yöntem ve teknikleri ile konu arasındaki uyumsuzluklar. Öğrencilerin yaparak yaşayarak kazanmaları gereken bir beceri öğretiminde,

öğretmenin soru cevap veya kavram öğretiminde tartışma, beyin fırtınası gibi yaklaşımlar yerine, anlatım yönteminde ısrar etmesi, kaygıya neden olur.

4. Öğretmenin öğrencilere yönelik tutumu. Otokratik yönetim anlatışına sahip bir öğretmenin, fiziksel ceza (dayak atma, azarlama v.b.) ve yarışma gibi uygulamalarla öğrencilerini incitmesi kaygının yaşanmasına yol açar.
5. Öğretmenin öğrenciler arasında ayrımcılık yapması. Bu tür davranışlar, öğrencilerin derse yönelik ilgisini olumsuz yönde etkiler ve bireysel olarak önemsizlik, değersizlik gibi duygular geliştirmelerine neden olabilir.
6. Öğretmenin ses tonu, beden dili, konuşma biçimi gibi bir çok davranışı öğrenciler tarafından kaygı nedeni olarak algılanabilir.

Ayrıca başarısız öğrencilerin çalışanlarla alay etmeleri, kaygıya neden olur. Arkadaş desteği ve onayı, arkadaş kabulü, gençlik çağında okul başarısından da önemli görülür. Bu desteğin ve kabulün azalması, kalkması, korkutucu olur. Sınıf ortamının arkadaşlıkları çoğaltıcı, farklı etkinlikler için farklı gruplarda yer almayı teşvik edici olması, öğrenciler arası olumsuz tutumları azalır, öğrenciyi rahatlatır (Başar 2001: 77). Sınıf ortamında etkili iletişimin gerçekleşmesi için öncelikle öğretmen ve öğrenci arasında sağlıklı bir iletişim kurulmalıdır. Bu süreç içinde öğretmenin sözel olarak aktardığı iletiler yanında sözel olmayan; ses tonu, bakışı, jest ve mimiklerinin de iletişimi olumlu ya da olumsuz olarak yönlendirdiği bir gerçektir. Öyleyse eğitim kurumlarımızda görev alan öğretmenlerin iletişim boyutunda öğrencilerini etkilemedeki önemlerinden dolayı sorumlulukları büyüktür.

Problem

Yeryüzündeki tüm insanların kimi temel ihtiyaçları vardır. Tüm insanlar, fiziksel, ruhsal, duysal ve sosyal gelişimlerini tamamlayabilmek için, temel ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Temel ihtiyaçları karşılanmayan doyurulmayan bir insan gerek bedensel, gerekse fiziksel açıdan sağlıklı yaşayamaz (Öz 1997: 117-118). Bu ihtiyaçlar arasında, kişilerin diğer insanlarla etkileşimini gerektiren sosyal ihtiyaçlarda önemli bir yer almaktadır. Diğer insanlara olan gereksinmemiz, sevme, sevilme, ait olma sosyal gereksinmemizin ifadeleridir. İnsan ilişkilerinde bu

gereksinmelerin karşılanması, ilişkilerin kurulması ve sağlıklı bir biçimde gelişmesine yol açar. İnsan ilişkilerinde bu gereksinimlerin karşılanmaması dengesizliğe, sağlıksız sonuçlara yol açar (Cüceloğlu 1997: 176).

Her insanın kendine özgü bir dünyası vardır. Birey kendi koşulları içinde kendine bir dünya oluşturur ve bu dünyanın içinden diğer insanlara uzanarak onlarla iletişim kurar (Gültekin 2001: 232). İnsan ancak ilişkileri içinde var olabilen bir yaratık olduğundan insanların düşünebilme, düşündüğünü karşısındakine anlatabilme yeteneği toplumsal yaşamın temelini oluşturur (Cüceloğlu 1997: 219). Toplumsallık ise, bir dereceye kadar kişinin başka insanlarla etkileşimlerine ilişkin beklentileri ve onlar hakkındaki bilgileri tarafından belirlenir. Başkalarına ilişkin beklenti ve bilgiler, kısmen onlar hakkında oluşturduğumuz izlenimlere bağlıdır (Freedman 1998: 94). İnsanların davranışları, başkalarının onlarda oluşturduğu izlenimlerden büyük ölçüde etkilenir. Olumlu şekilde algılanmış olmanın sonuçları, olumsuz olarak algılanmanın sonuçlarından büyük ölçüde farklı olur. Çünkü insanların hayattaki davranışları kısmen, diğer insanların algılarına ve onların değerlendirmelerine bağlıdır, insanlar bazen değerlendirilecek amaçları elde etmede onlara yardım edecek izlenimleri iletmeye çalışırlar. Sonuç olarak, kendini gösterme ya da izlenim yöntemi olarak bilinen bir süreçte yaptıkları etkileri sık sık gözlemeye ya da kontrol etmeye girişirler (Leary ve diğerleri. 1994: 664). Diğer insanlarda oluşturduğumuz izlenimler ile insanlar tarafından nasıl algılandığımızı dair düşünceler büyük oranda davranışlarımıza yansır ve kurduğumuz iletişime de yön verir.

İnsan tüm yaşamı boyunca iletişim içinde bulunan , başka bir deyişle ileti alıp veren bir organizmadır. Dış ve iç ortamlardan gelen iletilerin kesildiği ya da organizma tarafından alınmadığı durumlarda yaşamdan söz edilemez. (Köknel 1998: 43). İletişime dayanan sosyal ilişkiler sayesinde insanlar çevrelerindeki dünyayı oluşturacak anlamlar yaratırlar ve bu anlamlara göre davranırlar (Küçükahmet 2004: 192). Bazı bireyler kurdukları iletişimde kendilerini rahatlıkla ifade edebilir, karşısındaki insan ve insanlarla rahat diyalog kurabilirler. Ancak bunun tersi de söz konusudur. Şüphesiz ki bir çok kişi çevresiyle iletişim kurmakta güçlük çekmektedir ve bu durum onların hayatlarını doğrudan etkilemektedir (Öztürk 2004:

1). Sosyal etkileşimlerini sürekli irdeleyip eleştiren bu tip insanlarda kendilerini rahatlıkla ifade edememeye dayalı olarak, iletişime girmede güçlük kaçınılmaz olmaktadır. Kişiler arası ilişkilerde ve toplumsal yaşamın her alanında büyük önemi olan iletişimde zaman zaman sıkıntılarla veya engellerle karşılaşılması, gündelik yaşamda bir takım sorunlar yaratmakla kalmayıp, gelecekteki düşünce ve eylemlere de etki etmektedir (Duman ve diğerleri 2003: 1). Bu bakımdan kişilerarası ilişkileri etkileyen olumsuzlukların başında yer alan iletişimdeki kaygı ve korkuların aşılması özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde daha da önemli olmaktadır.

Günümüzde ergenlik döneminin de etkisiyle lise öğrencilerinin aile, arkadaş ve okul çevresi ile ilişkilerinde kaygı ve sıkıntılar yaşadıkları bilinmektedir. Kendine güvensizlik, karamsarlık, hatalı aile tutumları, yaşanmış başarısızlıklar, olumsuz deneyimler, bilgisizlik, aile ve çevrenin bilinçsizliği ya da aileden kalıtsal olarak gelen bir takım özellikler lise çağlarındaki gençlerde iletişimi etkileyen ve engelleyen bir çok olumsuzluğa neden olabilmektedir. Günümüzde yanlış ya da eksik iletişimden kaynaklanan bu sorunlar nedeniyle gençlerde ya aşırı içe kapanma, çekinme ve iletişimden kaçma ya da şiddet ve kavgaya yönelik davranışların olduğu görülmektedir. Her geçen gün çoğalan bu şiddet olaylarında en başta ailenin, sonra da okul ve öğretmenlerin ihmalinin olduğu ilk akla gelendir. Küçük yaşlardan itibaren çocuğa sağlıklı, güvenilir ve olumlu bir iletişim ortamının sunulmaması sonraki yıllarda bu tür yanılgılara sebep olabilmektedir.

Ergenlik döneminde değişen sosyal ve fiziksel konumlarıyla birlikte baskı ve otorite nedeniyle iletişim kurmaktan korkan gençler sıcak ve yakın bir ilgi arayışı içerisinde dirler. Kendini ifade etme ve etkileşimde bulunma özellikle ergenlik çağındaki gençlerin en önemli ihtiyaçlarından biridir. Hal böyle olunca kendini ifade edemediği, yanlış anlaşıldığı ve bu yüzden çaresiz kaldığını hissettiği durumlarda kızgınlık ve kırgınlıklarını çeşitli uyumsuzluklarla ifade etme yolunu seçebilirler. Özellikle arkadaş ilişkilerinin ve arkadaşları tarafından olumlu değerlendirilmenin büyük önem taşıdığı bu dönemde gençler arkadaş baskısının da etkisiyle bir takım olumsuzluklar gösterebilirler.

Değişen yaşam koşulları, kuşaklar arası farklar, sosyo-ekonomik ve kültürel durum farklılıkları kişilerarası iletişimin istenilen düzeyde yaşanmasını zaman zaman etkilemektedir. Bunlara teknolojinin getirdikleri ile birlikte götürdüklerini de ekleyecek olursak; bu durumda gerekli iletişim tecrübeleri kazanamayan gençlerin çeşitli arayışlara yöneldikleri kabul edilen bir gerçektir. Örneğin; gençlerde bilgisayarların olumsuz kullanımıyla birlikte yaşanan sanal ortamlar, gerçeklerden uzak ve sağlıklı olmayan ilişkiler gencin ruh sağlığını, dil gelişimini ve sosyal gelişimini doğrudan etkileyecek boyutlardadır.

Ergenlik döneminde gençler bir kimlik arayışı içinde olduklarından, önem verdikleri kişilerle kendilerini özdeşleştirme davranışları da görülebilir. Bu kimselerin olumlu modeller olmasının gencin yaşamını olumlu etkileyeceği bir gerçektir. Fakat özdeşleşmenin her zaman olumlu etkileri olmayabilir. Aşırıya kaçtığı durumlarda giyinmesi, konuşma tarzı ve davranışları ile tamamen değişmeye çalışan genç gerektiğinde davranışlarıyla da bunu ispatlamaktan kaçınmaz. Örneğin; izlediği bir film kahramanını kendisiyle özdeşleştirip, hareketlerini, konuşmalarını fazlasıyla ona benzetmeye çalışıp, yaptıklarını yapacak kadar ileriye de gidebilir. Bu durum en çok kendisine model olacak sağlıklı ebeveynlerin olmadığı ya da arada duygusal mesafelerin yer aldığı ve sağlıklı iletişimin kurulamadığı ailelerde görülmektedir.

Ana babaların çocuklarıyla, öğretmenlerin öğrencileriyle iletişim kurduklarını sanıp, isteyerek ya da istemeden birtakım olumsuz iletilerle iletişime kendi düşünceleri doğrultusunda yön verdikleri görülmektedir. Bu gibi durumlarda gençler kendilerinin anlaşılmadığını, kendileriyle ilgilenilmediğini hissederek iletişime girmek istemezler. Bu durum zamanla gençlerin iletişimden uzaklaşıp içe kapanmalarına, sessiz kalmalarına neden olabilir. Sonuç olarak merak ettiği sorulara cevap bulamama, sosyalleşme ihtiyacının karşılanmaması, beğenilme ve takdir edilme ihtiyacının doyurulmaması, kız-erkek arkadaşlığına olumlu bakılmaması, başarı ve yeteneklerinin küçümsenmesi veya takdir edilmemesinin lise çağındaki gençlerde birtakım hayal kırıklıklarına dolayısıyla kişilerarası iletişimde kaygı ve korkulara sebep olması kaçınılmazdır.

İçinde bulunduğumuz eğitim sisteminde birçok öğrencide var olduğu düşünülen iletişim kaygısı, eğitim sürecinde istenmeyen tutum ve davranışları da beraberinde getirir. Korku ve endişeler, varolan potansiyeli engellerken başarıyı da azaltır. Çalışma verimini düşürür, zaman kaybına neden olur. Meslek seçiminin ve kimlik arayışının biçimlendiği bu yıllarda alınacak kararların yaşamın daha sonraki dönemlerini ne kadar fazla etkileyeceği bilinmektedir. Yapılan bu çalışma ile öğrencilerin içinde buldukları korku ve kaygı düzeyini nasıl algıladıkları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı; Balıkesir İli lise öğrencilerinin iletişim kaygılarının belirlenmesi, nedenleri ve belirlenen iletişim kaygılarının aşılmasına yönelik önlemlerin ne derece alındığının saptanmasıdır.

Temel amaca bağlı olarak şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin iletişim kurma biçim ve zorlukları nelerdir?
2. Öğrencilerin iletişim kurma biçim ve zorluklarında cinsiyetler açısından fark var mıdır?
3. Öğrencilerin iletişim sürecinde yaşadıkları kaygıları nelerdir?
4. Öğrencilerin iletişim sürecinde yaşadıkları kaygılarında cinsiyetler açısından fark var mıdır?
5. Öğrencilerin iletişim kaygılarının kaynakları nelerdir?
6. Öğrencilerin iletişim kaygılarının kaynaklarında cinsiyetler açısından fark var mıdır?
7. İletişim kaygısının öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?
8. İletişim kaygısının öğrenciler üzerindeki etkilerinde cinsiyetler açısından fark var mıdır?
9. Öğrencilerin iletişim kaygılarının yenilmesine yönelik önlemler ve önerileri nelerdir?

10. Öğrencilerin iletişim kaygılarının yenilmesine yönelik önlemler ve önerilerinde cinsiyetler açısından fark var mıdır?

1.3.Önem

Toplumu oluşturan bireyleri bir arada tutan en önemli etkenlerden biri iletişim sürecidir. İnsanların iletişime girmedikleri, birbirleriyle etkileşmedikleri bir toplum düşünülemez. İletişim sürecindeki kalite ile, sağlıklı bir nesil yetiştirme arasında önemli bir bağ vardır. İletişim her türlü duygu ve düşüncenin insanlar arasında paylaşımı olduğuna göre; insanlar duygu ve düşüncelerini serbestçe ifade edemedikleri, davranışlarını kısıtlamak zorunda oldukları ortamlarda kendilerini rahat hissetmediklerinden, istenilen türde olumlu bir iletişimin gerçekleşmesi engellenir. Davranışların kısıtlanıp, iletişimin engellendiği bu tür ortamlarda birey kendisine değer verilmediğini, fikirlerine saygı gösterilmediğini düşünür. Yaşamlarının ilk yıllarından itibaren bu tür ortamlara sıklıkla maruz kalan bireyler özsaygı düzeylerini geliştiremeyebilir, kendilerini rahatça ifade edemeyebilirler. Bu kişilerin, düşünme, karar verme ve problem çözüme becerilerine de yansıyan yetersizlikleri aile, okul ve sınıf ortamında sağlıklı bir iletişim kurmalarını olumsuz yönde etkiler. Özellikle aşırı otoriter ailelerde ve katı disiplin anlayışının benimsendiği okullarda görülen bu durum öğrencilerin başarısını, meslek seçimini, ilerleyen zamanda eş seçimini, kısacası hayatını etkilemektedir. Lise öğrencilerinde ergenlik döneminin sıkıntıları ile birleşince daha da önemli bir hal alan iletişimden kaçma, iletişime girilmediği duyulan kaygı, korku ve sıkıntılar karşısında yönetici, öğretmen ve ebeveynlere büyük görevler düşmektedir. Bu amaçla gerçekleştirilen araştırmada toplanan veriler özellikle;

1. Öğretmenler, öğrenciler, öğrenci velileri ve diğer ilgililere iletişimin önemi ve engellerinin aşılmasıyla ilgili bilgiler sağlayabilir.

2. İletişim kaygısı ya da iletişim sorunları yaşayan öğrencilere yol gösterici olabilir.

3.Öğrencilerinde iletişim kaygısı bulunan öğretmenleri bu konuda bilinçlendirebilir.

Ayrıca bu araştırma ile elde edilecek bilgilerin, ileride bu konuda yapılacak araştırmalara kaynak olup, yol göstereceği düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlılar

Bu araştırmanın dayandığı sayıtlılar şunlardır:

1. Öğrencilerin görüşlerini saptamaya yönelik geliştirilen görüşme formu uzman görüşleri alındığından görüşme formunun geçerliliği vardır.
2. Öğrencilerin görüşme sorularına verdikleri cevaplar, samimi ve kendi yansız görüşlerini yansıtmaktadır

1.5. Sınırlılıklar

1.Bu araştırmanın kapsamı; Balıkesir ilinde genel liselerde öğrenim gören öğrenciler arasından seçilen örneklem grubu ile sınırlıdır. Lise 2. sınıf öğrencilerinin seçilmesinde ise lise1. sınıf öğrencilerinin okula yeni başlamış olmaları, lise 3. sınıf öğrencilerinin de sınava girecek olmaları sınırlılıkları düşünülmüştür.

2. Araştırmada toplanacak veriler 2005 - 2006 eğitim- öğretim yılında Balıkesir ilindeki ortaöğretim kurumların da öğrenim gören öğrencilerin görüşleri ile sınırlıdır.

3.Bu araştırma; problemin ortaya konulmasında ve görüşme sorularının hazırlanmasında literatür taraması, öğrenci görüşlerinin alınmasında ise kullanılan görüşme formu ile sınırlıdır.

1.6. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde; konu ile ilgili eğitim alanı ile beraber, diğer bilim dallarında yapılan bazı araştırmalara yapılan araştırmaya uygunluğu açısından yer verilmiştir.

Koçak (2001), tarafından yapılan “Sosyal Kaygıyla Başa Çıkma Programının Lise Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeylerine Etkisi” adlı araştırmada sosyal kaygıyla başa çıkma programının lise öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırmada sosyal kaygıyla ilgili verilen bilgiler dikkate alındığında, sosyal kaygının bireyin hayatını ne derecede etkilediği, yaygınlığı ve yarattığı sosyal kayıpların ne kadar ciddi boyutlara ulaştığı açıktır. Araştırmanın bağımlı değişkeni, öğrencilerin sosyal kaygı düzeyidir. Bağımsız değişkeni ise araştırmacı tarafından hazırlanan 10 oturumluk “Sosyal Kaygıyla Başa Çıkma Programı”dır. Araştırmanın sonucunda, sosyal kaygıyla başa çıkma programının uygulandığı deney grubunun sosyal kaygı düzeyinde anlamlı derecede azalma olduğu, hiçbir uygulama yapılmayan kontrol grubu ve etkileşim grubu olarak planlanıp yürütülen plasebo grubunun sosyal kaygı düzeyinde anlamlı bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Bu da sosyal beceri temelli bilişsel davranışçı grup programlarının sosyal kaygıyla başa çıkmada olumlu sonuçlar verdiğini göstermiştir.

Varol (1990), tarafından yapılan “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygı Düzeyini Etkileyen Bazı Etmenler” adlı araştırmada, Samsun ilinde lise ve dengi okullara devam eden son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile onların cinsiyet, başarı, okul, aile gibi bazı özellikleri arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında; cinsiyetlerine, genel başarılarına, devam edilen lise çeşidine, arkadaşlık ilişkilerine, girmek istenen yüksek öğretim program çeşidine, anne baba mesleğine, anne babaların çocuk yetiştirme tutumuna, ailenin ekonomik durumuna göre önemli düzeyde farkların olduğu anlaşılmıştır. Buna karşın, öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında; anne babaların öğrenim düzeyine ve ailedeki çocuk sayısına göre önemli bir fark olmadığı görülmüştür. Araştırmada ortaya çıkan bu bulguların ışığında, öğrencilerin kaygı düzeyleri ile onların çeşitli durumları arasında bir ilişki bulunduğu; bunlardan

özellikle cinsiyet ve başarı ile, öğrencilerin okul ve ailelerine ilişkin bazı değişkenlerin onların kaygı düzeyleri üzerinde önemli bir rolü olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda, orta öğretimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin, öğrencilerin mevcut kaygılarını giderecek, psikolojik sağlığını koruyacak ve geliştirecek biçimde programlanmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sevinç (1999)'da yaptığı “Lise Son Sınıf Öğrencilerinde, Kaygı ve Başarı Düzeyleri Arası İlişkinin Araştırılması, Kullanılan Ölçüm Yöntemlerinin Güvenirlik ve Geçerliliğinin İncelenmesi” adlı çalışmada öğrencilerin okul başarıları ve Ö.S.S. ve Ö.Y.S. sınavındaki başarıları arasındaki ilişki ve buna kaygının etkisi incelenmiştir. Sonuç olarak sınavda başarılı olan öğrencilerin kaygı düzeyinin diğer öğrencilerden düşük olduğu ve aynı zamanda bu öğrencilerin okulda daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Kız öğrencilerin kaygı seviyesinin güdüleyici bir etkisinin olabileceği de düşünülmüştür.

Öztürk (2004), tarafından yapılan “Sosyal Kaygıya İlişkin Kendini Sunma Modeli” adlı çalışmanın amacı sosyal kaygıya ilişkin Kendini Sunma Modelinin Türkiye’de işleyip işlemediğini belirlemektir. Çalışmada söz konusu modeli test etmek üzere bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Çalışmanın çalışma grubuna 2001-2002 eğitim öğretim yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler, Fen Edebiyat ve Mühendislik-Mimarlık Fakültelerinin 2. ve 3. sınıflarında okuyan 1123 öğrenci dahil edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin sosyal kaygıları Mark R. Leary (1983) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından Türkçe’ye uyarlanan Etkileşim ve İzlenme Kaygısı Ölçeği ile ölçülmüştür. Bu çalışma sonucunda, Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı yaşamalarına neden olan değişkenler belirlenmeye çalışılmıştır. Sosyal kaygıda en çok onay ihtiyacının etkili olduğu görülmüştür. Olumsuz değerlendirilme korkusuyla dinleyicilere atfedilen önemde öğrencilerin sosyal kaygı yaşamalarında önemli bir yere sahip olduğu belirtilmiştir. Öğrenciler için iletişim kurdukları birey ya da bireylerin önemli olması ve onlar tarafından olumsuz değerlendirilecekleri korkusu sosyal kaygı yaşamalarına neden olmaktadır. Bu çalışmaya göre öğrenciler için

önemli bireyler grubuna giren öğretmen ve okul yöneticilerinin, öğrencileri olumlu yönleriyle değerlendirerek yapıcı olmalarının onların daha az sosyal kaygı yaşamalarında etkili olabileceği sonuçlarına varılmıştır.

Bacanlı (1999)' da "Kaygının Kaynakları" adlı çalışmasını Türk toplumunda insanların nelerden endişelendikleri, kaygılandıkları ve kendilerini genelde nasıl algıladıklarını belirleme amacıyla gerçekleştirmiştir. Schwartz'ın geliştirmiş olduğu ölçme aracının, araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmesi ve uygulanması ile yapılan araştırmada; Türk toplumunda insanların, öncelikle aileleri ile ilgili olarak endişe duydukları görülmüştür. Bu durum genel olarak dünyadaki bulgulara da uymaktadır.

Aslan ve Alparslan (1999), tarafından yapılan "Çocuk ve Ergenlerdeki Korkularla, Kaygı ile Depresyon Düzeyleri ve Fiziksel Kötüye Kullanım Arasındaki İlişki" adlı çalışmalarında çocuk ve ergenlerdeki korkuların sosyodemografik değişkenler, fiziksel kötüye kullanım öyküsü, depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmaya katılan 467 ilk ve ortaokul öğrencisine Korku Tarama Ölçeği, Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği, Çocuklar İçin Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri ve Fiziksel Kötüye Kullanım tarama Formu uygulanmıştır. Sonuç olarak kızlarda korkular daha yoğun ve yaygın bulunmuştur. Korku yoğunluğu ve yaygınlığı yalnızca erkeklerde yaşla birlikte azalma göstermektedir. Ergenlerde toplumsal olarak değerlendirilmeye ilgili korkular, çocuklarda ise ölüm ve tehlikeyle ilgili korkular daha yoğun bulunmuştur. Anne-baba ayrılık korkuları her yaşta, sosyo ekonomik düzeyde ve cinsiyette görülen en yoğun korkular olduğu ortaya koyulmuştur. Bu araştırmanın sonuçları çocukluk ve ergenlik çağındaki korku yoğunluğu ve yaygınlığının sosyoekonomik durum, anne-baba eğitimi ve kardeş sırasına göre ayrılıklar göstermemesine karşın, cinsiyete ve yaşa göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Korku düzeyleri ile depresyon, kaygı ve fiziksel kötüye kullanım öyküsü arasında da belirgin ilişkinin bulunması, bu konuda yapılacak eğitim ve önleme çalışmalarının çocuğun ruh sağlığını koruma ve sürdürmede önemli olacağını bir kez daha göstermektedir.

Alisinanoğlu ve Ulutaş (2000), “Çocuklarda Kaygı ve Bunu Etkileyen Etmenler” adlı çalışmalarında kaygı düzeyini etkileyen bazı etmenleri bu alandaki araştırmalarla değerlendirmişlerdir. Buna göre yaş, cinsiyet, anne-baba eğitimi, sosyo-ekonomik durum, anne-baba mesleği, kardeş sayısı, başarı durumu gibi etmenlerin bireyde kaygı oluşturabileceği belirtilmiştir.

Çakmak ve Havedanlı (2005), “Eğitim ve Fen Edebiyat Fakülteleri Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmalarında, biyoloji bölümüne devam eden öğrencilerin sınıf, fakülte, cinsiyet, başarı durumu, arkadaşlık ilişkileri, çalışmak istenilen meslek, anne-baba tutumu ve ekonomik durum değişikliklerinin kaygı düzeyini etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Araştırmada ortaya çıkan bulguların ışığında, öğrencilerin kaygı düzeyleri ile onların çeşitli durumları arasında bir ilişki bulunduğu; bunlardan özellikle sınıf, cinsiyet, okuldaki arkadaşlık ilişkileri ve anne-baba tutumuna ilişkin bazı değişkenlerin onların kaygı düzeyleri üzerinde önemli rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Araştırmada bu sonuçlara dayalı olarak, öğrencilerin kaygı düzeylerini azaltarak onların sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip olmalarına yardımcı olacak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin arttırılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca anne ve babaların, çocuklarına karşı duyarlı olmaları ve onların biyo-psiko-sosyal gelişimlerini izlemeleri, ortaya çıkan bilişsel ve duyuşsal sorulara uzman ve öğretimle birlikte çözüm üretmeleri, gençlerin benlik yapısını olumlu yönde etkileyeceği ve kaygı düzeyini düşüreceği beklenmektedir.

Sazak ve Ece (2004) tarafından yapılan "Özel Yetenek Sınavına Giren Lise Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi" adlı araştırma özel yetenek sınavına giren lise öğrencilerinin kaygı düzeylerini incelemek ve sonucunda önerilerde bulunmak amacıyla yapılmıştır. Bu araştırma da cinsiyet değişkenine göre kız öğrencilerin erkeklere oranla daha çok sınav kaygısı yaşadığı belirlenmiştir. Bir yıl içinde farklı yerlerde yapılan sınav başvurularında tek sınav başvurusu ile üç sınav başvurusu arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Okul değişkenine ve çalışma yöntemlerine göre anlamlı farklılık çıkmamıştır.

Öy ve diğerleri (1995)'de "Çocuklar İçin Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanterinin İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerine Uygulanması" adlı çalışmalarında çocuklarda durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini ölçmek ve kaygı belirtilerinin dağılımını incelemek amacıyla bir ilkokulun 4. ve 5. sınıflarında ve aynı semtteki bir ortaokulun 6., 7. ve 8. sınıflarında okuyan 180 öğrenciye Spielberger(1973) tarafından geliştirilen Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri uygulanmıştır. Bu çalışmada kaygı belirtilerinin yaşla artması kısmen doğrulanmıştır. Sürekli kaygıda fark bulunmadığı halde, ortaokul öğrencilerinin durumluk kaygısı ilkokul öğrencilerinden yüksek bulunmuştur. Ancak genel kaygı düzeyini gösteren sürekli kaygının ortaokul öğrencilerinde ilkokul öğrencilerinden daha yüksek çıkması beklenirken, fark bulunmamasının nedeni açıklanamamıştır. Kaygı düzeyleri üzerine yaşın etkisi kız ve erkeklerde ayrı ayrı incelendiğinde, erkeklerde hem durumluk kaygıda hem sürekli kaygıda fark bulunmadığı halde, ortaokula giden kızların durumluk kaygısı ilkokula giden kızlardan, 6.,7. ve 8. sınıflardaki kızların durumluk kaygısı 5. sınıftaki kızlardan yüksek bulunmuştur. Bu bulgular kızlarda durumluk kaygının yaşla fazlalaştığını düşündürmektedir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerde kaygı belirtilerinin oldukça sık görüldüğü, kızların sürekli kaygı düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu ve bu farkın yaşla ortaya çıktığı kanısına varılmıştır.

Yukarıda özet olarak verilen araştırmalar genelde rehberlik ve psikolojik danışmanlık bilim dalına göre ele alınmış araştırmalardır. Yapılan bu araştırmada konu itibariyle aynı bilim dalına yakın olmakla birlikte eğitim yönetimi alanında incelenmiştir. Öğrencilerin iletişim kaygısına ilişkin görüşlerine; bunlara kişisel özelliklerinin, ailelerinin ve okul çevresinin etki edip etmediğine ve iletişim kaygısının etkilerine yer verilmiş olup; bu araştırma genel liselerdeki öğrencileri kapsamaktadır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümü araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması alt bölümlerinden oluşmaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Ortaöğretim öğrencilerinin iletişim sürecinde yaşadıkları iletişim kaygılarının belirlenmesi, nedenleri ve belirlenen iletişim kaygılarının aşılmasına yönelik önlemlerin ne derece alındığının saptanmasını amaçlayan çalışma, tarama modelinde, ele alınmış betimsel bir çalışmadır.

Betimleme, olayları ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı oluşturur. Bilimsel etkinlikler olayların betimlenmesiyle başlar. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur (Kaptan 1993: 59).

Araştırmanın alt problemlerine çözüm bulmayı amaçlayan çalışmada, konuya uygun düşecek ve çok boyutlu olarak veri toplanan grubun iletişim becerilerini ve sergileyecekleri davranışları gözleme olanağı bulunabileceği düşüncesinden hareketle, uygulanan öğrenci grubunun özellikleri de dikkate alınarak daha yararlı olacağı düşünülen görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu çalışmada dönüt mekanizmasının anında işleyebilmesi, derinliğine bilgi edinilebilmesi, yanlış anlamaların azaltılması ve cevaplarda bireyselliğin korunması gibi özelliklerinden dolayı görüşme tekniği uygun görülmüştür.

Görüşme tekniği ile nesnelliği sağlama zorluğu yaşanmaktadır. Ancak, çalışma konusunun davranış boyutu ile doğrudan ilgili olması ve soruların cevaplanmasında sergileyecekleri davranışlardan da anlam çıkarılmaya çalışmanın önemli olmasından dolayı, görüşme tekniğinin kullanılmasına karar verilmiştir. Olası

bu olumsuzluğun ortaya çıkmaması için veri toplama aracı yapılandırılmış görüşmeye uygun biçimde hazırlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda veri toplama aracı olarak hazırlanan görüşme sorularına derecelendirme ölçeği (her zaman / bazen /hiç) eklenerek görüşme formuna yapılandırılmış bir nitelik kazandırılmıştır. Yapılandırılmış görüşmede amaç, görüşülen bireylerin verdikleri bilgiler arasındaki paralelliği ve farklılığı saptamak ve buna göre karşılaştırmalar yapmaktır. Açık uçlu sorular bu tür altında nadiren kullanılır (Yıldırım ve Şimşek 2005: 120). Yapılanmış görüşmelerde objektifliğin daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Yapılandırılmış soruşturmanın bir üstünlüğü de karşılaştırılabilirlik özelliğinden gelmektedir. Bu yönde geliştirilmiş bir görüşme anket tipindeki tekniklere yaklaşmaktadır. Standartlaştırılmış olan görüşmelerin sonuçlarını aynı konudaki başka soruşturmalarla karşılaştırmak, benzerlik ve karşıtıklarını saptamak daha kolaydır (Kaptan 1993: 146).

Görüşme sürecinde önceden hazırlanan yapılandırılmış görüşme soruları öğrencilere gerekli açıklamalar yapılarak tek tek yöneltmiş, ayrıca isimlerinin gizli kalacağı garantisi verilmiştir. 50 öğrenci ile yapılan görüşmeler kasetlere kaydedilmiş araştırmacı tarafından yazılı olarak notlar da tutulmuştur. Böylece, görüşülen kişilerden, cevap aranan konular hakkında derinlemesine bilgi edinilmesi gerçekleşebilmiştir.

Görüşmeler sonunda gerekli kodlamalar yapılarak SPSS programına uygun hale gelmesi sağlanmıştır. Verilerin analizinde her öğrenciye bir numara verilerek; veriler benzerliklerine göre gruplandırılmış ve çeşitli kategoriler oluşturulmuştur. Her öğrenciye ait veri tek tek bilgisayar ortamına aktarılmış ve 10.0 SPSS programında işleme tabi tutulmuştur.

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmada, Balıkesir ilinde bulunan ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler kümesi, çalışma evreni olarak alınmıştır. Evrenden örneklem grubunun belirlenmesinde ise şöyle bir sıra izlenmiştir:

1. Balıkesir ili merkez ilçesinde bulunan okullar belirlenmiştir.

2. İlde bulunan 10 genel ortaöğretim kurumu içinden genel eğitim veren beş lise tesadüfi yolla seçilmiştir. 10 okul arasından seçilen bu okullar; Bahçelievler Lisesi, Adnan Menderes Lisesi, Ticaret Odası Lisesi, Gaziosmanpaşa Lisesi ve Muharrem Hasbi Koray Lisesi olarak belirlenmiştir.

3.Örnekleme girecek öğrencilerin belirlenmesinde; öğrencilerin içinde buldukları farkındalık durumu ile bu durumu ifade edebilme güçlükleri düşünülerek rehber öğretmenlerin tespitlerine başvurulmuştur. Rehber öğretmenlerle işbirliği yapılarak, iletişim kaygıları bulunan öğrenciler arasından gönüllü olarak, grubun yüzde 25'inden az olmayacak şekilde belirlenecek öğrencilerin örneklem grubuna alınması kararlaştırılmıştır. Beş okulun rehber öğretmenlerinden alınan bilgiler doğrultusunda, okullarında iletişim kaygılarını dile getirmiş ve problem teşkil eden öğrencilerin 32 ile 40 arasında değiştiği görülmüştür. Bu gruplardan 10'ar olmak üzere toplam 50 öğrenci belirlenmiştir. Oranlı eleman örnekleme yoluyla belirlenen ve 27'si erkek ve 23'ü de kız öğrencilerden oluşan grup, çalışmanın örneklem grubu olarak alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada ele alınan probleme ve amaçlara hizmet edecek bir veri toplama aracının düzenlenmesinde yararlanmak üzere, görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu, alt amaçlara dayalı olarak, genel kimlik bilgilerinin dışında, dört bölümden oluşmuştur. Buna göre;

- a) birinci bölümde, öğrencilerin iletişim kurma biçim ve zorluklarını
- b) ikinci bölümde, öğrencilerin iletişim sürecinde yaşadıkları kaygıları,

c) üçüncü bölümde, öğrencilerin iletişim kaygılarının kaynaklarını,

d) dördüncü bölümde, öğrencilerin iletişim kaygısının yenilmesine yönelik önlemler ve önerilerini belirlemeye yönelik görüşme soruları hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında, ilgili kuramsal temelli bilgiler ve alan uzmanların görüşleri esas alınmıştır.

Uzman kanıları da alındıktan sonra görüşme formu örneklem grubu dışında kalan üç öğrenciye uygulanmış; soruların anlaşılabilirliği ve geçişliliği incelenmiş; görüşmede verilen cevapların forma işleme kolaylığı ve ne tür notların alınabileceği ile ilgili saptamalarda bulunulmuştur. Bu doğrultuda, görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Son şekli verilen veri toplama aracı, daha önce belirlenen örneklem grubu öğrencilerine, görüşülen üyelerin birbirinden etkilenmemesi düşüncesinden hareketle, tek tek ve araştırmacı-öğrenci etkileşimi şeklindeki görüşmelerle uygulanmıştır. Öğrencilerin açıklamaları görüşme formundaki cevaplar bölümüne işaretlenmiş ve gerekli notlar alınmıştır. Bunun yanında, görüşmedeki konuşmaların, grup üyelerinin izinleri alınarak ses bantlarına kaydedilmesi yoluna da gidilmiştir.

Görüşmelerde, görüşme tekniklerinin genel ilkelerine uyulmasına özen gösterilmeye çalışılmış, yönlendirici müdahalelerde bulunulmasından kaçınılmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlar

Görüşmelerin tamamlanmasından sonra, görüşme formu ile elde edilen verilerin analizinde SPSS paket programından yararlanılmıştır. Görüşme formunda verilen cevaplara ilişkin işaretlemeler ve yapılan açıklamalarla ilgili tasnife gidilmiş ve veriler gruplandırılmıştır. SPSS programında işlenmeye uygun hale getirilen verilere frekans, yüzde ve t-testi uygulanarak bunların dökümü alınmıştır.

Verilerin analizinde, sorgulanan özelliklerin miktarlarını belirlemeye yönelik olarak frekans ve yüzde, görülme dereceleri ile ilgili olarak aritmetik ortalama, kız ve

erkek öğrencilerin iletişim kaygı derecelerine yönelik verilerde ise t-testi istatistik işlemlerinden yararlanılmıştır.

İletişim kaygılarının görülme sıklık dereceleri ile ilgili sorularda “*her zaman*”, “*bazen*” ve “*hiç*” seçeneklerine bağlı olarak elde edilen aritmetik ortalamalarda, puan aralıkları;

1.00 – 1.66 Hiç

1.67 – 2.33 Bazen

2.34 – 3.00 Her zaman şeklinde düzenlenmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR ve YORUMU

Bu bölümde çalışmanın amaçları doğrultusunda ulaşılan bulgular ve bunların hemen ardından ilgili yorumlara yer verilmiştir.

Çalışmada, problem olan duruma çözüm bulmaya yönelik olarak 50 ortaöğretim öğrencisiyle görüşme yapılmıştır. Bu öğrencilerin 23 (% 46)'sı kız, 27 (%56)'sı ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

3.1. İletişim Kurma Biçim ve Zorluklarına İlişkin Bulgular

Görüşmeler sırasında öğrencilere öncelikle, insanlarla kolaylıkla iletişim kurup kuramadıkları ve iletişimi daha çok kimlerle kurdukları sorulmuştur. Öğrencilerin büyük bölümü, kolaylıkla iletişim kurma durumlarının (% 88,0) *bazen* gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Erkek ve kız öğrencilerin görüşleri yakın olmakla birlikte kız öğrencilerin *biraz* ifadesini daha fazla (% 91,4) kullandıkları; erkek öğrencilerin ise yüzde 85,2'si bu yönde görüş belirtmişlerdir. *Her zaman* kolaylıkla iletişim kurabildiğini belirten 3'er öğrenci bulunmaktadır. Aynı şekilde, kolaylıkla iletişimi *hiç* kuramadığını belirten öğrenci, sayısı 3'tür. *Her zaman* ve *hiç* ifadelerini kullanan öğrenciler, her ikisinde de birer kız ve ikişer erkek öğrencidir.

Bu bulgulara ilişkin veriler; Tablo 1'de; kolaylıkla iletişim kurma dereceleri arasındaki ilişkiler arasında farkın anlamlı olup olmadığına ait *t testi* sonuçları da Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Kolaylıkla İletişim Kurabilme Dereceleri Bakımından Dağılımı

Cinsiyet	İletişim Kurma Derecesi						TOPLAM	
	Her zaman		Bazen		Hiç			
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kız	1	4,3	21	91,4	1	4,3	23	46,0
Erkek	2	7,4	23	85,2	2	7,4	27	54,0
TOPLAM	3	6,0	44	88,0	3	6,0	50	100,0

Kız ve erkek öğrencilerin kolaylıkla iletişim kurabilme sıklık dereceleri ortalamaları da her iki grupta 2.00 (*bazen*) olarak bulunmuştur ve iki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$t_{(48)}=0,00$, $p>0,05$].

Tablo 2. Öğrencilerin Kolaylıkla İletişim Kurabilme Dereceleri Arasındaki Fark Testi

Cinsiyet	\bar{X}	s.s.	sd	t	p
Kız	2,00	0,30	48	0,00	1,00
Erkek	2,00	0,39			

* $p<0,05$

Daha sonra öğrencilere, kolay iletişim kurdukları kişilerin kimler olduğu sorulmuş ve buna alınan cevaplar Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Kolaylıkla İletişim Kurdukları Kişiler Bakımından Dağılımı

İletişim Kurma	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek			
	f	%	f	%	f	%
Herkesle	1	4,3	-	-	1	2,0
Belirli kişilerle	22	95,7	27	100,0	49	98,0
TOPLAM	23	46,0	27	54,0	50	100,0

Tablo 3’de yer alan veriler genel olarak öğrencilerin biri dışında hepsinin belirli kişilerle kolaylıkla iletişim kurabildiklerini ortaya koymaktadır. Sadece bir kız öğrenci herkesle kolaylıkla iletişim kurabileceğini ifade ederken; diğerleri tanıdıkları, belirli kişilerle iletişime geçmelerinin kolay olacağını belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu özellikleri arasındaki büyük benzerlik, kız ve erkek öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkarmamıştır [$\chi^2_{(1)}=0,43$, $p>0,05$].

Yapılan görüşmelerde belirli kişilerle iletişim kurduklarını söyleyen öğrenciler arasından; 15 öğrenci “Yakın arkadaşlarım ya da tanıdıklarımla daha kolay iletişim kurarım” şeklinde açıklama yaparken, 2 öğrenci “Ailemle” 2 öğrenci “Yaşlıtlarımla” 3 öğrenci de; “Benimle aynı özellikte olan benim gibi içine kapanık kişilerle daha rahat iletişim kurabilirim. Çünkü onlarda benim gibi arkadaş arama ihtiyacı içerisinde olabilirler” diyerek bu kişilerin kendilerini daha iyi anladıklarını ifade etmektedirler. Belirli kişilerle iletişim kuran öğrencilerin tamamı genelde pasif olduklarını bu nedenle arkadaş çevrelerinin az olduğunu söylemişlerdir.

Tablo 4. Öğrencilerin Kişilerle Kolaylıkla İletişim Kurma Dereceleri Arasındaki Fark Testi

Cinsiyet	\bar{X}	s.s.	sd	χ^2	p
Kız	2,00	0,30	1	0,43	0,651
Erkek	2,00	0,39			

* $p<0,05$

İletişim zorlukları yaşama bakımından dağılımlarına bakıldığında, öğrenciler arasında iletişim zorluğunu *hiç* yaşamayan öğrencinin bulunmadığı görülecektir. Tablo 5’de yer alan veriler, öğrencilerden sadece beş (% 10)’inin *her zaman* iletişim zorluğu yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu öğrencilerden ikisi kız, üçü de erkek öğrencidir. Diğer öğrenciler (% 90) iletişim zorluğunu zaman zaman yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kız ve erkek öğrenciler yakın değerlerle benzer görüşler içindedirler.

Tablo 5. Öğrencilerin, Cinsiyetler Bakımından İletişim Zorluğu Yaşama Derecelerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	İletişim Zorluğu Yaşama Derecesi						TOPLAM	
	Her zaman		Bazen		Hiç			
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kız	3	13,0	20	87,0	-	-	23	46,0
Erkek	2	7,4	25	92,6	-	-	27	54,0
TOPLAM	5	10,0	45	90,0	-	-	50	100,0

Nitekim öğrencilerin “*iletişim zorluğu yaşama dereceleri*” ile ilgili olarak her iki grubun ortalamaları ($\bar{X} = 2,00$) arasındaki *t testi* sonuçları (Tablo 6), anlamlı bir farkın bulunmadığını ortaya koymaktadır [$t_{(48)} = 0,43$, $p > 0,05$]. Görüşmeler sırasında da öğrencilerin açıklamaları ve davranışlarından, iletişim kurmalarında yaşadıkları zorlukların varlığına dönük bir gözlem ya da tespiti ulaşılamamıştır.

Tablo 6. Öğrencilerin, Cinsiyetler Bakımından İletişim Zorluğu Yaşama Dereceleri Arasındaki Fark Testi

Cinsiyet	\bar{X}	s.s.	sd	t	p*
Kız	2,00	0,30	48	0,43	0,651
Erkek	2,00	0,39			

* $p < 0,05$

Görüşme yapılan öğrenciler, *bazen* yaşadıkları bu iletişim zorluğunu en fazla ve öncelikle kimlerle yaşadıkları konusunda 10 farklı kaynağı göstermişlerdir. Tablo 7’de iletişim zorluğunu kimlerle yaşadıkları ve bunların cinsiyetlere göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin İletişim Kurma Zorluğu Yaşadıkları Kişiler

İletişim Kurma Zorluğu Yaşanan	Cinsiyet				GENEL	
	Bayan		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Aile	5	21,7	6	22,2	11	22,0
Arkadaşlar	3	13,3	6	22,2	9	18,0
Sadece baba	3	13,3	4	14,8	7	14,0
Öğretmenlerle	4	17,4	3	11,1	7	14,0
Sadece anne	2	8,7	4	14,8	6	12,0
Yeni tanışılanlar	3	13,3	3	11,1	6	12,0
Otoriter görünümlülerle	1	4,3	-	-	1	2,0
Okul yöneticileri	1	4,3	-	-	1	2,0
Sevgili	1	4,3	1	3,7	1	2,0
Birçok kimse	3	13,3	6	22,2	9	18,0

Genel olarak öğrencilerin beşte birinden fazlası (% 22,0) olan 11 öğrenci, aile içinde iletişim kurmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Kız (% 21,7) ve erkek (% 22,2) öğrencilerin aile ile iletişimleri, ortaya yaklaşık yüzdeler şeklinde dağılım çıkarmıştır. Öte yandan, öğrencilerin sadece anne ya da babalarıyla iletişim kurma zorlukları ile ilgili dağılımları dikkate alındığında, iletişim zorluğu yaşamada öne çıkan boyutun aile olduğu görülecektir. Kız öğrenciler (% 22,0), erkek öğrencilere (% 25,9) anne ya da babaları ile daha az bir iletişim sorunu yaşamaktadırlar.

Erkek öğrencilerde görülmezken, herbirinde birer kız öğrenci, “otoriter görünümlülerle” ve “okul yöneticileriyle” iletişim kurma zorluğu yaşadığını ifade etmişlerdir. Bunun yanında, üç kız öğrenci (% 13,3) ve altı (% 22,2) erkek öğrenci birçok kimse ile iletişim kurmada zorlandığını söylemişlerdir.

Tablo 8. Öğrencilerin İletişim Zorluğu Yaşadığı Konulara Göre Dağılımı

İletişim Zorluğu Yaşanan Konular	Cinsiyet				GENEL	
	Bayan		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Ders konuları	7	30,4	14	51,9	21	42,0
Dışarı çıkma saatleri ve izin alma	3	13,0	4	14,8	7	14,0
Karşı cinsle arkadaşlık	4	17,4	2	7,4	6	12,0
Arkadaş ilişkileri	2	8,7	3	11,1	5	10,0
Her konuda	1	4,3	2	7,4	3	6,0
Sosyal konularda	-	-	1	3,7	1	2,0
Kuşak çatışması	1	4,3	-	-	1	2,0
Genel davranışlar	1	4,3	1	3,7	2	4,0
Öğretmenle iletişim kurma	2	8,7	-	-	2	4,0
Evdeki kurallar ve kılık kıyafet	2	8,7	-	-	2	4,0

Tablo 8’de de görüldüğü üzere, öğrenciler birçok konuda iletişim zorluğu yaşamaktadırlar. Bu konuda ağırlıklı bir yüzdeyle (% 42,0) ilk sırayı derslerle ilgili konular almaktadır. Görüşmeler sırasında da öğrenciler sık sık derslerle ilgili sıkıntılarını öne çıkarmışlar, ders sorunlarına yönelmişlerdir. Erkek öğrencilerin yüzde 51,9’u ve kız öğrencilerin 30,4’ü ders konuları ile ilgili sorunların iletişimde öne çıkan zorlanmaların kaynağı olduğunu vurgulamıştır. Bu konuda kız öğrenciler daha rahat bir tavır ve yaklaşım içindeyken, erkek öğrenciler yüksek kaygılı bir görünüm sergilemişlerdir. Buna karşılık, kızların yüzde 17,4’ü ve erkeklerin ise 7,4’ü “*karşı cinsle arkadaşlık etme*” konusunda iletişim zorluğu içinde olduğunu ifade etmiştir. “*Sosyal konularda*” kız öğrencilerden sorun yaşayan bulunmazken; erkeklerden bir öğrenci (% 3,7) iletişim zorluğu göstermektedir. Öte yandan, “*kuşak*

çatışması”, ”*öğretmenle iletişim*” ve “*evdeki kurallar ve kılık kıyafet*” konusunda bir sıkıntı yaşamazlarken; kız öğrencilerden biri (% 4,3) “*kuşak çatışması*” ve ikisi de (8,7) ”*öğretmenle iletişim*” ve “*evdeki kurallar ve kılık kıyafet*” konusunda sorunu içindedirler. Kızların yüzde 8,7’si ile erkek öğrencilerin 11,1’i arkadaşlarıyla bir iletişim zorluğu içindedirler.

Yaklaşık değerlerle hem erkek (% 14,8), hem de kız öğrencileri (% 13,0) “*ev dışına çıkma saatleri ve izin alma*” konusunda bir iletişim sorununu yaşarken; ikisi erkek ve diğeri bayan toplam üç (% 4,0) öğrenci de “genel davranışlar” ile ilgili bir iletişim sorunu ile karşı karşıyadırlar.

3.2. İletişim Kurma Biçim ve Zorluklarına İlişkin Yorumlar

Öğrencilerin iletişim kaygılarını yaşama düzeyleri ve kaynakları, cinsiyetler bakımından benzer bir görünüm ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, öğrencilerin gelişim özellikleri ve etkilenme alanlarının yakınlığı ve benzerliğinin yansımaları olarak düşünülebilir. Öğrencilerin görüşmeler sırasında yaptıkları açıklamalar ve konuşmalarından yansımaları; ilk gençlik döneminde yaşanan gelişim sorunlarının (biyolojik, sosyal ve psikolojik), öğrencilerin genel iletişimlerinde de doğrudan ve oldukça etkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Gençlerin yansıttıkları iletişim sorunları, onların iletişim becerilerinden çok; yaş döneminin etkili olduğu sorunlardır, denilebilir. Gençlerin iletişim kurdukları kişilerin genelde kendilerine en yakın hissettikleri ile sınırlı olması ve çoğunluğunun herkesle kolaylıkla iletişim kuramayıp kendilerini pasif bu yüzden de arkadaş çevresi dar kişiler olarak görmeleri bu yaş döneminde iletişim kaygısı yaşayan gençlerin özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burada dikkati çeken önemli bir nokta da, özellikle aile ya da ailenin bazı bireyleri (anne ya da baba) ile yaşanan sorunların daha ön planda olmasıdır. Öğrencilerin gelişim özellikleri bakımından, aileden kopup dış çevreden etkilenmelerin daha da arttığı, hızlı değişimlerin ve kişiliğini kanıtlama çabalarının yoğunlaştığı bu dönemde, aile çocuğa ulaşmada ve etkili iletişim kurmada

zorlanmaktadır. Nitekim görüşmelerde öğrenciler genellikle anne babalarının kendilerine yaklaşımlarından yakınmışlar, aileleri tarafından anlaşılmadıklarını belirtmişlerdir. İletişim zorlukları olarak öne çıkan, ailelerin çocuklarının özellikle ders çalışmaları yönünde yaşadıkları zorlama ya da baskılardır. Öğrencilerin önlerinde bulunan üniversite seçme sınavı da bu iletişim zorluğunun temel kaynağıdır. Karşı cinsten ya da genel arkadaşlık ilişkilerinde, giyim kuşamlarına müdahale etme yönündeki aile baskısı, öğrencilerde ciddi bir iletişim kaygı kaynağı oluşturmaktadır. Genel olarak, öğrenciler aile baskısından yakınırken; özellikle parçalanmış aile çocukları da aile ilgisizliğini bir iletişim zorluk kaynağı olarak öne çıkarmaktadırlar. Bu durum, öğrencilerin ısrarlı ve yoğun bir denetim altında tutma davranışları kadar; ilgisiz kalınmasından da etkilendiklerini ortaya koymaktadır.

Ailelerle yaşanan iletişim sorunlarını, okul ortamında, özellikle öğretmenlerle yaşanan zorluklar ve bunun ortaya çıkardığı iletişim engelleri oluşturmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerin derslerine çalışmaları yönündeki zorlamaları, istenmeyen davranışların sergilenmesi durumunda yaşayacakları olumsuz itham ve yakıştırmalar, öğrencilerde iletişime girme engeli oluşturmaktadır. Görüşmeler sırasında da ortaya çıkan ve öğrencilerin tamamına yakınının vurguladığı, öğretmenlerince anlaşılmamak ya da yanlış anlaşılma; öğretmenlerin sınıf içi ve dışı davranışlarında çok dikkatli olmalarının önem ve gereğini de ortaya çıkarmaktadır.

Öğrencilerin yeni tanıştıkları kişilerle de iletişim kurmaları sorunlu ve zor olmaktadır. Bunun temel nedeni olarak da, bir grubun üyesi olma, kabul görme istek ve kaygılarını daha yoğun yaşadıkları bir gelişim döneminde olmalarının bir yansıması gösterilebilir.

3.3. Öğrencilerin İletişim Sürecinde Yaşadıkları Kaygılara İlişkin Bulgular

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde kendilerine; genel olarak endişeli oldukları durumlarda, öğretmenler, kişiler arasında ve sosyal etkinliklerde ne tür kaygılar içine düştükleri ve bunların hangi sıklıkta ortaya çıktıkları ile ilgili sorular sorulmuştur. Görüşmede ulaşılan açıklamalar sırasıyla verilmiştir.

3.3.1. Endişeli Durumlarda Ortaya Çıkan Davranışlar

Öğrencilerin iletişim sürecinde endişeli oldukları durumlarda ne tür davranışlar sergiledikleri Tablo 9’da belirtilmektedir.

Tablo 9. Öğrencilerin Endişeli Durumlarda Yaşadıkları Davranışlar Bakımından Dağılımı

Davranışlar	Cins.	Endişe Davranışları Sıklığı						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
Yüz kızarması	K	5	21,7	15	65,2	3	13,0	2,09	0,60	48	1,67
	E	9	18,0	28	56,0	13	26,0	1,78	0,70		0,10
İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınma	K	7	30,4	3	13,0	13	56,5	2,17	0,65	48	1,14
	E	5	18,5	16	59,3	6	22,2	1,96	0,65		0,28
Tahtaya yazı yazarken el titremesi	K	7	30,4	3	13,0	13	56,5	1,74	0,92	48	1,50
	E	2	7,4	7	25,9	18	66,7	1,41	0,64		0,14
Ne söyleyeceğini şaşırma, kekeleme	K	8	34,8	13	56,5	2	8,7	2,26	0,62	48	1,39
	E	4	14,8	20	74,1	3	11,1	2,04	0,52		0,17

* $p < 0,05$

Öğrencilerin iletişim sürecinde endişe içinde oldukları ya da endişeye kapıldıkları zamanlarda en yüksek sıklıkla “*ne söyleyeceğini şaşırma, kekeleme*” davranışına girdikleri Tablo 9’da yer alan verilerden anlaşılmaktadır. Ortalamaları bakımından en yüksek değerlerin bulunduğu bu davranışta, kızların ($\bar{X} = 2,26$) ortalaması, erkeklerin ($\bar{X} = 2,04$) ortalamasına göre daha yüksektir. Aynı şekilde, öğrencilerde gözlenen diğer endişe davranışlarında da, cinsiyetler bakımından anlamlı farklar bulunmamakla birlikte, kız öğrencilerin endişe düzeyi erkeklerinkine göre daha yüksektir.

Kız öğrencilerin yüzde 34,8’i “*ne söyleyeceğini şaşırma, kekeleme*” davranışını *her zaman* yaşadığını ifade ederken, yüzde 56,5’i *bazen*, sadece yüzde 8,7’si de *hiç* ifadesini kullanmışlardır. Bu davranışa, erkek öğrencilerin yaklaşık

dörtte üçü (% 74,1) *bazen* şeklinde cevap verirlerken, yüzde 14,8'i de *her zaman* şeklinde cevap vermişlerdir. Üç (% 11,1) öğrenci de böyle bir davranış içine *hiçbir zaman* girmediğini belirtmişlerdir. Bu davranış özelliği bakımından, öğrencilerin ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t_{(48)}= 1,39, p>0,05$].

Kız öğrencilerin 2,17 ve erkek öğrencilerin 1,96 ortalama ile “*İnsanlarla göze gelmekten*” *bazen* kaçındıkları görülmektedir. Erkek öğrencilerin yarısından fazlası (% 59,3) bu duruma *bazen* düştüklerini ifade ederlerken, yüzde 18,5'i *her zaman* böyle bir sorun yaşamaktadırlar. Kız öğrencilerin ise yarısından fazlası (% 56,5) böyle bir sorunun içine düşmezlerken; üç kız öğrenci (% 13,0) *bazen*, yedi kız öğrenci (% 30,4) de *her zaman* sıkıntıyı yaşamaktadırlar.

Her iki grubun yarısından fazlasından da *bazen* yaşanan bir olumsuz davranış, “*yüz kızarması*”dır. Kızların yüzde 65,2'si ve erkeklerin yüzde 56,0'sı *bazen* böyle bir davranış içine girerken, grupların bu davranışın ortaya çıkma sıklık dereceleri arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır [$t_{(48)}= 1,67, p>0,05$].

Endişe durumunda öğrencilerin en düşük ortalamaıyla ($\bar{X}_K= 1,74$ ve $\bar{X}_E= 1,41$) *bazen* yaşadıkları ortaya çıkan olumsuz davranış, “*tahtaya yazı yazarken el titremesi*” olmuştur. Grupların davranışlarının ortaya çıkma ortalamaları arasında anlamlı fark görülmemiştir [$t_{(48)}= 1,50, p>0,05$]. Kız öğrencilerin yüzde 56,5'i ve erkek öğrencilerin yüzde 66,7'si böyle bir olumsuzluğu *hiç* yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Erkek öğrencilerden sadece ikisi (% 7,4) ve biraz fazla yüzde ile kızların yedi (% 30,4)'si *her zaman* böyle bir sıkıntıyı yaşadıkların söylemiş ve bu yönde açıklamalarda bulunmuşlardır.

3.3.2. Öğretmenlerle İletişim Kurma Engelleri

Öğrencilerin, öğretmenleriyle iletişim kurma engelleri ve bunların görülme sıklık dereceleri ile ilgili en yüksek ortalama değer, “*arkadaşları önünde küçük düşme korkusu*” ile kız öğrencilerde *her zaman* ($\bar{X} = 2,43$) görülmüştür. Bu iletişim

engeli bakımından erkek öğrencilerin endişe düzeyleri daha düşük ($\bar{X} = 1,78$) ve *bazen* yaşadıkları bir iletişim engelidir.

Erkek öğrencilerin öğretmenleriyle iletişim kurmalarında yaşadıkları endişeli olma durumu kız öğrencilere göre daha düşüktür. Erkek öğrencilerin öğretmenleriyle iletişim kurmada en fazla endişe duydukları durum, “*sıkıntısını öğretmenine anlatamama*”dır. Öğrenciler, $\bar{X} = 2,04$ ile bu engeli orta sıklıkta daha çok yaşamaktadırlar. Diğer taraftan, kız öğrencilerin öğretmenleriyle sıkıntılarını paylaşmada da erkeklere göre daha fazla ($\bar{X} = 2,35$) bir iletişim engeli yaşamaktadırlar.

Tablo 10. Öğrencilerin Öğretmenlerle İletişim Kurma Engelleri

İletişim Engelleri	Cins.	Endişe Davranışları Sıklığı						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
Konuşurken gözlerine bakamama	K	8	34,8	8	34,8	7	30,4	2,04	0,82	48	1,30
	E	6	22,2	8	29,6	13	48,1	1,74	0,81		
Tahtaya çıkarken endişe duyma	K	7	30,4	9	39,1	7	30,4	2,00	0,80	48	0,75
	E	3	11,1	17	63,0	7	25,9	1,85	0,60		
Arkadaşlar önünde küçük düşme korkusu	K	14	60,9	5	21,7	4	17,4	2,43	0,79	48	3,13*
	E	4	14,8	13	48,1	10	37,0	1,78	0,70		
Sıkıntısını öğretmenine anlatamama	K	9	39,1	13	56,5	1	4,3	2,35	0,57	48	1,69
	E	7	25,9	14	51,9	6	22,2	2,04	0,71		

* $p < 0,05$

Kız öğrencilerin öğretmenleriyle iletişim kurmalarında en az endişeli oldukları durum, *bazen* ($\bar{X} = 2,00$) yaşadıkları “*tahtaya çıkarken yaşadıkları endişe*”dir. Erkek öğrencilerde ise endişe düzeyinin düşük olduğu iletişim engeli ($\bar{X} = 1,74$), “*konuşurken gözlerine bakamama*”dır.

Öğretmenlerle iletişim kurmada kız öğrenciler, belirtilen tüm durumlarda, erkeklere göre daha yüksek bir endişe düzeyine sahip bulunmaktadır. Öğrencilerin öğretmenlerle iletişim kurmada yaşadıkları endişe düzeyleri arasında anlamlı bir

farkın ortaya çıktığı tek durum, “arkadaşların önünde küçük düşme korkusu”dur [$t_{(48)}= 3,13, p<0,05$]. Diğer tüm davranışlarda erkek öğrencilerin öğretmenlerle iletişimde yaşadıkları endişe düzeyi kızlara göre daha düşük olmakla birlikte, anlamlı bir fark ortaya koymamıştır.

3.3.3. Öğrencilerin Kişilerarası İletişim Kurma Engelleri

Öğrenciler genel anlamda, değişik kişilerle iletişim kurarken de bir takım iletişim zorlukları yaşamaktadırlar. Kız öğrencilerin kişilerarası iletişimde yaşadıkları engellerin ortaya çıkma sıklık dereceleri erkeklere göre daha yüksek bir derece olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ortalamalar arasındaki bu fark, anlamlı bir fark görünümü sergilememektedir.

Tablo 11. Öğrencilerin Kişisel İletişim

Engellerinin Cinsiyetler Bakımından Görünümü

Kişilerarası İletişim Engelleri	Cins.	İletişime Engel Derecesi						\bar{X}	ss	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
Genellikle pasif kalma	K	7	30,4	15	65,2	1	4,3	2,26	0,54	48	1,82 ,07
	E	6	22,2	13	48,1	8	29,6	1,92	0,73		
Haksızlık yapıldığında bunu ifade edememe	K	4	17,4	15	65,2	4	17,4	2,00	0,60	48	0,72 ,47
	E	7	25,9	9	33,3	11	40,7	1,85	0,82		
Haklı olunca kendini savunamama	K	2	8,7	14	60,9	7	30,4	1,78	0,60	48	0,60 ,55
	E	4	14,8	10	37,0	13	48,1	1,67	0,73		
Arkadaşlar arasında popüler olmadığımı düşünme	K	6	26,1	14	60,9	3	13,0	2,13	0,62	48	0,74 ,46
	E	5	18,5	17	63,0	5	18,5	2,00	0,62		
İnsanların kendisini yönlendirdiğini düşünme	K	5	21,7	13	56,5	5	21,7	2,00	0,67	48	0,00 1,00
	E	5	18,5	17	63,0	5	18,5	2,00	0,62		

* $p<0,05$

Öğrenciler, kişilerarası iletişimlerinde problematik bir durum sezdiklerinde daha çok “pasif kalma” yönünde bir davranış içine girmektedirler. Kız öğrencilerin,

bazen aralığına düşmekle birlikte ($\bar{X} = 2,26$), en fazla sergiledikleri davranış, pasif kalmadır. Erkek öğrencilerin de *bazen* ($\bar{X} = 1,92$) derecesinde sergiledikleri bu davranış, iki grup arasında anlamlı bir fark ortaya çıkarmamaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin iletişim engelleriyle karşılaştıklarında sergiledikleri pasif kalma davranışı, sıklık derecesi bakımından benzerlik göstermektedir ve iki grubun ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır [$t_{(48)} = 1,82, p > 0,05$].

Kız ve erkek öğrencilerin yaklaşık değerlerle, kişilerarası iletişimde yaşadıkları engellerin önde gelenlerinde biri de “*arkadaşları arasında popüler olmadığını düşünme*”dir. Kız öğrencilerin bu yöndeki görüşleriyle ($\bar{X} = 2,13$), erkek öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,00$) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(50)} = 0,74, p > 0,05$]. Öğrencilerin, aynı ortalama derecede ($\bar{X} = 2,00$) yaşadıkları ve anlamlı bir farkın ortaya çıkmadığı bir iletişim engeli de “*insanları kendisini yönlendirdiğini düşünme*”dir [$t_{(48)} = 0,00, p > 0,05$].

Kız ve erkek, her iki grubun kişilerarası iletişimde en az sıklıkta yaşadıkları iletişim engeli, “*haklı olunca kendini savunamama*” davranışıdır. Kız öğrencilerin daha yüksek bir ortalama ($\bar{X} = 1,85$) ile ifade ettikleri bu durum, erkek öğrencilerin biraz daha düşük ortalama ($\bar{X} = 1,78$) ile ifade ettikleri durum arasında anlamlı bir farkı ortaya çıkarmamaktadır [$t_{(48)} = 0,60, p > 0,05$].

3.4. Öğrencilerin İletişim Sürecinde Yaşadıkları Kaygılara İlişkin Yorumlar

Kız öğrencilerin iletişime girdikleri kişi ya da kişilerle yaşadıkları kaygılar erkeklere göre, yakın yüzdelerle olmakla birlikte, daha fazla sayıda ve yüksek yoğunluktadır. Öğrencilerin endişeli durumlarında fiziksel bir kısım etkilenmeleri görülmektedir. Özellikle konuşacaklarını bir sıraya koyamama ve şaşırma sık yaşadıkları bir durumdur. Görüşmeler sırasında öğrencilerle iletişim kurmada bu yönde sorunlar yaşanmıştır. Görüşmelerin başlarında, öğrenciler kendilerini ifade etmede sıkıntıya girmiş ancak daha sonra rahatlayarak iletişimi normal bir davranış süreci içinde sürdürmüşlerdir.

Fiziksel yönde yaşanan bu istenmedik davranışlar, iletişim kurdukları kişi ya da kişilere göre de farklı iletişim engellerine neden olmaktadır. Öğretmenlerin kendilerine yaklaşımlarının bir sonucu olarak öğrenciler, öğretmenleri ile sıkıntılarını paylaşmada zorluk yaşamaktadırlar. Burada dikkati çeken önemli bir nokta, öğretmenlerle iletişimde kız öğrencilerin arkadaşları arasında küçük düşme kaygısını erkeklere göre daha fazla yaşamalarıdır. Öğretmenin kendilerine karşı sergileyecekleri olumsuz bir davranışın tedirginliğini kız öğrenciler daha yüksek derecede yaşamaktadırlar. Söz konusu engel, kız öğrencilerin grup tarafından kabul görme ve benimsenme kaygısının erkeklere göre daha fazla olduğu şeklinde de yorumlanabilir.

Kişilerarası genel iletişimleri kurmada da öğrenciler engelleri yaşamaktadırlar. Görüşe sırasına öğrencilerin vurguladığı engellerin başında, iletişim başlatmadan kaçınma veya pasif kalma engelleri gelmektedir. Öğrencilerin sosyal gelişim özellikleri dikkate alındığında, öğrencilerin grup ya da toplumsal kabul gelme isteklerindeki yoğunluk bunun temel nedeni olarak düşünülebilir. Nitekim arkadaşları arasında popüler olmadığını düşünme dereceleri de benzer kaygıların yansıması olarak değerlendirilebilir.

3.5. Öğrencilerin İletişim Kaygılarının Kaynaklarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, öğrencilerin iletişim kaygılarında; öğrencilerin, iletişim kurulan kişilerin ve öğretmenlerin özellikleriyle okul ve aile ortamlarının ne derecede etkili oldukları sorgulanmıştır.

3.5.1. Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, Kişisel Özelliklere İlişkin Bulgular

Ortaöğretim öğrencilerinin yaşadıkları iletişim kaygılarının kaynakları ile ilgili görüşleri aşağıdaki Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Kişisel Özelliklerin Etkileri

Etkenler	Cins.	Etki Derecesi					
		Her zaman		Bazen		Hiç	
		f	%	f	%	f	%
Değiştirmek istenen bir özelliğin varlığı	K	18	78,3	-	-	5	21,7
	E	18	66,7	-	-	9	33,3
Güzel/yakışıklı olmadığını düşünme	K	9	39,1	7	30,4	7	30,4
	E	8	29,6	6	22,2	13	48,1
Yeterince sosyal olmadığını düşünme	K	14	60,9	6	26,1	3	13,0
	E	9	33,3	7	25,9	11	40,7
Diğer insanlardan daha hassas olduğunu düşünme	K	18	78,3	1	4,3	4	17,4
	E	14	51,9	5	18,5	8	29,6

Tabloda yer alan verilere göre, öğrencilerin yüzde 72,0'si, "Değiştirilmek istenen bir özelliğin varlığı"nın kendilerinde bir iletişim kaygısına neden olduğunu ifade etmektedir. Geride kalan yüzde 28,0'lik öğrenci grubu da böyle bir durumun iletişimlerinde yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri kaygının kaynağı olmadığını belirtmişlerdir.

Bu verilere ek olarak öğrenciler yapılan görüşmelerde iletişim kaygılarının kaynağı olarak kendileriyle ilgili değiştirmek istedikleri çeşitli özelliklerini açıklamışlardır. Kendileriyle ilgili değiştirmek istedikleri özellikleri olan 36 öğrenci arasından; 4 öğrenci "*Derslerimde daha başarılı olmak isterdim*", 4 öğrenci "*Sinirliyim, çevremdeki insanları ani tepkiler vererek kırıyorum daha sakin olmayı isterdim*", 3 öğrenci "*İletişimde daha aktif, cana yakın ve konuşkan birisi olmak isterdim*", 3 öğrenci "*Daha sosyal olmak isterdim*", 3 öğrenci "*Dış görünüşümü, yüzümü değiştirmek istedim*", 3 öğrenci "*Boyumun daha uzun olmasını isterdim*", 2 öğrenci "*Arkadaşlarımın arasına utanmadan sıklımadan rahatça katılmak isterdim*", 2 öğrenci "*Biraz kilolu olmak isterdim*", 2 öğrenci "*Ailemin daha yüksek standartlarda olmasını, daha güzel giyinmeyi, daha iyi bir evde yaşamayı isterdim*", 1 öğrenci "*Başarısı yüksek bir sınıfta olmak isterdim*", 1 öğrenci "*Özgür*

olabileceğim bir ailede olmak isterdim, ailem yüzünden yeterince sosyal olamıyorum”, 1 öğrenci “*Daha zayıf olmak isterdim*”, 1 öğrenci “*Boyumun daha kısa olmasını isterdim*”, 1 öğrenci de “*Köyde yaşamak istemezdim*” diyerek değiştirmek istedikleri özellikleri belirtirlerken, 5 öğrenci de değiştirmek isteyecekleri özelliklerini açıklamak istememiştir.

“*Diğer insanlardan daha hassas olmalarının*” iletişim kaygılarında etkili olduğunu söyleyen öğrenci grubu da yüzde 64,0’lük bir dilim oluşturmaktadır. Bunun yanında, grubun yüzde 12,0’si de bazen böyle bir etki altında kaldıklarını ifade etmektedirler. İletişim kaygı düzeyinin artmasında etkili olan bu değişkenleri, “*yeterince sosyal olmadığını düşünme*” (%= 46,0) ve “*güzel / yakışıklı olmadığını düşünme*” (%= 34) değişkenleri izlemektedir.

Kız öğrenciler, “*diğer insanlardan daha hassas olma*” değişkeni dışında, diğer değişkenlerle ilgili olarak daha fazla bir etki altında kalmaktadırlar. Özellikle, “*yeterince sosyal olmadığını düşünme*” değişkeninde, erkeklerin bir kat fazlası bir yüzdeyle durumlarını açıklamışlardır. Erkek öğrencilerin yüzde 51,9’u “*diğer insanlardan daha hassas olmalarının*” iletişimde kaygı kaynağı olduğunu belirtirken, kız öğrencilerin yaklaşık yüzde 25 fazlasıyla, toplam yüzde 78,3’ü bu değişkenin kaygı düzeylerinde etkili olduğunu söylemişlerdir. “*Güzel / yakışıklı olmadığını düşünme*” değişkeni, öğrencilerin iletişim kaygılarında etkisi daha az olan bir değişkendir. İletişim kaygılarında bu değişkenin etkili olmadığını ifade eden kız öğrencilerin yüzdesi (%= 30,4), erkek öğrencilerin yüzdesinden (%= 48,1) daha yüksek olmakla birlikte; her iki grubun yüzdeleri diğer değişkenlere verilen *hayır* cevabına göre daha yüksektir.

3.5.2. Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, İletişim Kurulanlara İlişkin Bulgular

Alt problemlere bağlı olarak, veri toplama aracında, öğrencilerin iletişim kaygılarında başkaları ile iletişim kurmalarında iletişim kurdukları kişinin

özelliklerinin iletişim kaygılarını nasıl etkilediği sorgulanmıştır. Bu alt probleme ilişkin bulgulara ilişkin veriler Tablo 13’de sıralanmıştır.

Tablo 13. Öğrencilerin İletişim Kaygılarında İletişim Kurulan Kişi Özelliklerinin Etkileri

Etkenler	Cins.	Etki Derecesi						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
İletişim kaygısında, iletişim kurulmasının etkisi	K	21	91,3	-	-	2	8,7	2,83	0,58	48	0,07 0,94
	E	24	88,9	1	3,7	2	7,4	2,81	0,56		
Yaş	K	18	78,3	1	4,3	4	17,4	2,60	0,78	48	0,69 0,49
	E	19	70,4	1	3,7	7	25,9	2,44	0,89		
Cinsiyet	K	16	69,6	2	8,7	5	21,7	2,48	0,84	48	0,13 0,89
	E	19	70,4	1	3,7	7	25,9	2,44	0,89		
Statü	K	20	87,0	1	4,3	2	8,7	2,78	0,60	48	0,46 0,64
	E	24	88,9	2	7,4	1	3,7	2,85	0,46		

* p<0,05

Öğrencilerin yüzde 90,0’ı başkaları ile iletişimlerinde, iletişim kurdukları kişinin özelliklerinin etkisi bulunduğunu açıklamışlardır. Kız öğrencilerin yüzdesi (% = 91,3), erkek öğrencilerin yüzdesinden çok az bir farkla ayrılmaktadır. Yine aynı şekilde, iletişim kaygısında iletişim kurulan kişinin özelliklerinin *bazen* olduğunu ya da *hiç* olmadığını belirten öğrencilerin de yüzdeler yakın değerler olarak bulunmuştur. Genel anlamda öğrencilerinin iletişim kaygılarının ortaya çıkmasında, başkalarının özelliklerinden etkilenme düzeyleri benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde, grubun yüzde 70 ve daha fazlası, iletişim kaygılarında, iletişim kurdukları kişinin yaş, cinsiyet ve statüsünün etkisinin olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin iletişim kaygılarında en fazla etkisi olan özellik, iletişim kurdukları kişinin statüsüdür. Kız ve erkek öğrenciler yaklaşık yüzdelerle olmak üzere, genelde iletişim kurdukları kişinin statüsünün iletişim kaygılarında etkili olduğunu söyleyen grup yüzde 88,0’dır. Statünün iletişim kaygılarında etkili

olmadığını söyleyen grup üye sayısı, erkeklerde sadece 1 (% 3,7), kızlarda ise 2 (% 8,7) kişidir. Erkeklerden iki (% 7,4) ve kızlardan bir (% 4,3) kişi de statünün iletişim kaygısı yaşamalarında *bazen* etkisi olduğunu açıklamışlardır.

Öğrencilerin iletişim kaygı düzeylerinde etkisi olan bir başka değişken, iletişim kurdukları kişinin yaşıdır. Genel olarak öğrencilerin yüzde 74,0'ü *her zaman* şeklinde bir değerlendirmede bulunurlarken; kız öğrencilerin yüzdesi (% 78,3), erkek öğrencilerin yüzdesinden (% 70,4) daha fazla olmuştur. Cinsiyet özelliği bakımından ise, kız ve erkek öğrencilerin iletişim kaygılarında benzer bir dağılımları görülmektedir ve *her zaman* diyenlerin genel yüzdeleri de 70,0'dır. Kız ve erkek öğrencilerin hemen hemen aynı ve yüksek derecede etkilendikleri bir kişi özelliği de iletişim kurulan kişinin statüsüdür. Sadece iki kız (% 8,7) ve bir erkek (% 3,7) öğrencinin *hiç* etkilenediklerini ifade ettikleri "statü" değişkeni; kız öğrencilerin yüzde 4,3'ü ve erkek öğrencilerin yüzde 7,4'ü üzerinde *bazen* etkili olmaktadır. İletişim kurulan kişi özelliklerinin yaratacağı kaygı dereceleri bakımından öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

3.5.3. Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, Öğretmen Özelliklerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin iletişim kaygılarında etkili olan bir başka kişi de, öğretmenleridir. Kız öğrencilerin yüzde 87,0'ı ve erkek öğrencilerin yüzde 77,8'i öğretmenlerini iletişim kaygısı yaşamalarında etkili olan kaynaklardan biri olarak görmekte dirler. Tablo 14'deki verilere genel olarak bakıldığında ise bunun yüzdesinin 82,0 olduğu görülecektir. Toplamda altı (% 12,0) öğrencinin iletişim kaygısının öğretmen özelliklerinden dolayı *bazen* ortaya çıktığını belirttiği bu özellik, üç (% 11,1) erkek öğrencide hiç etki yaratmamaktadır. Kız öğrenciler içinde öğretmen özelliklerinin iletişim kaygısına yol açmadığı öğrenci bulunmamaktadır. 20 (% 87,0) kız öğrenci öğretmenlerini "her zaman" bir iletişim kaygı kaynağı olarak gördüklerini ifade ederlerken; üç (% 13,0) öğrenci de *bazen* etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 14. Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Öğretmen Özelliklerinin Etki Derecesi

Etkenler	Cins.	Etki Derecesi						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
İletişim kaygısında, iletişim kurulmasının etkisi	K	20	87,0	3	13,0	-	-	2,87	0,34	48	1,30 0,20
	E	21	77,8	3	11,1	3	11,1	2,67	0,68		

* p<0,05

Öğrencilerin iletişim kaygılarının ortaya çıkmasında önemli etkisi bulunan öğretmenlerin hangi özelliklerinin bu süreci etkilediğine bakıldığında, öğrenciler üzerinde öğretmenlerin ses tonu, bakışlar, yaş, cinsiyet, kullandığı kelimeler ve uyguladığı öğretim yöntemlerinin etkili olduğu gözlenmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Öğretmenlerin Etkili Olan Özellikleri

Etkenler	Cins.	Endişe Davranışları Sıklığı						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
Ses tonu	K	9	39,1	13	56,5	1	4,3	2,35	0,57	48	1,30 0,20
	E	8	29,6	14	51,9	5	18,5	2,11	0,70		
Bakışı	K	15	65,2	7	30,4	1	4,3	2,61	0,58	48	3,21* 0,00
	E	7	25,9	13	48,1	7	25,9	2,00	0,73		
Yaşı	K	3	13,0	9	39,1	11	47,8	1,65	0,71	48	0,85 0,40
	E	3	11,1	7	25,9	17	63,0	1,48	0,70		
Kullandığı kelimeler	K	9	39,1	14	60,9	-	-	2,39	0,50	48	0,80 0,40
	E	9	33,3	16	59,3	2	7,4	2,26	0,59		
Cinsiyeti	K	10	43,5	7	30,4	6	26,1	2,17	0,83	48	1,77 0,08
	E	5	18,5	11	40,7	11	40,7	1,78	0,75		
Kullandığı öğretim yöntemleri	K	12	52,2	8	34,8	3	13,0	2,39	0,72	48	0,84 0,41
	E	10	37,0	13	48,1	4	14,8	2,22	0,70		

* p<0,05

Özellikle kız öğrenciler üzerinde öğretmenlerin bu özelliklerinin etkisi daha yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin en yüksek ortalamaıyla “her zaman”

etkilendikleri ($\bar{X} = 2,61$) öğretmen davranışı iletişim sürecindeki “öğretmenlerin bakışları” olmuştur. Erkek öğrencilerin daha düşük olan etkilenme derecesi ($\bar{X} = 2,00$) ile kızların etkilenme dereceleri arasındaki ortalama değerleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır [$t_{(48)} = 3,21$ $p < 0,05$].

Diğer öğretmen özelliklerinden etkilenme dereceleri açısından kız ve erkek öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğrencilerin en fazla etkilendikleri bir diğer öğretmen özelliği de “*ses tonu*”dur. Kız öğrencilerin sadece 1 (%4,3)’inin hiç etkilenmediğini belirttiği bu özellik ile ilgili etkilenme derecesi bazen ($\bar{X} = 2,35$) olarak bulunmuştur. Erkek öğrencilerin de *bazen* ($\bar{X} = 2,11$) olarak saptanan etkilenme dereceleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(48)} = 1,30$ $p > 0,05$].

Öğretmenlerin özellikle sınıf içi iletişim sürecinde kullandıkları kelimeler de öğrencilerin iletişim kaygısını arttırmada önemli bir değişkendir. Özellikle kız öğrencilerde, öğretmenin iletişimlerinde kullandıkları kelimeler *her zaman* derecesinde bir iletişim engeli ($\bar{X} = 2,39$) oluşturmaktadır. Aralarında anlamlı fark görülmemekle birlikte [$t_{(48)} = 0,80$, $p > 0,05$], erkek öğrencilerin kaygı düzeyleri daha düşüktür ($\bar{X} = 2,26$).

Yaklaşık ortalama değerlerler, öğrencilerin iletişimlerinde engel oluşturan bir öğretmen davranışı da, öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleridir. Görüşme yapılan 50 öğrenciden yaklaşık yarısı (22 öğrenci) öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve tekniklerinden dolayı bir iletişim zorluğu yaşamaktadır. Erkek öğrencilerin *bazen* ($\bar{X} = 2,22$), kız öğrencilerin ise *her zaman* etkilendiklerini söyledikleri bu özellik bakımından ortaya çıkan fark, anlamlı fark oluşturmamaktadır [$t_{(48)} = 0,84$, $p > 0,05$].

Öğrencilerin en az etkilendikleri bir iletişim engeli ya da iletişim kaygı düzeylerine az etki eden bir etmen olarak gördükleri öğretmen özelliği, “*öğretmenlerin cinsiyeti*” olmuştur. Kız öğrencilerin yüzde 43,5’i öğretmenin cinsiyetini bir iletişim engeli olarak görürken, yüzde 30,4’ü *bazen* ve yüzde 26,1’i de

hiçbir zaman görmemektedir. Her iki öğrenci grubunun *bazen* etkilendikleri bu değişken bakımından da kız öğrencilerle erkek öğrencilerin görüşleri arasında bir farklılaşma ortaya çıkmamıştır [$t_{(48)}= 1,77, p>0,05$].

Yapılan görüşmelerde öğrencilerin bir iletişim engeli olarak gördükleri ve iletişim kaygı düzeyini etkileyen öğretmen özelliklerine ek olarak; 3 öğrenci “Öğretmenimin sınırlı olması beni olumsuz yönde çok etkiliyor”, 2 öğrenci “Bazı öğretmenler çok otoriter ve sert yapıda”, 3 öğrenci “Öğretmenler hakaret dolu, ağır kelimeler kullanıyorlar”, 1 erkek öğrenci de “Bayan öğretmenlerle daha rahat iletişim kuruyorum” ifadelerini kullanmışlardır.

3.5.4. Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, Okul Ortamının Özelliklerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin iletişim kaygılarında okul ortamının etkilerine ilişkin değerlendirmeleri Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Okul Ortamı Etkenlerinin Etki Derecesi Bakımından Dağılımı

Etkenler	Cins.	İletişim Kaygısına Etki Derecesi						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
Okul ortamı	K	7	30,4	3	13,0	13	56,5	1,74	0,91	48	-1,71 0,09
	E	14	51,9	4	14,8	9	33,3	2,18	0,92		
Okul yönetimi baskıcı tutumu	K	6	26,1	3	13,0	14	60,9	1,65	0,88	48	-0,65 0,52
	E	8	29,6	6	22,2	13	48,1	1,81	0,88		
Okul kuralları	K	5	21,7	3	13,0	15	65,2	1,56	0,84	48	-1,78 0,08
	E	10	37,0	7	25,9	10	37,0	2,00	0,88		
Demokratik olmayan tutumlar	K	7	30,4	4	17,4	12	52,2	1,78	0,90	48	-0,69 0,49
	E	11	40,7	4	14,8	12	44,4	1,96	0,93		
Okulda şiddet olaylarının varlığı	K	8	34,8	2	8,7	13	56,5	1,78	0,95	48	-1,73 0,09
	E	13	48,1	7	25,9	7	25,9	2,22	0,85		

* $p<0,05$

Görüşmelerde, iletişime engel teşkil eden boyutlardan biri olarak, okul ortamının etkisi de sorgulanmış; bu boyutun değişkenleri olarak öğrenciler, okul yöneticileri, okul kuralları, demokratik olmayan kurallar ve şiddet olaylarını öne çıkarmışlardır.

Görüşme yapılan ortaöğretim kız öğrencilerinin yarısından fazlası (% 56,5) okul ortamının iletişim kaygısı yaşamalarında *hiç* etkisi bulunmadığını ifade etmişlerdir. Erkek öğrenciler ise tam tersine yüzdelerle (% 51,9) okul ortamının iletişim kaygılarında önemli bir etken olduğu görüşündedirler. Erkek öğrenciler 2,18'lik ortalamayla, kız öğrenciler de 1,74 ortalamayla okul ortamından kaynaklanan nedenlerle *bazen* iletişim kaygısı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. İletişim kaygılarında okul ortamının *bazen* etkili olduğunu, her iki grup yaklaşık yüzdelerle ($\bar{X}_K= 13,0$ ve $\bar{X}_E= 14,8$) belirtmişlerdir.

Öğrenciler, okul ortamındaki iletişim kaygı düzeyini arttırmada “*okul yönetiminin baskıcı tutumu*”, “*okul kuralları*”, “*demokratik olmayan tutumlar*” ve “*okulda gözlenen şiddet*”in önemli değişkenler olduğu görüşündedirler. Öğrencilerin bu değişkenlerle ilgili kaygı derecelendirme ortalamaları *bazen* aralığına düşmekle birlikte; yüzde 25'ten yüzde 50'lere kadar uzanan bir grup bu değişkenlerin “her zaman” iletişim kaygısı yarattığını ifade etmiş olması dikkate değer bir olumsuzluğu ortaya koymaktadır. Kız öğrencilerin okul ortamı ile ilgili ortalamaları erkeklere göre daha düşüktür ve görüşmeler sırasında okulun etkisini de kız öğrenciler pek öne çıkarmamışlardır.

Öğrencilerin en yüksek ortalamalarla, iletişim kaygılarında etkili olduklarını belirttikleri okul ortamı değişkeni “*okulda şiddet olaylarının varlığı*” olmuştur. Özellikle erkek öğrencilerin en yüksek ortalama ($\bar{X} = 2,22$) ile ifade ettikleri bu durum, kız öğrencilerde $\bar{X} = 1,78$ olarak bulunmuştur. Görüşmeler sırasında erkek öğrencilerin bazıları öğrencilerin okulda bıçak, çakı ve tornavida taşıdıklarını belirtmişlerdir.

3.5.5. Öğrencilerin İletişim Kaygı Kaynağı Olarak, Aile Ortamının Özelliklere İlişkin Bulgular

Ortaöğretim kademesindeki kız öğrencilerin yüzde 47,8'i ve erkek öğrencilerinin yüzde 55,6'sı ailesel etmenlerin iletişim kaygılarının oluşmasında etkisinin “hiç” bulunmadığını Tablo 17’de yer alan verilerden görülmektedir. Biraz daha yüksek bir değerle, kız öğrencilerin yüzde 47,8'i, ailesel etmenlerin iletişim kaygılarında “her zaman” etkili olduğunu ifade ederlerken; erkek öğrencilerin yüzde 37,0'si böyle bir etki altında kaldıklarını söylemişlerdir. Kız öğrencilerden biri (% 4,3) ve erkek öğrencilerden ikisi (% 7,4) ise ailesel etkenlerin iletişim kaygılarının ortaya çıkmasında bazen etkili olduğunu belirtmiştir.

Tablo 17. Öğrencilerin İletişim Kaygılarında Ailesel Etkenlerinin Etki Derecesi Bakımından Dağılımı

Etkenler	Cins.	İletişim Kaygısına Etki Derecesi						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
İletişim kurmada ailesel etkenlerin varlığı	K	11	47,8	1	4,3	11	47,8	2,0	1,00	48	0,67 0,51
	E	10	37,0	2	7,4	15	55,6	1,81	0,96		
Ev kurallarının aşırılığı	K	3	13,0	8	34,8	12	52,2	1,61	0,72	48	0,28 0,78
	E	2	7,4	11	40,7	14	51,9	1,56	0,64		
Fikirlere önem verilmemesi	K	5	21,7	9	39,1	9	39,1	1,83	0,78	48	1,69 0,25
	E	2	7,4	12	44,4	14	48,1	1,59	0,64		
İstenenlere itiraz etmemesinin istenmesi	K	8	34,8	13	56,5	2	8,7	2,26	0,62	48	0,97 0,34
	E	8	29,6	13	48,1	6	22,2	2,07	0,73		
Yapılanlardan, söylenenlerden dolayı eleştirilme	K	6	26,1	17	73,9	-	-	2,26	0,45	48	1,01 0,32
	E	6	22,2	18	66,7	3	11,1	2,11	0,58		
Kendini değersiz ve yalnız hissetme	K	5	21,7	14	60,9	4	17,4	2,04	0,64	48	1,84 0,07
	E	1	3,7	18	66,7	8	29,6	1,74	0,52		
Anne babasınca sevilmediğini düşünme	K	1	4,3	6	26,1	16	69,6	1,35	0,57	48	-0,14 0,89
	E	1	3,7	8	29,6	18	66,7	1,37	0,56		

* p< 0,05

Ailesel etkenlerle ilgili olarak öğrencilerin ortalamalarına bakıldığında, kız öğrencilerin kaygı derecesi (% 2,0) erkek öğrencilerininkine (% 1,81) göre daha yüksektir. Ancak, kız ve erkek öğrencilerin iletişim kaygılarında ailesel etkenlerin etkili olmasına ilişkin görüşleri arasında ortaya çıkan fark, anlamlı bir fark değildir [$t_{(48)}=0,67, p>0,05$].

İletişim kaygısında etkili olan ailesel etkenlerin neler olduğuna bakıldığında; öğrenciler bununla ilgili olarak beş etkeni öne çıkarmışlardır. Bunlardan biri olan “*yapılanlardan, söylenenlerden dolayı eleştirilme*” etkeni, kız ve erkek bütün öğrencilerin özellikle öne çıkardıkları ve daha sık yaşadıkları olumsuz bir durumdur. Kız öğrencilerin yaklaşık dörtte biri (% 26,1) ve erkeklerin biraz daha az bir değerle yüzde 22,2’si bu olumsuzluğu *her zaman* yaşamaktadırlar. Kızların geriye kalan yüzde 73,9’luk grubu, böyle bir durumu bazen yaşadıklarını belirtirken, hiç yaşamayan kız öğrenci bulunmamaktadır. Erkeklerden sadece üç kişi (% 11,1) bu olumsuz davranışa maruz kalmazken, 18 erkek öğrenci bazen maruz kalmaktadırlar. Söz konusu değişken ile ilgili olarak, öğrencilerin etkilenme derecesi bakımından kız ve erkek öğrencilerin etkilenme düzeyleri açısından anlamlı bir fark ortaya çıkmamaktadır [$t_{(48)}= 1,01, p>0,05$].

Öğrencilerin aile içinde iletişimlerini etkileyen etmenler arasında en düşük ortalamalarla ifade ettikleri olumsuzluk, “*anne babasının kendisini sevmediğini düşünme*”dir. Sadece birer kız ve erkek öğrencinin “her zaman” böyle bir düşünce içinde oldukları görülmektedir. Görüşme yapılan öğrencilerin dörtte birden biraz fazlası, anne babasının kendisini sevmedikleri konusundaki düşünceleri bazen yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. Kız ve erkek öğrencilerin görüşleri ortalamaları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamaktadır.

Öğrencilerin bazen iletişim kaygısı yaşadıkları diğer iki etken, “*fikirlerine önem verilmemesi*” ve “*kendini değersiz ve yalnız hissetme*”leridir. “*Fikirlerine önem verilmemesi*” kız öğrencilerden beşinde (% 21,7) problem kaynağı olurken, dokuz öğrenci ise böyle bir problemi *hiç* yaşamamaktadır. Erkek öğrenciler bu anlamda bir problemi daha az yaşadıkları frekans değerleri yanında, aritmetik ortalama

değerlerinden de anlaşılmaktadır. Kız öğrencilerin iletişim kaygı derecesi ortalaması *bazen* ($\bar{X} = 1,83$) aralığına düşerken; erkek öğrencilerin kaygı düzeyleri *hiç* ($\bar{X} = 1,59$) aralığında kalmaktadır. Benzer bir dağılım “*kendini değersiz ve yalnız hissetme*” etkeninde de kendisini göstermektedir. Öğrencilerin biraz daha yüksek derecede yaşadıkları bu kaygı durumunda da kız öğrencilerin kaygı düzeyleri ($\bar{X} = 2,04$) erkeklere ($\bar{X} = 1,74$) göre yüksek bulunmuştur. Erkek öğrencilerden sadece biri (% 4,3) “*kendini değersiz ve yalnız hissetme*” duygusunun iletişim kaygısı yaşamada *her zaman* olduğunu ifade ederken; kız öğrencilerden beşinde (% 21,7) böyle bir kaygı durumu bulunduğu saptanmıştır. Kız öğrencilerden dördü (% 17,4), erkek öğrencilerin sekizi (% 29,6) bu etmenin kendilerinde iletişim kaygısına neden olmadığını belirtmişlerdir.

3.6. Öğrencilerin İletişim Kaygılarının Kaynaklarına İlişkin Yorumlar

Öğrencilerin yaşadıkları iletişim kaygısında birçok değişken rol oynamaktadır. Bunlar arasında kişisel özelliklere ilişkin kaygılar öne çıkmaktadır. Öğrenciler boy, kilo fiziksel özelliklerinin iletişimlerinde önemli bir kaygı kaynağı olduğunu vurgulamışlar ve değiştirmek istedikleri yönlerinin de daha çok fiziksel özellikleri olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu yöndeki kaygılarının, fiziksel yapılarında yaşadıkları değişimlerin ve bu değişimin yarattığı belirsizlik durumundan kaynaklandığı söylenebilir. Görüşmeler sırasında, daha çok kız öğrenciler olmakla birlikte, boylarının uzun ya da kısa olması kaygısı onları olumsuz yönde etkilemektedir. Bir diğer yön ise, kendilerini sosyal ilişkiler yönünden yeterli görmemektir. Bu yeterlilik daha çok başkalarının takdirini kazanma ya da dikkat çekme endişesine odaklıdır. Tüm bunlar, öğrencilerin yaşları gereği yaşadıkları biyolojik değişimlerin etkileri olarak görülebilir. Öğrencilerin aileleriyle ve yaşadıkları ortamla ilgili türlü beklentiler içinde olmaları da gençlerin iletişimde yaşadıkları kaygıların kaynaklarına ilişkin bilgiler vermektedir.

Öte yandan, toplumsal kabul görme kaygısına dayanarak, öğrencilerin başkalarının özelliklerinden etkilenmeleri de söz konusudur. İletişim kurdukları

kişinin yaş, cinsiyet ve özellikle statüsü bir iletişim kaygı kaynağı olabilmektedir. Bu kaygı da çoğu kez öğrencileri iletişimden kaçma ya da pasif kalmaya itmektedir.

Öğretmenler de öğrencilerin iletişim kaygılarında önemli değişkenlerden biri olarak görülebilir. Bu kaygıda, öğretmenlerin kullandıkları yöntemler yüksek derecede bir etkiye neden olabilmektedir. Öğretmen anlatımına dayalı öğretim etkinlikleriyle, tehdide dayalı bir anlayışa sahip öğretmenler öğrencilerde kaygı kaynağı olabilmektedir. Kız öğrencilerde öğretmenin bakışları bile her zaman etkili olurken, erkeklerde etkili olma derecesi düşüktür. Diğer öğretmen özelliklerine de bakıldığında, kız öğrencilerin bu özelliklerin etkisi altında daha fazla kaldıkları sonucu ortaya çıkacaktır. Ancak öğretmenin yaşının öğrencilerin iletişim kaygılarına etkisi düşüktür. Dolayısıyla, öğrenciler öğretmenin doğal özelliklerinden çok, iletişim ve öğretmenlik becerilerinden etkilenmektedirler. Görüşmelerde öğretmenlerin kendilerine hakaret içeren davranış ya da sözler sarf etmeleri de, kişilik ve kimlik oluşturma dönemindeki öğrencileri oldukça etkilemektedir.

Okul ortamının erkek öğrencilere üzerindeki etkisi de yüksek bulunmuştur. Kız öğrenciler okul kurallarına uyma, demokratik olmayan tutumlara karşı duruş ve okul yöneticilerinin baskıcı tutumlarından daha az etkilendikleri; erkek öğrencilerin daha fazla bir etkilenme içinde oldukları görülmektedir. Böyle bir sonuç, erkeklere göre kızların aile ve diğer toplumsal ortamlarda gördükleri daha kontrollü olma telkinlerinin etkisiyle oluşmuştur, denilebilir. Erkek öğrenciler ise genel yapıları ve toplumsal yüklemelerle daha reddedici ve karşı koyucu tavır içine girmektedirler.

Okul ortamında kız öğrencilerin etkilenme düzeyi daha düşük iken, aile ortamından erkek öğrencilerin etkilenme düzeyi daha düşük bir görünüm ortaya koymaktadır. Aile ortamında, toplumsal yapıya uygun olarak, kız çocukları daha kontrollü bir anlayış içinde tutulmaktadır. Erkek çocukların ise aile ortamında serbestlik düzeyi daha yüksektir. Kızların içinde buldukları bu ortam, onların kaygı derecelerini de yükseltmektedir. Burada dikkati çeken önemli bir nokta, toplumsal kontrole dayalı değişkenlerin etkisinin yarattığı etkinin yanında, ailesince sevilmediği duygusunun zayıf olması ve iletişim kaygılarını arttırmada düşük etkide kalmasıdır. Aile ortamının genel olumsuzlukları yanında, aile bireylerince

sevildiğinin biliniyor olması, öğrenciler açısından olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

3.7. İletişim Kaygısının Öğrenci Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular

Görüşme yapılan öğrencilerden sadece biri iletişim kaygısı içinde olmasının diğer insanlarla olan iletişimini *hiç* etkilemeyeceğini ifade etmiştir. Diğer öğrenciler, az ya da çok olmak üzere, iletişim kaygılarının, insanlarla ilişkileri ve çalışmalarında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin etkilendiklerini belirttikleri durumlar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Öğrencilerin İletişim Kaygılarının Etkileri

İletişim Kaygısının Etkileri	Cins.	Etki Derecesi						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Pekçok		Orta		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
Akademik başarı	K	5	21,7	17	73,9	1	4,3	2,17	0,49	48	-0,28 ,78
	E	10	37,0	13	48,1	4	14,8	2,22	0,70		
Derslere çalışma performansını	K	7	30,4	16	69,6	-	-	2,30	0,47	48	0,05 0,96
	E	11	40,7	13	48,1	3	11,1	2,29	0,67		
Öğretmenlerle ilişkileri	K	7	30,4	13	56,5	3	13,0	2,17	0,65	48	0,51 0,61
	E	8	29,6	13	48,1	6	22,2	2,07	0,73		
Aile ilişkileri	K	7	30,4	10	43,5	6	26,1	2,04	0,77	48	0,55 0,58
	E	6	22,2	13	48,1	8	29,6	1,92	0,73		
Arkadaş ilişkileri	K	7	30,4	11	47,8	5	21,7	2,09	0,73	48	1,22 0,23
	E	7	25,9	8	29,6	12	44,4	1,81	0,83		
Karşı cinsten arkadaşla ilişkileri	K	11	47,8	8	34,8	4	17,4	2,30	0,76	48	0,37 0,71
	E	12	44,4	9	33,3	6	22,2	2,22	0,80		
Seçeceği mesleği	K	13	56,5	8	34,8	2	8,7	2,48	0,66	48	1,03 0,31
	E	13	48,1	8	29,6	6	22,2	2,26	0,81		

$p>0,05$

Kız öğrencilerin iletişim kaygıları sonucunda en yüksek ortalamayla *pek çok* ($\bar{X}=2,48$) etkilendikleri durum, meslek seçimidir. Erkek öğrencilerin etkilenmelerinin

daha düşük değerle, *orta* ($\bar{X} = 2,26$) derecede olduğu bu ortalamalar arasında cinsiyet bakımından anlamlı bir fark yoktur. Aynı şekilde, diğer değişkenler açısından da öğrencilerin görüşleri arasında cinsiyetler bakımından anlamlı fark bulunmamakta ve kızların etkilenme derecesinin erkeklere göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Erkek öğrencilerin iletişim kaygılarının sonucu olarak, en yüksek derecede etkilendikleri durum ise, “orta” derecede etkilendikleri ($\bar{X} = 2,29$) “derslere çalışma performansı” üzerine olmuştur. Kız öğrencilerin bu özellik bakımından etkilenme düzeyi erkek öğrencilerininkine yakın düzeydedir ($\bar{X} = 2,30$). Kız öğrencilerin üçte bire yakınının ($\bar{X} = 30,4$) ders çalışma performansı üzerinde, kaygı düzeyleri *pek çok*, etkili iken, diğer öğrencilerde orta derecede ($\bar{X} = 69,6$) etkilidir. Hiç etkilenmeyen kız öğrenci ise bulunmamaktadır. Erkek öğrencilerden üçü ($\bar{X} = 11,1$) bu durumun ders çalışma performansını *hiç* etkilemediğini, 13 öğrenci ($\bar{X} = 48,1$) *orta* ve 11 ($\bar{X} = 40,7$) öğrenci de *pek çok* etkilediğini belirtmişlerdir.

Her iki grubun iletişim kaygı düzeyi, “*karşı cinsten arkadaşla ilişkilerde*”, genel arkadaşlık ilişkileri, öğretmenlerle ilişkiler ve aile ilişkilerine göre daha etkili olmaktadır. Kız öğrencilerin yaklaşık yarısı ($\bar{X} = 47,8$) ve erkeklerin biraz daha az bir bölümü ($\bar{X} = 44,4$) iletişim kaygı düzeylerinin “*karşı cinsten arkadaşla ilişkilerde*” *pek çok* etkili olduğunu açıklamışlardır. Durum üzerinde *hiç* etkili olmadığını belirten öğrenci sayısı, erkeklerde altı ($\bar{X} = 22,2$), kız öğrencilerde dört ($\bar{X} = 17,4$) öğrencidir. Kız ($\bar{X} = 34,8$) ve erkek ($\bar{X} = 33,3$) öğrencilerin üçte biri ise *orta* derecede bir etkilenme içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 18’deki veriler iletişim kaygısı yaşanmasının, öğrencilerin akademik başarılarını da önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Kız öğrencilerin büyük bölümünün ($\bar{X} = 73,9$) ve erkek öğrencilerin yaklaşık yarısının *orta* derecede etkilendikleri bu değişken bakımından; *hiç* etkilenmeyen kız öğrenci sayısı bir ($\bar{X} = 4,3$) ve erkek öğrenci sayısı dördür ($\bar{X} = 14,8$).

3.8. İletişim Kaygısının Öğrenci Üzerindeki Etkilerine İlişkin Yorumlar

Öğrencilerin çevresi ile kurduğu iletişim, onların kaygı düzeylerini etkilemekte ve bu iletişim kaygıları, onların yaşamlarını da etki altına almaktadır. Bu etkilenmede kız ve erkek öğrencilerin etkilenme alanları ve derecelerinde bir fark bulunmamaktadır. Yaşanan kaygılar, özellikle öğrencileri meslek seçmeleri, ders çalışma ve performansları üzerinde etkilidir. Ortaya çıkan tablo, öğrencilerin genel olarak iletişim sürecinde yaşadıkları sorunların etkisinde kalarak sergileyebilecekleri başarıların daha altında bir başarıda kaldıklarını göstermektedir. İletişim kaygılarının azaltılması halinde, sergilenecek başarı ve ilişkilerin düzeyi daha üst noktalara taşınabilecektir.

Erkek öğrencilerde daha yüksek olmak üzere, iletişim kaygıları öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini de olumsuz kılmakta, bazen şiddete de yöneltebilmektedir. Bir erkek öğrenci, aile ortamında yaşadığı ilgisizliğin ve diğer olumsuzlukların kendisini saldırgan davranışlara itebileceğini söylemiştir. Öğrencilerin kaygı düzeyinin artması ileride daha olumsuz durumların yaşanmasının tetikleyicisi de olabilecektir.

3.9. Öğrencilerin İletişim Kaygısının Yenilmesine Yönelik Önlemler ve Önerilerine İlişkin Bulgular

Ortaöğretim öğrencileri iletişim kaygısı ve bunun sonucunda bir kısım iletişim engellerini ve iletişim sorunlarını değişik düzeylerde yaşamaktadırlar. Öğrenciler bu sorunları aşmak amacıyla değişik uygulamaları da devreye sokmaktadırlar. Ancak, bazı öğrenciler iletişim sorunlarını aşma konusunda alternatif geliştirememektedirler. Öğrencilerin iletişim kaygı düzeyini azaltmalarına yönelik alternatiflerinin olup olmadığına ilişkin veriler düzenlenerek Tablo 19'da sunulmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin yaklaşık yüzdelerle belirttikleri iletişim engellerini aşmalarına yönelik alternatifleri öğrencilerin yüzde 64,0'ü *her zaman* geliştirmektedir. Sadece iki öğrenci alternatifleri *bazen* geliştirebilirken, 16 öğrenci (% 32,0) *hiçbir zaman* geliştirememektedir.

Tablo 19. İletişim Kaygısını Azaltma Alternatiflerinin Varlığı

Cinsiyet	Alternatiflerin Varolma Derecesi						TOPLAM	
	Her zaman		Bazen		Hiç		f	%
	f	%	f	%	f	%		
Kız	15	65,2	1	4,3	7	30,4	23	46,0
Erkek	17	63,0	1	3,7	9	33,3	27	54,0
TOPLAM	32	64,0	2	4,0	16	32,0	50	100,0

Öğrencilerin geliştirdikleri alternatiflere bakıldığında, kız öğrencilerin alternatifler geliştirme konusunda daha başarılı oldukları söylenebilir. Tablo 21’de yer alan verilere bakıldığında, öğrencilerin *her zaman* geliştirdikleri alternatif, “*tek başına çalışma*” olmaktadır. Kız öğrencilerin yüzde 78,3’ü ve erkek öğrencilerin yüzde 66,7’si iletişim kaygısının yaratacağı olumsuzluklardan kurtulmak için bu yola başvurumaktadırlar. Her iki öğrenci grubundan dörder öğrenci ($\bar{X}_K = 17,4$ ve $\bar{X}_E = 14,8$) de *bazen* bu alternatifi kullandıklarını söylemişlerdir. Bu alternatifte ilişkin öğrenci görüşlerinde olduğu gibi, diğer alternatiflerle ilgili olarak da öğrenci görüşleri arasında anlamlı bir fark oluşmamıştır.

Tablo 20. Öğrencilerin İletişim Kaygılarını Azaltmalarında Geliştirdikleri Alternatifler ve Sıklık Derecesi

Alternatifler	Cins.	Alternatiflerin Sıklık Derecesi						\bar{X}	s.s.	sd	t
		Her zaman		Bazen		Hiç					
		f	%	f	%	f	%				
İnsanlarla iletişim kurmak yerine kitap okuma, tv seyretme	K	7	30,4	12	52,2	4	17,4	2,13	0,69	48	1,45 ,15
	E	4	14,8	15	55,6	8	29,6	1,85	0,66		
Tek başına çalışma	K	18	78,3	4	17,4	1	4,3	2,74	0,54	48	1,31 ,20
	E	18	66,7	4	14,8	5	18,5	2,48	0,80		
Yeni biriyle tanışmaktan kaçınma	K	4	17,4	12	52,2	7	30,4	1,87	0,69	48	1,41 ,17
	E	3	11,1	10	37,0	14	51,9	1,59	0,69		

p>0,05

Öğrencilerin tek başına çalışmak dışında geliştirdikleri alternatiflerden biri de “*insanlarla iletişim kurmak yerine, kitap okuma ve televizyon seyretme*” yoluna gitmeleridir. Kız ve erkek öğrencilerin yarısından biraz fazlasının (%_K 52,2 ve %_E

55,6) *bazen* başvurdukları bu alternatif davranış; kız öğrencilerin yüzde 30,4'ü ve erkek öğrencilerin yüzde 14,8'i tarafından *her zaman* başvuru olan bir yoldur.

Diğer bir alternatif olarak da öğrenciler, “*yeni insanlarla iletişimden kaçınmayı*” bir yol olarak görmektedirler. Ancak, bu uygulamaya öğrenciler bazen başvurumaktadırlar. Kız öğrencilerin sadece dördü (%17,4) ve erkeklerin üçünün (% 11,1) seçenek olarak kullandığı kaçma davranışını; kız öğrencilerin yüzde 52,2's ve erkek öğrencilerin yüzde 37,0'si bazen sergilemektedir. Erkek öğrencilerin yarısından fazlası (% 51,9) ve kızların üçte bire yakını (% 30,4) ise böyle bir davranış içinde *hiçbir zaman* bulunmamaktadırlar.

Bu bulgulara ek olarak görüşmeler sırasında öğrencilerin bazıları iletişimde endişe düzeylerini azaltmak için zaman zaman başka yollara da başvurduklarını belirtmişlerdir. Bunlar arasından; 8 öğrenci “*İletişimden kaçırım, bulunduğum ortamı terk ederim*”, 3 öğrenci “*Yalnız kalmayı tercih ederim*”, 3 öğrenci “*Belli etmemeye, daha sakin olmaya çalışırım*”, 2 öğrenci “*Futbol oynarım*”, 2 öğrenci “*Arkadaşlarımla konuşurum*”, 2 öğrenci “*Basketbol oynarım*”, 2 öğrenci “*Konuyu değiştirmeye çalışırım*”, 1 öğrenci “*Ailemle daha az birlikte olurum*”, 1 öğrenci “*Hata yapmamak ya da yanlış bir şey söylememek için söyleyeceğim cümleyi önceden içimden tekrarlarım*”, 1 öğrenci “*Arkadaşlıklarında çok seçici olurum*”, 1 öğrenci “*Önce başkalarının iletişime geçmesini beklerim*”, 1 öğrenci “*Müzik dinlerim*”, 1 öğrenci de “*Şiddete başvururum*” diyerek iletişimde endişeli oldukları durumlarda yaptıkları davranışları ifade etmektedirler.

Öğrencilere, görüşmeler sırasında “*iletişim kaygısının etkisini azaltabilecekleri veya yenebileceklerini düşünüp düşünmedikleri*” de sorulmuştur. Tablo 21'de yer alan değerler irdelendiğinde, öğrencilerin farklı durum ve düzeylerde yaşadıkları iletişim kaygılarını yenebilecek kararlılık içinde oldukları söylenebilir. Erkek öğrencilerin engelleri aşma konusundaki düşünceleri kız öğrencilere ($\bar{X} = 2,37$) göre daha kuvvetlidir ($\bar{X} = 2,48$). Ancak bu konudaki görüşleri arasında anlamlı bir fark yoktur [$t_{(48)} = 0,88, p > 0,05$].

Tablo 21. İletişim Kaygılarını Azaltmalarına İlişkin Görüşleri

Cins.	Her zaman		Bazen		Hiç		\bar{X}	s.s.	sd	t
	f	%	f	%	f	%				
K	18	78,3	1	4,3	4	17,4	2,37	0,53	48	0,88
E	22	81,5	2	7,4	3	11,1	2,48	0,51		0,54

p>0,05

Erkek öğrencilerin yüzde 81,5'i iletişim kaygısını azaltmada *her zaman* başarılı olabileceklerini ifade ederken; kız öğrenciler de biraz daha düşük bir yüzde ile (% 78,3) kaygılarını azaltmada başarılı olabileceklerini belirtmişlerdir. Erkek öğrencilerden üç (% 11,1) ve kız öğrencilerden dördü (% 17,4) iletişim kaygısını azaltma ya da yenme konusunda *hiç* başarılı olamayacaklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin iletişim kaygılarını aşma konusundaki olumlu yaklaşımları yüksek bulunmuştur. Bu engelleri aşma konusunda nasıl bir yol izleyecekleri ile ilgili olarak da nasıl bir yol izleyeceklerine ilişkin sayısal veriler, aşağıdaki Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. Öğrencilerin İletim Kaygısını Azaltma Yolları

İletişim Kaygısının Etkileri	Cins.	Her zaman		Bazen		Hiç		\bar{X}	s.s.	sd	t
		f	%	f	%	f	%				
İletişimden kaçma	K	2	8,7	5	21,7	16	69,6	1,39	0,65	48	-0,26
	E	4	14,8	4	14,8	19	70,4	1,44	0,75		0,79
Kendi kendine yenme çabası	K	12	52,2	7	30,4	4	17,4	2,35	0,78	48	0,46
	E	9	33,3	16	59,3	2	7,4	2,26	0,59		0,65
Psikolojik destek alma	K	6	26,1	11	47,8	6	26,1	2,00	0,74	48	0,49
	E	8	29,6	8	29,6	11	40,7	1,89	0,85		0,63
Öğretmen yardımıyla	K	8	34,8	7	30,4	8	34,8	2,00	0,85	48	0,34
	E	5	18,5	15	55,6	7	25,9	1,92	0,68		,73
Arkadaş yardımıyla	K	8	34,8	11	47,8	4	17,4	2,17	0,72	48	0,63
	E	9	33,3	10	37,0	8	29,6	2,04	0,81		,53
Aile desteği ile	K	13	56,5	6	26,1	4	17,4	2,39	0,78	48	0,40
	E	16	59,3	10	37,0	1	3,7	2,56	0,58		,41

Öğrencilerin iletişim kaygısı yaşadıklarında, bunu aşmaya yönelik olarak dışarıdan profesyonel destek almak yerine, daha çok “*kendi kendine aşma çabası*” içine girdikleri söylenebilir. Kız öğrencilerin yarısından fazlası (% 52,2), erkek öğrencilerin de üçte biri (% 33,3) bu yola *her zaman* başvurduklarını ifade etmişlerdir. Erkek öğrencilerin yüzde 59,3’ü kendi kendine aşma çabasına *bazen* girmektedir ve kızlarla ters bir yaklaşım sergilemektedirler.

Öğrenciler en fazla dış desteği ailesinden almaktadırlar. Kız ve erkek öğrencilerin *her zaman* aralığına denk düşecek ortalamalarla ($\bar{X}_K= 2,39$ ve $\bar{X}_E= 2,56$) belirttikleri bu yardım kaynağı, öğrencilerin aile içi ilişkilerinin ve bağlarının kuvvetinin de bir göstergesidir. Erkek öğrencilerin, aralarında anlamlı fark olmamakla birlikte, aile ile iletişim ve yardım alma dereceleri kızlara göre daha yüksektir. Bu dağılımda ortaya konulan bir durum da kız öğrencilerden dördünün (% 17,4) ve erkeklerden sadece birinin (% 3,7) ailesiyle bu yönde bir iletişime *hiç* girmemiş olmalarıdır.

3.10. Öğrencilerin İletişim Kaygısının Yenilmesine Yönelik Önlemler ve Önerilerine İlişkin Yorumlar

Öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi, iletişimde yaşadıkları kaygıdan kurtulmak için alternatifler geliştirebildiklerini ifade etmektedirler. Ancak, geliştirilen alternatiflere bakıldığında, bunların iletişimi sürdürmekten çok, iletişimden kaçınma şeklinde seçenekler olduğu görülmektedir. Böyle bir seçenek geliştirilmesi, kaygı düzeyini azaltmadan çok, erteleme ya da uzak durma olarak değerlendirilebilir.

Öğrencilerin kaygı düzeyini azaltmaya yönelik çabaları da, sorunu sağlıklı bir şekilde çözmekten uzak görünmektedir. Öğrencilerin psikolojik destek alma yönündeki düşüncelerinin zayıflığı, bunun en önemli göstergesidir. Çünkü aile ya da arkadaşlardan alınacak yardım, profesyonel bir yardım olmayacağından, sorunun çözülememesi veya yeni sorunların ortaya çıkmasının nedeni de olabilecektir. Öğrenci görüşmelerinde, öğrencilerin rehberlik servisini ziyaret etme yönünde bir düşünce taşımada zayıf kaldıkları gözlenmiştir. Ancak en fazla iletişim sorununu

aileleriyle yaşadıklarını belirtmelerine rağmen, ailenin gençler için halen önemli bir paylaşım ortamı olması sevindirici bir durumdur.

BÖLÜM IV

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışmada ulaşılan bulgular ve sonuçlardan hareketle ulaşılan sonuçlara, uygulamaya ve yeni araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuçlar

Öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilere dayalı bulgular ve yorumlardan ulaşılan sonuçlar şöyledir:

1. Öğrencilerin görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri yanıtlar ve yaptıkları açıklamalardan, kız öğrencilerin iletişim kaygı ve endişe dereceleri, hemen tüm alanlarda erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Buna karşılık, iletişim kaygısının yaratacağı sorunlarla başetme konusunda erkeklere göre daha fazla alternatifler geliştirmektedirler.

2. Kız ve erkek öğrencilerin başkalarıyla iletişim kurma kolaylık dereceleri aynı ortalama ile "bazen" aralığındadır. Ancak iletişimlerini herkesle değil, belirli kişilerle kurmaktadır. Öğrenciler iletişim kurmada seçici bir davranış sergilemektedirler.

3. Kız ve erkek, her iki öğrenci grubunun iletişim kurmada en fazla zorluk yaşadığı kişiler, aile bireyleridir. Öğrencilerin yaklaşık beşte biri ailesiyle iletişim zorluğu yaşamaktadır. Sadece anne ya da sadece babasıyla iletişim zorluğu yaşayanlar da düşünülürse, bu oran, üçte bire kadar çıkmaktadır. Sadece anne ya da sadece babasıyla iletişim kurma sorunu yaşayanlara bakıldığında; kız öğrencilerin babaları, erkek öğrencilerin de anneleri ile sorunlarının daha fazla olduğu söylenebilir. Aile dışında öğrencilerin en fazla iletişim kurma zorluğu yaşadığı grup, öğretmenleridir ve bu zorluk kız öğrencilerde daha fazla görülmektedir.

4. Öğrencilerin yaşantı alanına girenlerle yaşadıkları iletişim zorluğunda en çok etkili olan konuların başında dersler gelmektedir. Erkek öğrencilerin yarısında görülen bu sorun, kız öğrencilerden daha yüksek bir yüzdededir. Diğer taraftan, kız öğrenciler de aileleriyle, karşı cinsten arkadaşlarıyla ilişkileri konusunda erkeklere göre daha fazla bir sorun yaşamaktadırlar.

6. İletişim sürecinde endişeye kapıldıklarında, öğrencilerin yaşadıkları fiziksel nitelikte davranış değişiklikleri kız öğrencilerde daha fazla görülmektedir. Özellikle kız ve erkek, her iki grupta daha fazla görülen davranış; ne söyleyeceğini şaşırma, kekeleyebilir. Bunu, iletişim kurarken göz göze gelmekten kaçınma davranışı izlemektedir.

7. Öğrencilerinin öğretmenlerle iletişim kurduklarında, özellikle kız öğrencilerin en fazla yaşadıkları arkadaşları önünde küçük düşme korkusu yanında; sıkıntı ya da sorunlarını öğretmenlerine anlatamama korkusu da öne çıkmaktadır. Bu korkular, öğretmenlerin öğrencileriyle iletişime kapalı olduklarının ve empatik yaklaşım sergileyemediklerinin ifadesidir.

8. Okul eğitim ortamları, öğrencilerin topluluklar karşısında konuşma yapma becerilerinin geliştirilmesine uygun değildir ya da bu yönde becerilerin geliştirilmesine uygun kullanılmamaktadır. Okul sosyal etkinliklerinde öğrenciler, grup ya da topluluklar karşısında kendilerini ifade etme olanağı bulamadıklarından, "konuşmaktan kaçınma" ve "başarısızlık endişesi" daha yüksek derecede yaşamaktadırlar. Öğrencilerin en yüksek ortalamalarla ifade ettikleri iletişim kaygı düzeyleri, okul sosyal etkinlikleri ile ilgili bulunanlar olmuştur.

9. Öğrencilerin kişilerarası iletişimlerinde yöneldikleri davranış, genellikle pasif kalma biçiminde olmaktadır. Öğrencilerin kişilerle iletişimlerinin sınırlılığında öne çıkan diğer iki değişken de "*arkadaşları arasında popüler olmadığını düşünme*" ve "*insanların iletişim sürecinde kendisini yönlendirmeleri*"dir. Sözkonusu iletişim engelleri öğrencilerin kişilerarası iletişimlerinde "bazen" yaşadıkları bir durumdur.

10. Kız ve erkek öğrencilerin yaklaşık yüzdelerle, en fazla iletişim kurma yaşadıkları kişiler aile bireyleridir. Aile bireylerini Öte yandan, erkek öğrencilerden

anneleriyle iletişim kurma zorluğunu yaşayanlar, kız öğrencilere göre daha fazladır. Öğrencilerin yüzde 14'ü de öğretmenleriyle iletişim kurma zorluğu içindedirler.

11. Erkek öğrenciler öğretmenleriyle iletişimlerinde, arkadaşları önünde küçük düşürülme korkusunu *bazen* yaşarlarken, kız öğrencilerde bu kaygı *her zaman* yaşanmaktadır. Ayrıca kız öğrenciler sıkıntı ve sorunlarını öğretmenleriyle paylaşmada, erkeklere göre daha yüksek derecede bir zorluk içindedirler.

12. İletişim engelleriyle karşı karşıya kaldıklarında kız öğrenciler daha çok “pasif kalma” yönünde bir davranışa girerlerken; erkek öğrenciler daha çok “arkadaşları arasında popüler olmadığını düşünme” ve “insanlarca yönlendirildiği” duygusuna kapılmaktadırlar Bu özellikler kız öğrencilerde de yaklaşık değerler olarak görünmektedir. Kızların iletişim engelleri genel olarak da erkeklerden fazladır.

13. Öğrenciler iletişim kaygılarında kişisel olarak daha çok boy, kilo ve yakışıklı / güzel olma gibi fiziksel özelliklerinin etkili olduğunu ortaya koyarlarken, kızlarda “yeterince sosyal olamama” kaygısı da öne çıkmaktadır. Öğrenciler, iletişim kurdukları kişilerin statülerinden de *her zaman* etkilenmektedirler. Öğretmenlerinin ise kişisel özelliklerinden ziyade, öğretmenlik yeterlikleri iletişim kaygılarında bir etmen olarak öne çıkmaktadır. Aile ortamı ise kız öğrenciler üzerinde daha yüksek bir etkiye sahipken; erkek öğrencilerde okul ortamının etkisi yüksektir.

14. İletişim kaygılarına yönelik olarak öğrencilerin geliştirdiği alternatifler, soruna çözüm bulmaktan çok, sorundan kaçma yönünde alternatiflerdir. Öğrencilerin yaşadıkları iletişim kaygısı onların seçecekleri meslekleri, okulda ders çalışma performansları ve akademik başarıları üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bunun yanında, söz konusu kaygılar öğretmenleri ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini de önemli ölçüde etkilemektedir.

15. Öğrenciler iletişim kaygılarıyla baş edebilecekleri yönünde bir düşünce içindedirler. Ancak dışarıdan destek almaları aile, arkadaş ya da öğretmen desteği ile sınırlı kalmaktadır. Öğrencilerin profesyonel anlamda psikolojik yardım alma düzeylerinin ve isteklerinin düşük olması, ileride bir kısım başka sorunların

çıkmasına da neden olabilecektir. Diğer taraftan, kız öğrencilerin öğretmen yardımına daha az başvurmaları, öğretmen öğrenci ilişkilerinin gözden geçirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

4.2. Öneriler

Çalışma bulgu ve sonuçları, uygulama ve araştırmacılara yönelik bazı önerilerin geliştirilmesini olanaklı kılmıştır.

Çalışmadan çıkan sonuçlara dayalı olarak uygulayıcılara ilişkin öneriler şunlardır:

1. Öğrencilerin iletişim kaygılarını yaşamaları olağandır. Önemli olan bunun yönetilmesi sorunudur. Bu anlamda, öncelikle öğrencilere yönelik profesyonel yardım sağlayacak okul rehberlik birimlerinin güçlendirilmesi ya da kadrosu bulunmayan okulların rehber öğretmenlerle kadrolanmasıdır. Ayrıca öğrencilerin bu servislerden hizmet alma konusunda yönlendirilmesi ve bunun ihtiyaç olarak hissettirilmesi de okul yönetimlerine düşen bir görevdir.

2. Öğrencilere okul ortamlarında sağlanan olanaklar sınırlıdır. Öğrencilere, kendilerini ifade edebilecekleri ve sosyal etkinlikler düzenleyip katılabilecekleri ortamların hazırlanması büyük önem taşımaktadır. Okulda öğretim etkinlikleri sadece sınıf içiyle sınırlı kalmamalı; okulun her yeri hatta okul çevresi bir öğretim ortamı olarak kullanılabilir.

Bunun yanında, öğretmenlerin öğretim sürecinde seçip kullanacakları yöntem ve tekniklerin öğrenci katılımını sağlayacak; onların arkadaşları ve öğretmenleriyle daha fazla iletişim kurmalarını ve etkileşmelerini sağlayacak işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşımı, proje tabanlı öğrenme ve tartışma yöntemlerine dayandırılması gerekir.

3. Öğrencilerin önemli yakınma konuları başında, anne babaları ile sağlıklı iletişim kuramamaları, ailelerinin kendilerini anlayamaması, hatta kuşak çatışmalarını yaşamaları gelmektedir. Anne babaların, çocuklarının devam ettiği

okulların olanakları ve katkılarıyla düzenlenecek, “gençlerle iletişim” konulu eğitim çalışmalarına katılımlarının sağlanmasının yararı büyük olacaktır. Benzer eğitim çalışmalarının öğretmenlere yönelik olarak düzenlenmesinde de yarar vardır. Öğretmenler, bunun yanında “öğretimde yeni yaklaşımlar” ve öğrenciyi etkileşim ortamına sokacak öğretim uygulamaları konulu eğitimlere alınmalıdırlar.

4. Her türden ortaöğretim kurumlarının öğretim programlarına, “Etkili İletişim Becerileri ve Empati” içerikli derslerin konulmasında yarar vardır. Ayrıca tüm derslerin bu yeterlikleri kazandıracak şekilde yürütülmesi de gereklidir.

Öğrencilerin iletişim kaygılarına sınırlı bir alanda ve yapıda ışık tutmaya çalışan bu araştırma değişik boyut, kapsam ve desenlemelerle, ileriki süreçlerde de ele alınacaktır. Bu çalışmayla, araştırmacılara yönelik olarak geliştirilmiş öneriler şunlardır:

1. Bu çalışma, 50 öğrencilik sınırlı bir grup ile yapılandırılmış görüşmeye dayalı, olarak düzenlenmiştir. Amaçlarına bağlı olarak durum saptamaya dayalı bir yapıdadır. Üzerinde fazla çalışmanın yapılmadığı bu konu, son zamanlarda artış gösteren okullarda şiddet olayları ile biraz daha önem kazanmıştır. Araştırmacılar, konu ile ilgili olarak, daha büyük gruplarla nicel; sınırlı gruplarla daha derinlemesine nitel araştırmalar yapabilirler.

2. Çalışmada, iletişim kaygılarında etkili olan durumlarda öne çıkan etmenler aile ortamı, anne babalar, okul ortamı ve öğretmenlerle iletişimlerdir. Bu etmenlerin her biri üzerine daha ayrıntılı olarak çalışılabilir. Öğrencilerin, iletişim kaygılarında etkili olduğunu ifade ettikleri etmenlerin nasıl bir etkisinin bulunduğu araştırma konusu yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Kamile Ün
1992 **Çağdaş Öğretim.** Malatya
- ADA, Sefer ve Münevver Ölçüm ÇETİN
2002 **Disiplin Nedir?** 1.Baskı.Ankara:Nobel Yayın Dağıtım
- ADLER, Alfred
1994 **İnsan Tabiatını Tanıma.**(Çev. Ayda Yörükkan).Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları
- AKAR, İlhan
2003 **Sınıf Yönetimi. Ed.** Zeki Kaya.3.Baskı.Ankara:Pegem A Yayıncılık
- AKYOL, Aysel Köksal
2003 "Aile ve Okulda İletişim:Anne- Baba- Çocuk İlişkisi" **Bilim ve Akıl
Aydınlığında Dergisi.**
- ALİSİNANOĞLU, Fatma, İlkay ULUTAŞ
2000 "Çocuklarda Kaygı ve Bunu Etkileyen Etmenler" **Milli Eğitim
Dergisi.** sayı:145. s:15-19
- AMERİKAN PSİKİYATRİ BİRLİĞİ
2001 **Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı (DSM-IV-TR).**(Çev, Ertuğrul
Koroğlu) 2.Baskı Hekim Yayın Birliği
- ARKIŞ, Nurdoğan
2004 **Gene Annem Geldi Bütün Günüm Mahvoldu: İletişim Bilincinin
Temel İlkeleri.**İstanbul:Remzi Kitabevi

ASLAN, Halime ve Nazan ALPARSLAN

- 1999 "Çocuk ve Ergenlerdeki Korkularla, Kaygı İle Depresyon Düzeyleri ve Fiziksel Kötüye Kullanım Arasındaki İlişki" **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, sayı:6(2)

AYDIN, Ayhan

- 1998 **Sınıf Yönetimi**. Ankara: Anı Yayıncılık

AYDOĞDU, Hamza

- 2002 **Başarımın Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları**. İstanbul: Işık Yayınları

BACANLI, Hasan

- 1999 "Kaygının Kaynakları" **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. sayı:17

BAŞAR, Hüseyin

- 2001 **Sınıf Yönetimi**.5.Baskı Ankara: Pegem Yayıncılık

BAŞARAN, İbrahim Ethem

- 1996 **Eğitim Yönetimi**.5.Basım Ankara

BALTAŞ, Acar ve Zuhal BALTAŞ

- 1997 **Bedenin Dili**. 14.Basım İstanbul: Remzi Kitabevi

BEATY, Michael J., BEATY, P.,J.

- 2001 "Interpersonal Communication Anxiety" **Theory Into Practice**. 76,368-372

BİLEN, Mürüvvet

- 1983 **Sağlıklı İnsan İlişkileri**. Ankara: Sistem Ofset

BORZİ, Mark G., TİMOTHY H. Mills

- 2001 " Communication Apprehension in Upper Level Accounting Students: An Assessment of Skill Development" **Journal of for Business.** Marc/April

BURKOVİK, Yıldız

- 2005 **Sosyal Fobi.** 3.Baskı İstanbul: Timaş Yayınları Psikoloji Dizisi

BURSALIOĞLU, Ziya

- 1994 **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış.** 9.Baskı
Ankara: Pegem Yayıncılık

CELEP, Cevat

- 2002 "Ortaöğretim Öğrencilerinin Psikolojik ve Akademik Gereksinmelerini Karşılama ile Sınıf İçi Öğrenci Dönütleri" **Eğitim Araştırmaları Dergisi.** sayı:9: 24-40

CÜCELOĞLU, Doğan

- 1996 **İçimizdeki Biz "Kalite Bilincinin Temeli"**. 11. Baskı İstanbul: Sistem Yayıncılık

CÜCELOĞLU, Doğan

- 1997 **Yeniden İnsan İnsana.** İstanbul: Remzi Kitabevi

CÜCELOĞLU, Doğan

- 1997 **İnsan ve Davranışı.** 7.Basım İstanbul: Remzi Kitabevi

ÇAĞDAŞ.A. ve Z.SEÇER

- 2002 **Çocuk ve Ergende Sosyal Ahlak Gelişimi.** 1.Baskı Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

ÇAKMAK, Özlem ve Murat HAVEDENLİ

- 2005 "Eğitim ve Fen-Edebiyat Fakülteleri Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**.cilt:4 sayı:14

ÇELİK, Vehbi

- 2003 **Sınıf Yönetimi**. 2.Baskı Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

ÇİNGİR, Şakir

- 2004 "Okulda Etkili Öğretmen Öğrenci İlişkisinin Yönetimi" **Milli Eğitim Dergisi**. sayı:161

DAĞ, İhsan

- 1999 "Psikolojinin Işığında Kaygı" **Doğu Batı Düşünce Dergisi**.3.Baskı Ankara: Doğu Batı Yayınları.sayı:6:179-187

DEMİREL, Özcan

- 1996 **Genel Öğretim Metodları**. Ankara: Usem Yayınları

DİLMAÇ, Bülent

- 2004 **Sınıf Yönetimi**. Ed.Musa GÜRSEL, Hakan SARI,Bülent DİLMAÇ Konya:Eğitim Kitabevi Yayınları

DİLSİZ, Ahmet ve Mehmet Z. Sungur

- 1996 "Sosyal Fobinin Farmakolojik Tedavisi"**3P Dergisi**. sayı:4(Ek.1)

DÖKMEN, Üstün

- 2005 **İletişim Çatışmaları ve Empati (Sanatta ve Günlük Yaşamda)**. 32.Basım.İstanbul:Sistem Yayıncılık

DUMAN, Banu,Zeynep Y. DEDE, Akın ERYÜREKLİ

2003 "Her şey İletişimle Başlar" **Bilim ve Aklın Aydınlığında Dergisi.**
sayı:36

ELIAS, Rafık Z.

1999 "An Examination of Nontraditional Accounting Students
Communication Apprehension and Ambiguity Tolerance"**Journal
of Education for Business** v75 no1 p38-41

ERGİN, Akif

1998 **Öğretim Teknolojisi İletişim.** 2.Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık

ERSEVER,G.Oya

1988 "Psikolojik Danışmada İletişimi Engelleyen ve Kolaylaştıran
Unsurlar" **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** Cilt:3
Sayı:1: 183-187

EROĞLU, Feyzullah

2000 **Davranış Bilimleri.** 5.Baskı. İstanbul: Beta Yayınları

EROL ,Neşe ve Özgür, ÖNER

1999 "Anksiyeteye Yeni Bakışlar" **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı
Dergisi.** 6(1) S: 52-60.

FREEDMAN J.L.,D.O.SEARS,J.M.CARLSMITH

1998 **Sosyal Psikoloji.** (Çev.Ali Dönmez),3.Baskı Ankara:İmge Kitabevi

GEÇTAN, Engin

1995 **İnsan Olmak.** 16. Basım İstanbul: Remzi Kitabevi

GEÇTAN,Engin

1981 **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar.** Ankara: Maya Yayınları

GENÇÖZ ,Tülin

1998 "Korku: Sebepleri Sonuçları ve Başetme Yolları" **Kriz Dergisi.** Sayı:6. S: 9-16

GORDON, Thomas

2005 **E.Ö.E. Etkili Öğretmenlik Eğitimi.** (Çev, Emel Aksoy) 18. Baskı İstanbul: Sistem Yayıncılık

GÖKA, E. ve B.CİNEMRE

1996 "Betimsel Özellikleri ve Tanımlama Sorunlarıyla Sosyal Fobi" **3P Dergisi.** Cilt:4 ek sayı:1(7-10)

GÜLTEKİN, Filiz

2000 "Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarının Kimlik Gelişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi" **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.**cilt:14 sayı:1

HORNEY, K.Karen

1997 **Günümüzün Nevrotik İnsanı.**(Çev. A.Erdem Bagatur). İstanbul Mert Yayıncılık

JERSILD, Arthur T.

2005 **Öğretmenin Kendisiyle Yüzleştiği An.**1.Basım İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları

KAPTAN, Saim

1993 **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri.** Ankara

KARACAN, Elvan

2000 "Çocuklarda Kekemelik ve Diğer İletişim Bozuklukları" **Psikiyatri Dünyası Dergisi**.sayı:4,18-21

KARACAN, Elvan,Selahattin Şenol, Şahnur Şener

1996 "Çocukluk ve Ergenlik Çağında Sosyal Fobi"**3P Dergisi**.4(E.1)

KASATURA, İlkay

1997 **Kişilik ve Özgüven**. Psikoloji Dizisi.İstanbul: Evrim Yayınevi

KILIÇCI, Yadigar

1992 **Okulda Ruh Sağlığı**. 2.Baskı.Ankara: Anı Yayıncılık

KOÇAK, Azra

2001 **Sosyal Kaygıyla Başa Programının Lise Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeylerine Etkisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi

KÖKER, S.,A.EVRENGÖL ve S.CANAT

1994 "Ergenlerin Ana Babaları İle İletişimlerini Algılama Düzeyleri"
Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.s:1(2)

KÖKNEL,Özcan

1998 **Zorlanan İnsan “Kaygı Çağında Stres”**. 4.Basım.İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi

KÖKNEL, Özcan

1997 **İnsanı Anlamak**. 7.Basım.İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

KÖKNEL, Özcan

2000 **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**. 15. Basım.İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi

KULAKSIZOĞLU, Adnan

2004 **Ergenlik Psikolojisi**. 6.Basım İstanbul: Remzi Kitabevi

KUZU, Tülay Sarar

2003 "Eğitim Öğretim Ortamında Etkili Sözel İletişim" **Milli Eğitim Dergisi**. sayı:158

KÜÇÜKAHMET, Leyla

1994 **Öğretim İlke ve Yöntemleri**. 5.Baskı Ankara: Gazi Büro Kitabevi

KÜÇÜKAHMET, Leyla

2004 **Sınıf Yönetimi**.6.Basım Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

LAUSTER, Peter

1996 **Kendine Güven** (Çev. Nurettin YILDIRAN). 2. Basım Ankara: Doruk Yayıncılık

LEARY, Mark R., NEZLEK, J.B., DOWNS, D., RADFORD-DAVENPORD, J., MARTIN J. ve McMULLEN, A.

1994 "Self-Presentation in Everday Interactions: Effects of Target Familiarity and Gender Composition" **Journal of Personality and Social Psychology**, **67**, 664-673.

MİLLER, Jeffrey A.

2002 **Çocuklarda Depresyon**.(Çev, Müjde Işık) İstanbul:Özgür Yayınları

NIJHAWAN, H. K.

1972 **Anxiety in School Children**.Department of Psychology Panjab University.Chandigarh Wiley Eastern Private Limited. New Delhi

ÖY, Belma., Ruhan İLGEN., Aydan EKMEKÇİ., Münire TÜRKMEN., Nuray YILMAZ.,Nuray BAŞOĞLU.

1995 "Çocuklar için Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterinin İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerine Uygulanması" **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.** 2(2)76-81

ÖZ, İlkin

1997 **Çocukta Uyum ve Davranış Bozuklukları.** 3.Basım Ankara : Kök Yayıncılık

ÖZ, İlkin

2000 **Çocuk ve İletişim.** 3.Basım Ankara: Kök Yayıncılık

ÖZBEK, Ferhat

2001 "Kişilerarası İletişim" **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi.**cilt:3, sayı:2

ÖZDEMİR, Servet

2001 **Eğitimde Örgütsel Yenileşme.** 5. Baskı Ankara: Pegem Yayıncılık

ÖZER, A.Kadir

2002 **Kaygı.** 1.Basım İstanbul: Sistem Yayıncılık

ÖZER, Yener

1989 **İlköğretimde İletişim.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem

1998 **Bireyi Tanıma Teknikleri.** Ankara: PDREM Yayınları

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem

2001 **Ailede İletişim ve Yaşam.** Ankara: PDREM Yayınları

ÖZGÜVEN, Halise Devrimci ve Mehmet Zihni SUNGUR

1998 "Sosyal Fobi" **Türk Psikiyatri Dergisi**.sayı:9(2):128-138

ÖZTÜRK, Abdulkadir

2004 **Sosyal Kaygıya İlişkin Kendini Sunma Modeli**,(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara:Gazi Üniversitesi

ÖZTÜRK, Mücahit. Ümran TÜZÜN

2000 "Kekeme Çocuklarda Sosyal Fobi" **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**.7(1) S:12-16

ÖZYÜREK, Mehmet

2002 **Sınıf Yönetimi**. Ankara. Karatepe Yayınları

PORGALI. Özlem

2003 "Sınıftaki Sorunları Çözmede Kullanılan İletişim Yöntemi" **Eğitim Dergisi, E-Eğitim, Bilim ve Sanat Dergisi**. sayı:2

ROEBUCK, Chris

2000 **Etkili İletişim**.(Çev,Ali Cevat Akkoyunlu) 1.Baskı İstanbul:Doğan Kitapçılık

ROTHBLUM, Esther D. ve E. Cole

1997 **Korkuları Aşmak**. (Çev.Sibel OLTULU) Ankara: Doruk Yayımcılık

SADIK, Fatma

2002 "Sınıf İçindeki Problem Davranışların Nedenleri" **Eğitim Araştırmaları Dergisi**. sayı: 9:106-114

SARGIN, Nurten

2001 **Çocuklarda Ruh Sağlığı**. 1.Basım.Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

SAZAK, Nilgün ve Serkan ECE

- 2004 "Özel Yetenek Sınavına Giren Lise Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi" **Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi**. yıl:5 sayı:8

SEVİNÇ, M. Tuncay

- 1999 **Lise Son Sınıf Öğrencilerinde, Kaygı ve Başarı Düzeyleri Arası İlişkinin Araştırılması, Kullanılan Ölçüm Yöntemlerinin Güvenirlik ve Geçerliliğinin İncelenmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi

TALLIS, Frank

- 2003 **Kaygıları Aşmak**.(Çev,Osman Cem ÖnerToy) 1.Basım İstanbul: Sistem Yayıncılık

TÜRKÇAPAR, M. Hakan

- 1996 "Sosyal Fobinin Psikolojik Kuramı" **Klinik Psikiyatri Dergisi**. sayı:2:247-253

USLUATA, Ayseli

- 1991 **İletişim**. İletişim Yayınları.

USTA, Aydın

- 2004 "Çocuğun Ruhsal Süreçleri Üzerinde Ailenin Etkisi" **Eğitim Fakültesi Dergisi**.cilt:5 sayı:7

ÜNAL ,Semra ve Sefer ADA

- 1999 **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi.Yayın No: 646

VAROL, Şükriye

- 1990 **Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygı Düzeyini Etkileyen Bazı Etmenler**,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi

VELTING, Olivia N. ve Anne Marie ALBANO

- 2001 "Current Trends in the Understanding and Treatment of Social Phobia in Youth" **J.Child Psychol.Psychiat.**Vol.42,No.1pp127-140

VURAL,Birol

- 2004 **Her Öğretmen Rehberdir.** 2.Baskı İstanbul: Hayat Yayıncılık

YAVUZ, Mehmet Ali

- 2000 "İletişim Kuramı Açısından Dil Öğretimi ve Dil Öğretiminde Güdülemenin Önemi" **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.**cilt 1, sayı 3 : 101–109

YAVUZER, Haluk

- 1996 **Çocuk Psikolojisi.**13.Basım İstanbul: Remzi Kitabevi

YAVUZER, Haluk

- 1999 **Ana-Baba ve Çocuk.** 12.Basım İstanbul: Remzi Kitabevi

YILDIRIM, Ali ve Hasan ŞİMŞEK

- 2005 **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** 5. Baskı Ankara: Seçkin Kitabevi

YÖRÜKOĞLU, Atalay

- 1996 **Gençlik Çağı.** 9.Basım İstanbul.Özgür Yayınları

YÜKSEL, Galip

2003 "Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerini Etkileyen Etmenler" **Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. cilt 22, Sayı:3: 37-57

ZULLİGER, Hans

1998 **Çocuklarımızın Korkuları**.(Çev.Kamuran Şipal).1.Basım Cem Yayınevi

İNTERNET KAYNAKLARI

TÜRKER,Ahmet Vahdi

2005 "Sosyal Fobi" www.psikologum.com (15.12.2005 tarihinde alınmıştır.)

[http:// www.okulpdr.net/kekeleme.htm](http://www.okulpdr.net/kekeleme.htm) (23.02.2006 tarihinde alınmıştır.)

[http:// www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp](http://www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp) (09.02.2006 tarihinde alınmıştır.)